

VISIE RUIMTE EN MOBILITEIT

ONTWERP PROGRAMMA RUIMTE

Voor u ligt het Programma Ruimte, behorend bij de Visie Ruimte en Mobiliteit. In dit Programma Ruimte is het strategische beleid uit de visie doorvertaald naar operationele doelen en is aangegeven welke mix aan instrumenten de provincie inzet en aanbiedt om deze doelen te realiseren. Daarbij is de inzet om stapsgewijs een nieuwe balans te bereiken tussen flexibiliteit voor maatschappelijke initiatieven en duidelijkheid over provinciale kaders en spelregels.

In het verlengde van de nieuwe sturingsfilosofie wil de provincie meer ruimte geven aan initiatieven vanuit de markt en de samenleving. Naast de geboden ruimte, kan directe betrokkenheid van de provincie in concrete coalities wenselijk en noodzakelijk zijn om ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk te maken (zodat de provinciale doelen worden gerealiseerd).

Dit programma biedt zo veel mogelijk ruimte om kansen, vernieuwende ideeën en plannen uit de samenleving, gezamenlijk door te vertalen naar concrete handelingsperspectieven. De provincie schept belangrijke voorwaarden voor nieuwe vitale coalities, bijvoorbeeld door het proces van gebiedsgerichte verkenningen, kennisontwikkeling, strategisch onderzoek en beleidsinformatie op onderdelen meer in samenwerking met partners in de regio te organiseren. Via deze samenwerking wil de provincie ook initiatieven uit de samenleving faciliteren.

De verschillende activiteiten zullen inzichtelijk worden gemaakt in de Actieagenda Ruimte, die GS jaarlijks zal vaststellen. De provincie stelt deze samen met haar partners op. Om die reden verschijnt de Actieagenda in een later stadium dan dit ontwerp-Programma Ruimte.

Voorgenomen besluit GS ten behoeve van Statencommissievergadering van 18 december 2013

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2	Strategie voor mobiliteit en bebouwde ruimte	5
2.1	Inleiding.....	5
2.2	Beter benutten bestaand stads- en dorpsgebied	7
2.2.1	Transformeren, herstructureren en verdichten	9
2.2.2	Uitwerking van de verstedelijkingsstrategie voor woonlocatie	10
2.2.3	Uitwerking van de verstedelijkingsstrategie voor bedrijventerreinen	15
2.2.4	Behouden en versterken van de leefkwaliteit in het stedelijk gebied.....	20
2.3	Vergroten agglomeratiekracht.....	22
2.3.1	Ruimtelijk reserveren en het niet onmogelijk maken van nieuwe Infrastructuur	22
2.3.2	Sterke centra met passende voorzieningen	24
2.3.3	Kantoren bundelen op centrale locaties met goed hoogwaardig openbaar vervoer (HOV)	24
2.3.4	Detailhandel bundelen binnen de provinciale hoofdstructuur detailhandel.....	27
2.4	Agrologistieke en haven-industriële netwerk	33
2.4.1	Haven Industrieel Complex (HIC)	33
2.4.2	De Greenports	36
3	Strategie voor de kwaliteit van landschap, groen en cultuur	41
3.1	Inleiding.....	41
3.2	Ruimtelijke kwaliteit in de groene ruimte.....	44
3.2.1	De drie Deltalandschappen	45
3.2.2	Ruimtelijke kwaliteit	47
3.2.3	Bebouwing in de groene ruimte	48
3.2.4	Compensatie en maatschappelijke tegenprestatie	49
3.3	Vitale en aantrekkelijke agrarische cultuurlandschappen	49
3.4	Behouden en vergroten van biodiversiteit.....	50
3.5	Instandhouding en versterking van het cultureel erfgoed	52
3.6	Stad en land beter verbonden.....	54
4	Strategie voor water, bodem en energie	56
4.1	Inleiding.....	56
4.2	Water: versterking van de samenhang in veiligheid, identiteit en kwaliteit	58
4.3	Bodem en ondergrond: benutten en beschermen in afstemming met ruimtelijke ontwikkeling	62
4.4	Energietransitie als integrale opgave	69
5	Sturingsfilosofie	78
5.1	Naar een andere manier van samenwerken	78
5.2	Werkprogramma strategische verkenningen	79

5.3	Initiatieven vanuit de samenleving	79
5.4	Samenwerking met andere overheden	79
BIJLAGE		82
	Toelichting op de kwaliteitskaart	82

1. Inleiding

Het Programma Ruimte is parallel aan de Visie Ruimte en Mobiliteit, het Programma Mobiliteit en de Verordening Ruimte opgesteld. De Visie Ruimte en Mobiliteit bevat het strategische beleid. Het ruimtelijk-relevante, operationele beleid is opgenomen in het Programma Ruimte. Dit Programma kent, net als de Visie Ruimte en Mobiliteit, de status van structuurvisie. Beiden worden vastgesteld door Provinciale Staten. Gezamenlijk beschrijven ze het integrale ruimtelijk beleid. De vier rode draden die beschreven zijn in de Visie Ruimte en Mobiliteit en die richting geven aan de gewenste ontwikkeling en het handelen van de provincie, komen ook terug in dit Programma Ruimte. Het gaat om:

1. beter benutten en opwaarderen van wat er is
2. vergroten van de agglomeratiekracht
3. verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit
4. bevorderen van de transitie naar een water- en energie-efficiënte samenleving.

Programma Ruimte

Het Programma Ruimte beschrijft de operationele doelen en de realisatiemix om deze doelen te (doen) bereiken. Ook wordt ingegaan op de rolverdeling en afspraken tussen gemeenten, regio's en provincie.

De realisatiemix uit het Programma Ruimte bestaat uit juridische, financiële en bestuurlijke instrumenten en nader uit te werken beleid. In de praktijk worden deze vrijwel altijd gecombineerd ingezet.

Realisatiestrategie:

Operationele doel	Wat willen we precies bereiken?
Realisatiemix	Hoe gaan we dit bereiken?

Het juridisch instrumentarium vloeit voort uit de Wet ruimtelijke ordening. Het gaat daarbij onder meer om de Verordening Ruimte, het provinciaal inpassingsplan en de (proactieve en reactieve) aanwijzing. De provincie kan deze instrumenten inzetten als er sprake is van een provinciaal belang. De provincie beschouwt in ieder geval van provinciaal belang de in de visie opgenomen doelen en de uitwerking daarvan in het Programma Ruimte. Bij de inzet van financiële instrumenten gaat het om subsidieverlening, om (een bijdrage aan) procesgeld of in geval van mobiliteit om de Brede Doeluitkering (BDU) en het Meerjaren Programma Infrastructuur (MPI). Bij het bestuurlijk instrumentarium gaat het om bestuurlijke afspraken. Een bijzondere categorie is nader uit te werken beleid.

Relatie met andere beleidsprogramma's

Zowel de Visie Ruimte en Mobiliteit als het Programma Ruimte bevat integraal ruimtelijk beleid. Voor de herkenbaarheid en aansluiting tussen deze beleidsdocumenten is een uniforme hoofdstukindeling gehanteerd.

De operationele beleidsuitspraken op het gebied van mobiliteit, wonen, economie, groen, water en energie landen in het Programma Ruimte voor zover ze ruimtelijk van aard zijn. Het niet-ruimtelijke beleid sluit neer in zelfstandige sectorale programma's. Deze programma's zijn nevensgeschikt, er is geen sprake van een hiërarchie.

2 Mobiliteit en bebouwde ruimte

2.1 Inleiding

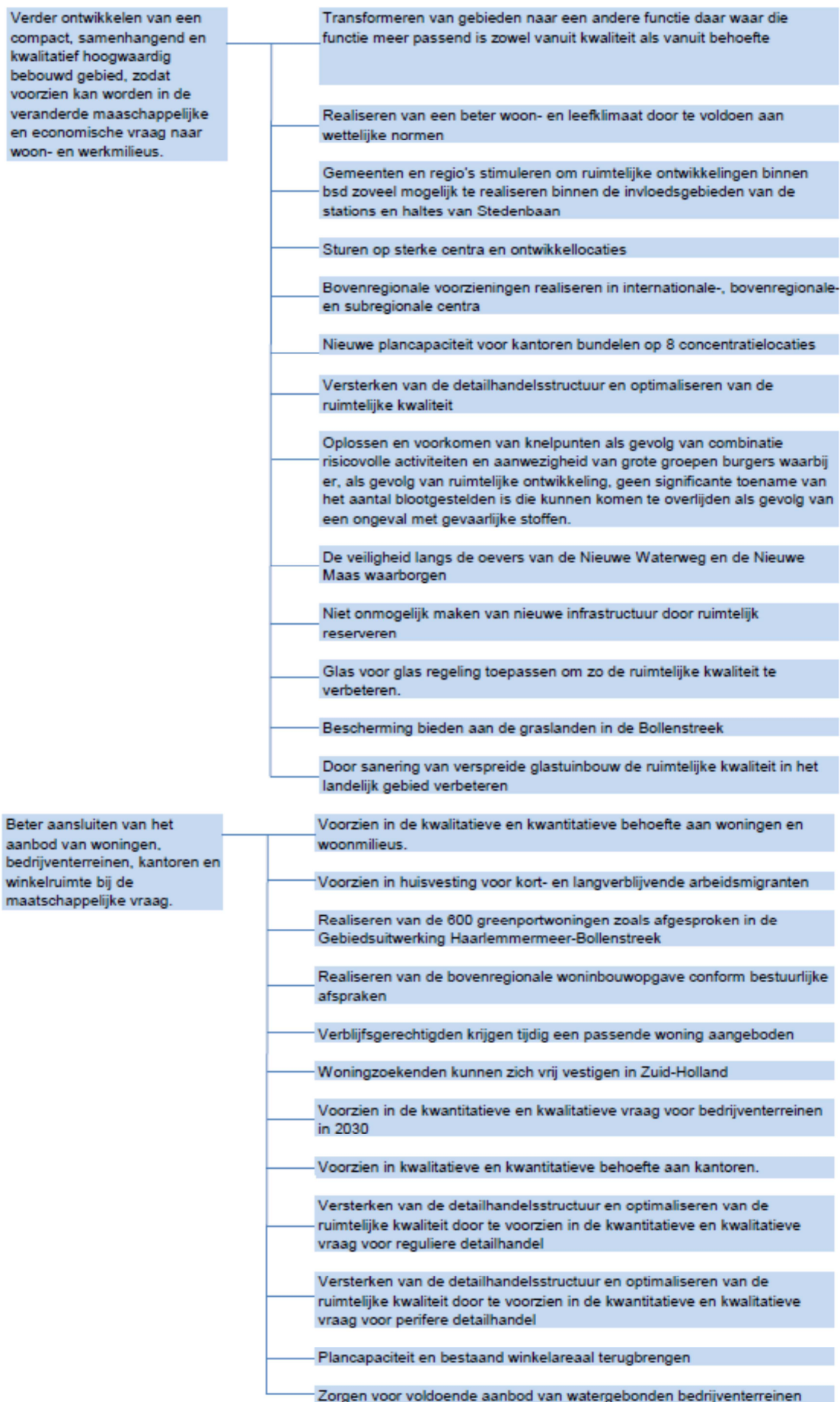
Een intensiever gebruik van steden en dorpen vergroot het draagvlak voor openbaar vervoer en draagt daardoor bij aan de keuzemogelijkheid voor reizigers en vervoerders. Andersom kan de capaciteit op het infrastructuurnetwerk helpen om keuzes te maken waar en wanneer er verdicht en geconcentreerd kan worden.

De provincie Zuid-Holland heeft de volgende strategische doelen voor de ontwikkeling van mobiliteit en de bebouwde ruimte:

- *Kansen creëren voor een gevarieerde en innovatieve economie, zodat een hoog welvaartsniveau behouden blijft en de beroepsbevolking passend werk kan worden geboden.*
- *Verder ontwikkelen van een compact, samenhangend en kwalitatief hoogwaardig bebouwd gebied zodat voorzien kan worden in de veranderde maatschappelijke en economische vraag naar woon- en werkmilieus.*
- *Beter aansluiten van het aanbod van woningen, bedrijventerreinen, kantoren en winkelruimte bij de maatschappelijke vraag.*

In het Programma Ruimte worden deze strategische doelen verder geoperationaliseerd.

2.2 Beter benutten bestaand stads- en dorpsgebied

In lijn met de maatschappelijke behoefte zet de provincie in op het beter benutten van het bestaand stads- en dorpsgebied.

Indien een gemeente een ruimtelijke ontwikkeling wil realiseren, wordt de Ladder voor Duurzame Verstedelijking doorlopen. De provincie wil bevorderen dat de ladder op (sub)regionaal niveau wordt toegepast en dat samenwerkende gemeenten een gezamenlijk beeld ontwikkelen van de ontwikkelmogelijkheden binnen en buiten bestaand stads- en dorpsgebied. De gemeenten stemmen de geplande opgave af met andere regiogemeenten met behulp van actuele regionale visies voor wonen, kantoren, bedrijventerreinen en detailhandel.

Bij het bepalen van de regionale behoefte voor wonen gelden de kwantitatieve en kwalitatieve totalen uit de actuele behoefte­raming per gebied. Deze worden beschreven in paragraaf 2.2.2 van het Programma Ruimte. Ze geven een bandbreedte aan. Regio's geven hier invulling aan via regionale woonvisies. Voor kantoren, bedrijventerreinen en detailhandel gelden de in het Programma Ruimte vastgestelde totalen als behoefte­raming per gebied.

De woningbehoefteraming- en de bevolkingsprognose worden driejaarlijks geactualiseerd. De provincie zal dezelfde termijn hanteren voor de actualisatie van de behoefte-ramingen voor kantoren, bedrijventerreinen en detailhandel. De regio's worden in het voortraject nauw betrokken bij het opstellen van de uitvraag en de keuze voor het bureau dat de behoefte-ramingen gaat opstellen. De provincie acht het wenselijk dat regionale visies voor kantoren, bedrijventerreinen en detailhandel afgestemd worden op door de provincie vastgestelde behoefte-ramingen.

Aanvullend kan de provincie in het Programma Ruimte ook kwalitatieve criteria en locatiecriteria formuleren als uitgangspunten voor de regionale visies.

De provincie heeft de Ladder voor Duurzame Verstedelijking ook opgenomen in de Verordening Ruimte. Deze ladder vormt een belangrijk handvat in de fase van regionale visievorming. Als de visies voor wonen, bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel voldoen aan de behoefteramingen, de locatiekeuzes en kwalitatieve uitgangspunten, zullen GS de visies formeel aanvaarden en beoordeelt de provincie niet langer individuele bestemmingsplannen die overeenkomen met deze regionale visies. Als het plan qua regionale behoefteraming past in een actuele regionale visie die de instemming heeft van GS, is daarmee voldaan aan de eerste trede van de ladder. Als die visie ook ingaat op locaties is daarmee tevens voldaan aan de tweede en derde trede van de ladder. Voor zover in regionale visies locaties worden aangeduid buiten bestaand stads- en dorpsgebied die groter zijn dan 3 hectare, neemt de provincie die indicatief over in het Programma Ruimte. Bij een verschil tussen een regionale visie en het Programma Ruimte is het laatste bepalend. De weergave is indicatief. Voor aanpassing en het afronden van de regionale visies voor wonen, kantoren, bedrijventerreinen en detailhandel op grond van het onderhavige Programma Ruimte geldt als uiterste termijn 1 juli 2015.

Nieuwe verstedelijking past in regionale visies, binnen kaart van de ruimelijke hoofdstructuur en de kwaliteitskaart van de Visie Ruimte en Mobiliteit en andere in de visie en verordening aangegeven ruimtelijke kaders. Tevens moet nieuwe verstedelijking passen binnen wettelijke voorschriften. De door het ministerie van I&M uitgebrachte handreiking bevat een aantal handvatten voor de toepassing

van de ladder. Bij verstedelijking buiten bestaand stads- en dorpsgebied vraagt de provincie aan de gemeente op grond van de Verordening Ruimte in de toelichting van het bestemmingsplan te verantwoorden hoe die verstedelijking wordt gecompenseerd door een maatschappelijke tegenprestatie.

De provincie verwacht dat nieuwe woonlocaties voor dun-duur-groene woonmilieus buiten bestaand stads- en dorpsgebied zullen worden gerealiseerd. Voor de overige nieuwe woningen verwacht de provincie dat deze primair binnen bestaand stads- en dorpsgebied kunnen worden gerealiseerd, tenzij bestaand stads- en dorpsgebied daar aantoonbaar geen ruimte voor biedt zonder verlies aan ruimtelijke kwaliteit. Verwacht wordt dat nieuwe bedrijventerreinen voor milieucategorie III, IV en V en watergebonden bedrijventerreinen primair buiten bestaand stads- en dorpsgebied gerealiseerd worden.

Naast het toepassen van de Ladder voor Duurzame Verstedelijking wil de provincie de ruimte beter benutten door in te zetten op transformeren, herstructureren en verdichten bij voorkeur binnen de invloedsgebieden van de stations en haltes van Stedenbaan.

Operationeel doel	In overleg met de regio's opstellen van regionale visies voor wonen, kantoren, bedrijventerreinen en detailhandel waarbij herprogrammering op basis van behoefteramingen als onderdeel van de visies wordt uitgewerkt.
Realisatiemix	Afspraken maken met de regio's over regionale visies en herprogrammering

In de afgelopen periode zijn er samen met de regio's al flinke stappen gezet om de programmering van het planaanbod aan te passen op de gewijzigde maatschappelijke vraag naar wonen en werken. Toch zijn we er nog niet. Daarom heeft de provincie de regio's verzocht om regionale visies te actualiseren dan wel op te stellen voor wonen, kantoren, bedrijven en detailhandel. De schaal van deze regionale visies is afgestemd op de markt voor de desbetreffende functie. De regionale visies zijn afgestemd op behoefteramingen die door de provincie zijn vastgesteld. De provincie wordt betrokken bij de totstandkoming van deze visies en committeert zich aan de afspraken in de door haar aanvaarde regionale visies. Indien in regionale visies locaties worden opgenomen buiten bestaand stads- en dorpsgebied die groter zijn dan 3 hectare, dienen die in het Programma Ruimte te worden opgenomen. Bij een verschil tussen het Programma Ruimte en de regionale visie, is het programma leidend.

Regionale visies kunnen leiden tot het doseren en faseren van gemeentelijke plannen. Voor plannen die structureel niet meer nodig zijn, is planreductie aan de orde. Gemeenten krijgen de tijd om hieraan zorgvuldig invulling aan te geven (tenminste drie jaar).

Op 1 juli 2015 verwacht de provincie de regionale visies aanvaard te hebben. Indien een regionale visie per 1 juli 2015 ontbreekt, zal de provincie in overleg met elke gemeente beoordelen welke plannen op lange termijn nodig zijn of naar verwachting structureel niet meer nodig zijn. Voor plannen die structureel niet meer nodig zijn, resteert planreductie.

2.2.1 Transformeren, herstructureren en verdichten

Verdichting, herstructurering en transformatie zijn een financieel zware opgave. Rijkssubsidies voor verstedelijking en stedelijke vernieuwing zijn c.q. worden afgebouwd en het investeringsvermogen van woningcorporaties is verminderd.

Operationeel doel	Transformeren van gebieden naar een andere functie daar waar die functie meer passend is zowel vanuit kwaliteit als vanuit behoefte
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: afspraken met gemeenten over transformatiegebieden

Diverse locaties in en nabij het stedelijk gebied zullen een andere functie krijgen die op die plek passender is, zowel vanuit behoefte als vanuit kwaliteit. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de Vlietzone of Binckhorst in Den Haag. Dit past bij de provinciale ambitie voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Op een beperkt aantal plekken richt de transformatie zich vooral op de herontwikkeling naar gemengd stedelijk gebied waarbij bedrijven tot categorie drie zijn toegestaan. Dit gaat gepaard met een meer intensieve benutting van de ruimte rekening houdend met de ligging ten opzichte van het openbaar vervoernetwerk. Aan de rand van de steden gaat het vooral om het combineren van stedelijke functies met recreatieve en groene functies. Bij transformatie van bedrijventerreinen is het van belang dat in de regionale visie is aangegeven hoe elders in de regio aan de behoefte wordt voldaan.

Bij enkele transformatiegebieden zijn specifieke provinciale belangen aan de orde:

Bedrijventerrein Binckhorst, gemeente Den Haag

Bedrijventerrein Binckhorst is een gemengd bedrijventerrein, waar enkele watergebonden bedrijven gevestigd zijn. Het gaat om het afvaloverslagstation van de AVR en om twee beton-metselzandcentrales. De Binckhorst wordt getransformeerd naar gemengd stedelijk gebied, waar een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit voorop staat. Het Stadsgewest Haaglanden heeft een onderzoek verricht naar alternatieven voor de uitplaatsen milieuhinderlijke en watergebonden bedrijvigheid. Dit onderzoek heeft vooralsnog geen haalbare alternatieven opgeleverd. Daarom ligt het accent nu op optimale inpassing. Hierbij geldt het provinciale doel om voldoende ruimte voor watergebonden bedrijven in milieucategorie 4 en hoger te houden.

Vlietzone, gemeente Den Haag

De Vlietzone heeft een belangrijke positie in de schakeling stad–land, als onderdeel van de corridor Vlietlanden – Midden-Delfland en als uitloop- c.q. groengebied van het stedelijk gebied Haaglanden. Een deel van de Vlietzone is ook onderdeel van de verbinding van de kust naar het Groene Hart. De Vlietzone levert een bijdrage aan ruimte voor recreatie en groen rond het stedelijk gebied. Hier komt het bijzondere karakter van Haaglanden tot uiting: een gebied waarin dynamische stedelijke gebieden en rustige woon- en recreatiegebieden op korte afstand van elkaar te vinden zijn. In de structuurvisie van Den Haag is aangegeven dat in het gebied tussen de A4 en de Vliet op termijn verstedelijking mogelijk is. Er zijn uitgangspunten vastgelegd voor het versterken van de kwaliteiten in de groene recreatieve/ecologische zone langs de Vliet. Deze sluiten aan op het provinciaal belang van de groenblauwe dooradering in de stad. Er is ook regionaal draagvlak voor de structuurvisie van Den Haag.

Stadshavens – gemeente Rotterdam

Als de kavels op de Tweede Maasvlakte worden uitgegeven, ontstaat ruimte voor een herverkaveling van het havenindustriële complex. Er vinden verschuivingen van functies plaats, onder andere binnen Stadshavens. Deze gebieden worden getransformeerd naar de beoogde gemengde, stedelijke woonwerkmilieus in delen van het havengebied. Voor de provincie is het belangrijk dat de transformatie bijdraagt aan de bundeling van verstedelijking, infrastructuur, voorzieningen en economische activiteiten gericht op concentratie, waarbij rekening wordt gehouden met kwalitatieve vraagontwikkelingen op de regionale woningmarkt en het versterken van de mainportfunctie.

Bleizo

Nu duidelijk is dat er geen factory outlet center wordt gerealiseerd, is het van belang Bleizo op een andere manier te ontwikkelen. De provincie blijft zich sterk maken voor station Bleizo. De provincie denkt voor Bleizo aan leisure- voorzieningen en bedrijven en mogelijk uitplaatsing van functies vanuit het Woonhart Zoetermeer.

Kantoren acht de provincie niet wenselijk in dit gebied. De provincie wil samen met de regio's en gemeenten overleggen over de toekomstige ontwikkeling van Bleizo.

Naast deze genoemde locaties zijn er nog andere gebieden die komende jaren getransformeerd zullen gaan worden. In de Actieagenda Ruimte worden deze gebieden nader gespecificeerd en aangegeven op een kaart.

2.2.2 Uitwerking van de verstedelijkingsstrategie voor woonlocaties

Operationeel doel	Voorzien in de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan woningen en woonmilieus
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: afspraken maken over regionale woonvisies

Om dit doel te operationaliseren worden de volgende stappen doorlopen:

1. Behoefteramingen

In het Programma Ruimte is een woningbehoefteraming (WBR) en een Bevolkingsprognose (BP) opgenomen. Deze cijfers zijn het uitgangspunt voor het overleg met de regio's over de reële behoefte aan woningen. De WBR gaat uit van het binnenlands migratiesaldo nul per regio, terwijl de BP uit gaat van een prognose over binnenlandse migratiebewegingen. Daarnaast voert de provincie een kwalitatieve woningmarktverkenning uit op basis van het landelijke woningbehoefteonderzoek (het WoON). Het gaat daarbij om de behoefte aan woningen per financieringsvorm/prijsklasse en woonmilieu. De ramingen en de verkenning worden in principe elke drie jaar uitgevoerd. De meest recente versies zijn van 2013.

Tabel: raming groei woningbehoefte per (sub)regio

Regio/subregio	WBR 2012- 2019	WBR 2020- 2024	WBR 2025- 2029	WBR 2012- 2029	WBR 2030- 2039	BP 2012- 2019	BP 2020- 2024	BP 2025- 2029	BP 2012- 2029	BP 2030- 2039
Holland Rijnland	17.660	8.006	5.954	31.620	4.872					
Wv Rijnstreek	3.144	1.500	1.052	5.696	271					
Wv Overig Holland Rijnland	14.516	6.506	4.902	25.924	4.601					
Haaglanden	46.288	27.678	26.402	100.368	47.072					

Stadsregio Rotterdam	27.409	16.244	13.794	57.447	17.067					
Wv Voorne-Putten	3.674	1.018	-290	4.402	-2.734					
Wv Overig Stadsregio Rotterdam	23.735	15.226	14.084	53.045	19.801					
Drechtsteden	5.920	2.299	1.334	9.553	-7					
Midden-Holland	6.875	3.055	1.922	11.852	753					
Wv Bodegraven- Reeuwijk, Boskoop	1.520	802	552	2.874	377					
Wv Gouda, Waddinxveen, Zuidplas	3.763	1.649	1.209	6.621	998					
Wv Krimpenerwaard	1.592	604	161	2.357	-622					
Alblasserwaard/Vijfheerenlanden	3.806	1.643	924	6.373	606					
Hoeksche Waard	1.622	799	240	2.261	-1.207					
Goeree-Overflakkee	901	511	344	1.756	-153					
Zuid-Holland	110.481	60.235	50.914	221.630	69.003					

Overzicht van WBR 2013 en BP 2013, ingedeeld naar bestuurlijke regio's. Een uitsplitsing naar subregio's is gemaakt in regio's waarvan een deel bij de Zuidvleugel hoort of als anticipeergebied is benoemd. PM: cijfers BP 2013 worden voor 17-12-2013 ingevoegd.

Regionale woonvisies

Gemeenten stellen in regionaal verband woonvisies vast. Hierin bepalen gemeenten de gewenste gezamenlijke ontwikkelrichting voor woningbouw en de woonkwaliteiten. De woonmilieubalans is een vertaling van de gewenste kwaliteiten. De provincie gaat daarbij uit van de vijfledige indeling in woonmilieus die het onderzoeksbureau ABF onderscheidt. Gemeenten benoemen gezamenlijk de kwalitatieve omschrijvingen van woningbouwkansen in de regio en de vergelijkbaarheid tussen locaties. De provincie verwacht dat de regio's uiterlijk 1 juli 2015 hun woonvisies op basis van de WBR/BP 2013 hebben geactualiseerd.

De regionale woonvisie bevat een realistisch en regionaal afgestemd kwalitatief en kwantitatief woningbouwprogramma, waarbij de Ladder voor Duurzame Verstedelijking is doorlopen. Hierbij vraagt de provincie rekening te houden met onderstaande punten:

- Kwalitatieve omschrijvingen van woningbouwkansen in de regio en de vergelijkbaarheid tussen locaties (woonmilieus).
- Een realistisch en regionaal afgestemd kwalitatief en kwantitatief woningbouwprogramma.
- Een onderbouwing op de voorraad sociale woningbouw in relatie tot de doelgroep en de koppeling met vestigingsbeperkingen in regionale of gemeentelijke Huisvestingsverordeningen. Daarbij wordt beschreven hoe eventuele schaarste van woningen voor de sociale doelgroep wordt beperkt. Het beleid is erop gericht de bestaande sociale woningvoorraad te behouden en schaarste af te bouwen. Daarmee wordt ervoor gezorgd dat er voldoende betaalbare huurwoningen beschikbaar zijn en mensen zich vrij kunnen vestigen in Zuid-Holland. Punt van aandacht is dat woningen in de laagste prijsklassen niet meer bij of terug te bouwen zijn, onder meer vanwege gestegen bouwkosten. Tegelijk blijft de behoefte aan die woningen groot, onder meer door de stijging van het aantal eenpersoonshuishoudens. Voorraadbeleid is daarmee een belangrijk aspect van dit onderdeel van een woonvisie.
- Conform de Ladder voor Duurzame Verstedelijking moeten de locaties van toekomstige woningbouwontwikkelingen passen bij de vraag en regionaal zijn afgewogen. In landelijke regio's zijn woningzoekenden vaak relatief sterk gericht op het eigen dorp of kern. In regionaal verband kan bij uitbreidingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied dan ook worden gekozen voor een gespreide uitbreiding per dorp in plaats van concentratie rond één van de dorpen.

- Op grond van het Besluit ruimtelijke ordening van het Rijk en de provinciale Verordening Ruimte is voor een bestemmingsplan, dat voorziet in verstedelijking, een verantwoording van nut en noodzaak op regionaal niveau vereist. De regionale woonvisie kan hier voor meerdere plannen tegelijk in voorzien. De provincie vraagt de regionale woonvisie iedere drie jaar te herzien op basis van de meest recente provinciale behoefteramingen. In de tussenliggende periode ontvangt de provincie (jaarlijks) een monitor van het woningbouwprogramma. Aanbevolen wordt om rekening te houden met het overige beleid uit de Visie Ruimte en Mobiliteit, het Programma Ruimte en de Verordening Ruimte, in het bijzonder met de kwaliteitskaart, de kaart van de ruimtelijke hoofdstructuur en de concentratie bij Stedenbaan of (met name in het landelijk gebied) locaties waar sprake is van onderbenutte OV-capaciteit. Als dat conform die richtlijnen is gebeurd, dan voldoen de bestemmingsplannen die binnen de woonvisie vallen op deze onderdelen al aan het provinciaal beleid. Dat maakt de beoordeling van bestemmingsplannen eenvoudiger en vergroot bovendien de kwaliteit van de planvorming.

2. Terugvalopties

Indien nodig hanteert de provincie de volgende terugvalopties:

- Bij het ontbreken van regionale woonvisies, gaat de provincie uit van de woonmilieubalans (op grond van de indeling in woonmilieus van het onderzoeksbureau ABF), de bevolkingsprognose (BP) en de Woningbehoefteraming (WBR). Indien er bovenregionale vastgestelde verstedelijkingsafspraken bestaan, worden deze getallen gehanteerd.
- Zonder verstedelijkingsafspraken beoordeelt de provincie per (bestemmings)plan met als kwantitatief kader het laagste getal van WBR en BP voor de betreffende gemeente (zie tabel voor WBR2013 en BP2013).
- Indien de gemeente onder dit getal blijft is de kwantitatieve behoefte aangetoond. Indien een gemeente boven dit getal uitkomt, geldt een risicomarge tot aan het hoogste getal (waar groei wordt verwacht uit het BP en waar geen groei wordt verwacht uit de WBR). De provincie vraagt een onderbouwing voor het aantonen van de behoefte in deze risicomarge. Boven het hoogste getal is er geen aantoonbare behoefte.
- Indien een regionale visie per 1 juli 2015 ontbreekt, zal de provincie in overleg met elke gemeente beoordelen welke plannen op lange termijn nodig zijn of naar verwachting structureel niet meer nodig zijn. Voor plannen die structureel niet meer nodig zijn, resteert planreductie.

3. Bestuurlijke afspraken

De provincie heeft met een aantal gemeenten en regio's bestuurlijke afspraken gemaakt over locatie, kwantiteit, kwaliteit en tempo van woningbouw. Afspraken van lokale of regionale aard betreffen bijvoorbeeld W4 en de Oude Rijnzone. Deze afspraken blijven uitgangspunt voor de provincie, maar gewijzigde omstandigheden kunnen voor alle partijen aanleiding geven voor heroverweging. Dit gebeurt bij voorkeur in het kader van (actualisering van) regionale woonvisies.

In de gemeente Nieuwkoop wordt de verouderde glastuinbouwlocatie Noordse Buurt gesaneerd. Dit vindt plaats om de kwaliteit van het landschap, de waterhuishouding, de waterkwaliteit en de ecologische structuur rondom het Natura 2000-gebied de Nieuwkoopse Plassen te verbeteren. Om de glassanering in de Noordse Buurt te financieren, is met de gemeente Nieuwkoop overeengekomen 430 woningen boven de behoefteraming te realiseren, aansluitend aan een vijftal kernen.

In de gemeente Maassluis kan de locatie Dijkpolder invulling geven aan een woningvraag die in deze subregio slechts in uitleglocaties gerealiseerd kan worden. Er kan daar woningbouw ontwikkeld

worden die aansluit bij de verhouding 80% binnenstedelijk bouwen en 20% in uitleglocaties, zoals in de Verstedelijkingsstrategie Zuidvleugel is opgenomen. In de komende tien jaar bestaat er voldoende perspectief voor de ontwikkeling van de eerste fase van de Dijkpolder (met een bandbreedte van circa 300 tot 1150 woningen).

In de gemeente Maassluis biedt de locatie Dijkpolder de mogelijkheid om invulling te geven aan een woningvraag die in deze subregio slechts in uitleglocaties gerealiseerd kan worden. In de Dijkpolder kan woningbouw ontwikkeld worden die aansluit bij de verhoudingen 80% binnenstedelijk bouwen en 20% in uitleglocaties, zoals in de Verstedelijkingsstrategie Zuidvleugel is opgenomen. In de komende 10 jaar bestaat er voldoende perspectief voor de ontwikkeling van de eerste fase van Dijkpolder (met een bandbreedte van ca 300 tot 1150 woningen).

Met de gemeente Zoeterwoude is in het kader van de bestuursovereenkomst inzake het HOV-Net Zuid Holland Noord van 17 mei 2013 de afspraak gemaakt dat zij minimaal 300 woningen zal realiseren. De provincie gaat akkoord met een woningbouwprogramma van 325 woningen in Meerburg. De gemeente Zoeterwoude wordt verzocht om met de gemeente Leiden en Leiderdorp verder in overleg te treden voor het maken van afspraken, zodat deze programmering regionaal kan worden ingepast.

Operationeel doel	Voorzien in huisvesting voor kort- en lang verblijvende arbeidsmigranten
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: faciliteren bij de aanpak van knelpunten

Arbeidsmigranten zijn belangrijk voor de Nederlandse economie. In de greenports maar ook in de Rotterdamse haven werken veel arbeidsmigranten. Hun huisvesting vraagt om specifieke oplossingen. Arbeidsmigranten die zich slechts voor kortere tijd in Nederland vestigen, kunnen tijdelijke woonruimte vinden in de vorm van short stay of logies. Deze accommodaties kunnen gerealiseerd worden in tijdelijke en permanente bouwwerken. Uitgangspunt is dat het hier gaat om normale stedelijke functies.

Operationeel doel	Realiseren van de 600 greenportwoningen zoals afgesproken in de Gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek. Deze 600 woningen maken onderdeel uit van de verstedelijkingsafspraken voor de Duin- en Bollenstreek
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: afspraken met Duin- en Bollenstreek

In het kader van de Gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek heeft de provincie afspraken gemaakt over de realisering van 600 greenportwoningen in de Duin- en Bollenstreek. Aan deze afspraak zijn onderstaande voorwaarden verbonden:

- de woningen mogen niet gerealiseerd worden binnen het Kroonjuweel Landgoed Keukenhof;
- de opbrengst van de bouw van de woningen wordt afgedragen aan de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) ten behoeve van de projecten uit het meerjarenprogramma.

Operationeel doel	Realiseren van de bovenregionale woningbouwopgave conform bestuurlijke afspraken
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Bestuurlijke afspraken: onder meer over de woningbouw op het voormalige vliegveld Valkenburg

De provincie heeft voor drie locaties bestuurlijke afspraken gemaakt om een bovenregionale woningbouwopgave te realiseren. Het gaat om:

1. de afspraak in het kader van de Gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek om tot 2020 het aantal van 4900 woningen voor de provincie Noord-Holland te realiseren in de Duin- en Bollenstreek,
2. de afspraak om maximaal 5000 woningen te accommoderen op het voormalig vliegveld Valkenburg,
3. de afspraak om woningen te realiseren in de Zuidplaspolder.

Valkenburg

Ten behoeve van de ontwikkeling van locatie Valkenburg, heeft de Stuurgroep Valkenburg een Masterplan vastgesteld. Op het voormalig vliegveld wordt een woningbouwprogramma tot maximaal 5000 woningen geacommodeerd, met bovenregionale betekenis. Gezien de nieuwe situatie op de woningmarkt is een vraaggestuurde aanpak waarbij het programma gefaseerd en gedoseerd wordt ontwikkeld noodzakelijk. Hierbij is afstemming over de woningbehoefte binnen de regio en met regio-overstijgende woningmarkten een voorwaarde.

Vanuit het oogpunt van duurzame ontwikkeling ligt een ontwikkeling van de locatie vanuit het noorden voor de hand. Gemeente en ontwikkelaar overwegen een ontwikkeling vanuit enkele 'bronpunten'. Dit moet dan wel gebeuren in het gebied ten noorden van de korte landingsbaan. Het topmilieu zal gerealiseerd worden in het zuidelijk deel van de locatie, waarbij gestreefd wordt naar behoud van een zo breed mogelijke groene buffer. De provincie wil graag met de Stuurgroep Valkenburg en andere stakeholders in overleg treden om tot een goede uitvoeringsstrategie te komen die gedurende het hele planproces een goede ruimtelijke kwaliteit waarborgt voor de locatie als geheel.

Zuidplaspolder

De ontwikkeling van woningbouw in de Zuidplaspolder richt zich op het accommoderen van een marktvraag. De Ladder voor Duurzame Verstedelijking wordt toegepast, wanneer het locaties betreft die buiten het bestaande stads- en dorpsgebied liggen. Er wordt vanuit gegaan dat de meeste woonmilieus in voldoende mate binnen het bestaande stads- en dorpsgebied kunnen worden opgevangen. Naar verwachting is er onvoldoende ruimte in de Zuidvleugel om de vraag naar dorpse en landelijke woonmilieus te kunnen accommoderen.

Nieuwe dorpse woonmilieus worden in eerste instantie ontwikkeld in aansluiting op de bestaande kernen van Moerkapelle en Zevenhuizen. Landelijke woonmilieus kunnen ontwikkeld worden in de Rode Waterparel/Nieuwerkerk-Noord en het Nieuwe Midden.

Topmilieus

Voor het leveren van een bijdrage aan een internationaal vestigingsklimaat zijn ruimtelijke reserveringen essentieel voor dun-duur-groen wonen, het zogeheten 'topmilieu'. Het gaat om woningbouw met een lage dichtheid van 5 tot 10 woningen per hectare, gekoppeld aan investeringen in het landschap. De woningen hebben een verkoopprijs (vrij op naam) van meer dan 600.000 euro (prijsspeil 2013). In het portefeuillehoudersoverleg Wonen en Verstedelijking is afgesproken dat vier locaties voor deze categorie hun ruimtelijke reservering behouden. Dit zijn: Dordrecht Belthurepark, Zuidplas Rode Waterparel, een deel van Valkenburg en een deel van de Westlandse Zoom.

Operationeel doel	Verblijfsgerechtigden krijgen tijdig een passende woning aangeboden
Realisatiemix	Huisvestingswet Gemeentelijke huisvestingsverordening

De provincie heeft op basis van de Huisvestingswet een wettelijke toezichthoudende taak op de huisvesting van statushouders (veelal in de sociale woningbouw). Het Rijk stelt de taakstelling vast per gemeente. Verblijfsgerechtigden worden door het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA) toegewezen aan gemeenten. De provincie ziet erop toe dat de gemeenten deze taak goed en adequaat uitvoeren.

Operationeel doel	Woningzoekenden kunnen zich vrij vestigen in Zuid-Holland
Realisatiemix	Huisvestingsverordening Programma Ruimte, actieagenda: afspraken maken over vrije vestiging in de regionale woonvisies

De provincie heeft op basis van de Huisvestingswet een wettelijke toezichthoudende taak op de inhoud van lokale huisvestingsverordeningen. Het uitgangspunt van de provincie is vrije vestiging in Zuid-Holland. Dat betekent dat eventuele lokale vestigingsbeperkingen moeten worden afgebouwd, onder andere door het afbouwen van schaarste in de sociale woningvoorraad.

In het kader van de intrekking van de wet op de WGR-plusregio's krijgt de provincie de bevoegdheid om op verzoek van één of meer gemeenten, regio's aan te wijzen waarbinnen de huisvestingsverordening op regionale schaal moet worden vastgesteld. Zodra de wettelijke taak is vastgelegd zal de provincie in het Programma Ruimte een regio-indeling toevoegen waarbij de samenhang in de woningmarkt het bepalend criterium is.

2.2.3 Uitwerking van de verstedelijkingsstrategie voor bedrijventerreinen

Operationeel doel	Voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve vraag voor bedrijventerreinen in 2030
Instrumentenmix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: Afspraken in REO's (Regionaal Economisch Overleg) over kwantiteit en kwaliteit bedrijventerreinen inclusief herstructurering van bestaand areaal bedrijventerreinen (regionale bedrijventerreinenvisie) Van kwantitatief programmeren naar kwalitatief programmeren. Komende periode wordt verkend hoe deze verandering te maken. Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

De provincie streeft naar een concurrerend vestigingsklimaat. Daarvoor dienen bedrijven voldoende passende ruimte tot hun beschikking te hebben om te kunnen ondernemen. Door afnemende vraag naar ruimte is het aanbod van bedrijventerreinen tot 2030 over het algemeen voldoende. Tegelijkertijd voldoet het bestaande aanbod niet altijd aan de gewenste kwaliteit. Dat vraagt om een aanpak gericht op kwaliteit van het aanbod in plaats van kwantiteit en het beter benutten van het bestaande aanbod van bedrijventerreinen.

De focus op kwaliteit vraagt tevens om een andere houding van de provincie. Elk gebied kent andere opgaven, andere spelers en andere coalities. De opgave wordt om ruimte te geven aan lokale en regionale initiatieven die bijdragen aan de gewenste kwaliteit. Daarbij passend maatwerk, flexibiliteit en een verbindende rol van de provincie. Dat heeft gevolgen voor de programmeringsopgaven en de ruimtelijke reserveringen voor bedrijventerreinen in de verschillende regio's.

Programmeren

In de kolom T + IJV (transformatie en ijzeren voorraad) in de onderstaande tabel is onder andere de vervangingsvraag opgenomen. De vraag voor de vervanging en transformatie bedraagt voor de periode 2021 tot 2030 2% tot 2,5% van de totale voorraad. In de behoefteramingen wordt daarnaast een zogenaamde 'ijzeren voorraad' gehanteerd. Het gaat hier om de voorraad die direct uitgeefbaar is en daarom op voorhand beschikbaar moet zijn. De omvang hiervan is bepaald op de vraagbehoefte voor drie tot vijf jaar.

Op basis van de behoefteramingen uit 2012, zijn in onderstaande tabel – waar mogelijk - de vraag en aanbodcijfers uitgesplitst naar subregio. Deze totale vraag per regio is overgenomen uit de beleidsvisie Regionale Economie en Energie 2012-2015. Voor de subregio's is de transformatievraag niet bekend. De actuele regionale bedrijventerreinenvisies schetsen een actueel beeld van de transformatievraag.

De kolom 'hard aanbod' omvat het aanbod waarvoor een bestemmingsplan van kracht is; de kolom 'zacht aanbod' het aanbod waarvoor in het provinciaal beleid (Provinciale Structuurvisie 2020) een aanduiding bedrijventerrein was vastgelegd, maar nog geen bestemmingsplan is vastgesteld

Vraag naar en aanbod van bedrijventerreinen per deelregio van nu tot 2030 (netto hectares)

Regio	Vraag tot 2030	T ¹ + IJV	totaal behoefte tot 2030	hard aanbod	zacht aanbod	Vraag – aanbod tot 2030	
Zuid-Holland Zuid	195	162,5	357,5	340	121	-103,5	Overschot
Goeree-Overflakkee	10	3	13	25	19	-31	Overschot excl. transformatie
Hoeksche Waard	24	6,5	30,5	126 ²	23	-118,5	Overschot excl. transformatie
Drechtsteden	115	33	148	99	90	-41	Overschot excl. transformatie
Alblasserwaard - Vijfheerenlanden	46	12,5	58,5	25	54	-20,5	Overschot excl. transformatie
Holland Rijnland	85	127,5	212,5	107	113	-7,5	Overschot
Midden Holland	41	49	90	136	86,5	-132,5	Overschot
Krimpenerwaard	11	3,5	14,5	9	4,5	1	Tekort excl. transformatie
Midden-Holland Noord (vooral Zuidplaspolder)	30	8,5	38,5	127	82	-170,5	Overschot excl. transformatie
Haaglanden	190	134	324	226	30	68	Tekort
Rijnmond ³	785	438	1223	441	291	491	Tekort
Totaal Zuid-Holland ⁴	1296	911	2207	1250	641,5	315,5	Tekort

De geactualiseerde regionale behoefte-ramingen voor bedrijventerreinen laten over het algemeen een minder grote behoefte aan ruimte zien dan in het verleden. De huidige (in 2012 geactualiseerde) ramingen liggen voor 2030 op provinciaal niveau circa 30% lager dan de ramingen uit 2009. Gelet op het feit dat er toen een groot tekort was in het aanbod bedrijventerreinen, is dat een gunstige ontwikkeling. Het tekort wordt minder. Op regio-, subregio- en sectorniveau ligt het beeld echter genuanceerder. Wanneer het harde en het zachte planaanbod wordt afgezet tegen de vraag in 2030, zijn er in twee regio's tekorten. De andere drie regio's hebben meer hard en zacht planaanbod dan naar de huidige verwachting nodig is tot 2030.

¹ De transformatieopgave zijn niet bekend per deelregio. De getallen per deelregio zijn dus uitsluitend ijzeren voorraad.

² Incl. de 37 hectare bedrijventerrein SuikerUnie (thans bestemd voor agro bedrijven).

³ De behoefte voor Rijnmond is door Ecorys bepaald binnen een bandbreedte. In onderstaande tabel is voor Rijnmond de hoge behoefte-raming opgenomen die gezien de economische ontwikkeling minder opportuun lijkt.

	Vraag tot 2030	T + IJV	totaal behoefte tot 2030	hard aanbod	zacht aanbod	Vraag – aanbod tot 2030	
Rijnmond hoog	865	479	1344	441	291	612	Tekort

⁴ Zowel de vraag- als de aanbodcijfers zijn exclusief zeehavens.

Met name in de Stadsregio Rotterdam is het kwalitatieve en kwantitatieve tekort aan bedrijventerreinen aanzienlijk. De keuze van Rotterdam om Schieveen uit te faseren tot na 2030 is gebaseerd op kwalitatieve overwegingen (het juiste terrein op de juiste plaats) en de inzet op meer hoogwaardige bedrijvigheid. Deze keuze versterkt de urgentie van bovenregionaal programmeren. De behoefte van de Stadsregio Rotterdam kan en moet worden opgevangen in naburige regio's met name in Midden-Holland Noord (Zuidplaspolder) en Drechtsteden. De overschotten in deze regio's zijn daarvoor niet toereikend. De Hoeksche Waard (behoudens de watergebonden bedrijventerreinen bij 's-Gravendeel en Puttershoek) en Goeree-Overflakkee vervullen geen bovenregionale opvangfunctie. In deze regio's is een aanzienlijk overschot, zelfs in het harde aanbod. Hier is herprogrammering aan de orde. De regio's zal worden verzocht uiterlijk 1 juli 2015 een actuele bedrijventerreinenvisie te presenteren. Het geprognostiseerde tekort in Haaglanden vraagt op de middellange termijn om aandacht.

Onderstaande tabel geeft de confrontatie weer tussen de behoefteramingen op korte termijn (tot 2020) en het harde aanbod. Deze gegevens zijn relevant om te kunnen beoordelen welke bestemmingsplannen moeten worden doorgezet.

Vraag naar en aanbod van bedrijventerreinen tot 2020 gespecificeerd naar regio's (netto hectares)

Regio	Vraag 2010 - 2020	T + IJV	Totaal vraag tot 2020	Hard aanbod	Vraag – hard aanbod	
Zuid Holland Zuid	110	73	183	340	-157	Overschot
Goeree-Overflakkee	6	3	9	25	-16	Overschot excl. transformatie
Hoeksche Waard	13	6,5	19,5	126	-106,5	Overschot excl. transformatie
Drechtsteden	66	33	99	99	0	Excl. transformatie
Alblasserwaard - Vijfheerenlanden	25	12,5	37,5	25	12,5	Tekort excl. transformatie
Holland Rijnland	50	80	130	107	23	Tekort
Midden Holland	26	28	54	136	-82	Overschot
Krimpenerwaard	7	3,5	10,5	9	1,5	Tekort excl. transformatie
Midden-Holland Noord	19	8,5	27,5	127	-99,5	Overschot excl. transformatie
Haaglanden	100	53	153	226	-73	Overschot
Rijnmond	395	199	594	441	153	Tekort

De regio Haaglanden kent een overschot aan hard aanbod in de periode 2010-2020. De provincie wil de komende jaren terughoudendheid van de gemeenten in de regio Haaglanden in het opstellen van bestemmingsplannen die zacht aanbod hard maken. Hierdoor kan het zachte aanbod gefaseerd worden ingezet tot 2030.

De subregio's Drechtsteden en Midden-Holland Noord (Zuidplaspolder) moeten opvang bieden voor de behoefte van de Stadsregio Rotterdam. Bestemmingsplannen voor Dordtse Kil IV en de locaties in de Zuidplaspolder moeten dus worden doorgezet. In verband met een tekort in Holland Rijnland geldt dit ook voor Veenderveld II, dat tevens is bedoeld voor de regionale vraag naar HMC-terreinen (terreinen in de hogere milieucategorieën) die elders in de regio niet is op te vangen. Bovenstaande tabel laat verder een tekort zien in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Daar moet Gorinchem-Noord in voorzien. Gelet op de ligging heeft dat terrein bovendien een bovenregionale functie.

Kwaliteit

Herstructurering van bedrijventerreinen blijft een belangrijke opgave voor gemeenten en heeft prioriteit boven nieuwe uitleg. Tegelijkertijd voldoet het bestaande aanbod niet aan de juiste kwaliteit. Er is sprake van een kwalitatieve mismatch. De zeer diverse economische structuur van Zuid-Holland vraagt om een gedifferentieerd en kwaliteitsrijk aanbod van bedrijventerreinen. Het Havenindustriële Complex (HIC), de greenports en de kennisintensieve bedrijvigheid stellen specifieke eisen aan bedrijventerreinen. Om deze sectoren ook in de toekomst vestigingsmogelijkheden te kunnen bieden, is een voldoende groot areaal HMC-bedrijventerreinen en watergebonden bedrijventerreinen nodig. Voor binnenstedelijk gelegen bedrijventerreinen met milieucategorie 1 en 2 schept de provincie de mogelijkheid om functies te mengen, om beter te kunnen inspelen op de vraag. Voor binnenstedelijk gelegen bedrijventerreinen met milieucategorie 3 is functiemenging alleen mogelijk wanneer de belangen van bedrijven niet worden geschaad. De eventuele transformatie van deze terreinen wordt gemonitord.

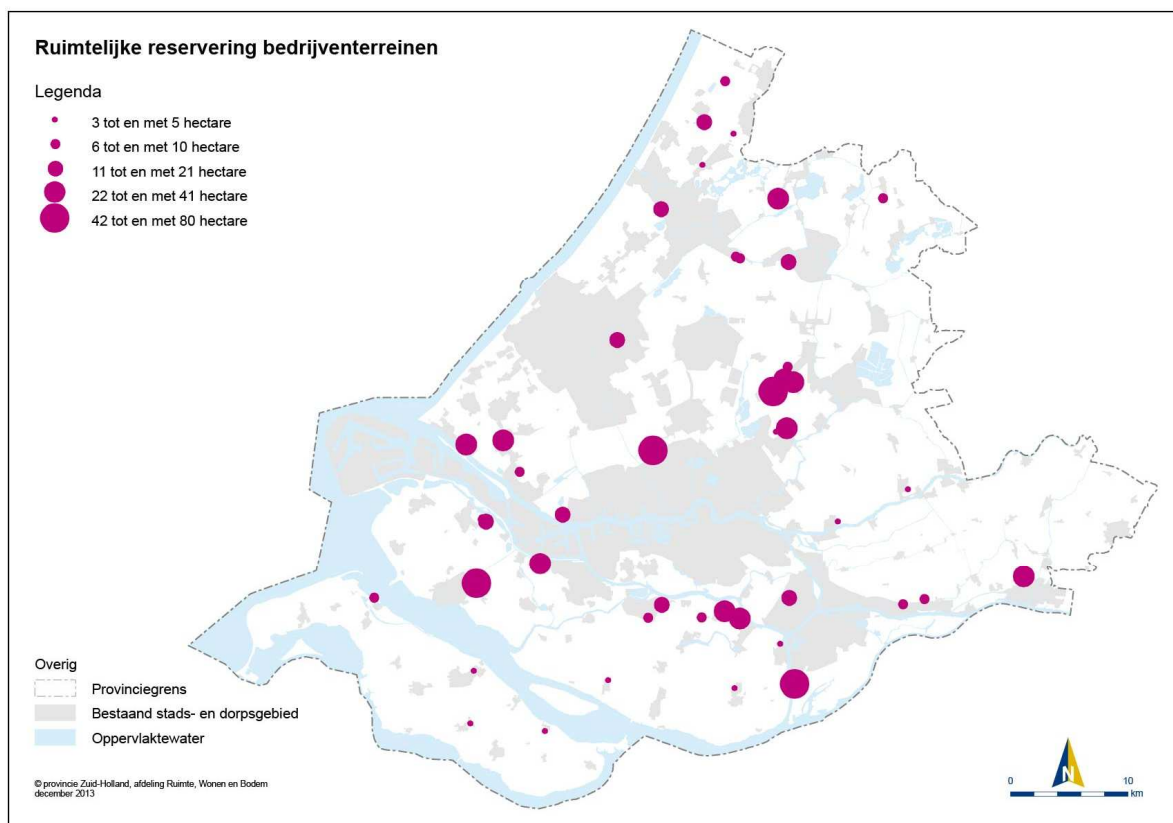
Toch blijkt het niet goed mogelijk om met de huidige behoefteramingen op sector niveau de (kwalitatieve)behoefte inzichtelijk te krijgen. Bij de in de tabellen weergegeven vraagcijfers wordt nog uitgegaan van een kwantitatieve benadering van de vraag. De provincie verkent de mogelijkheden om de actuele behoefte per sector naar kwaliteitseisen in beeld te brengen.

Ruimtelijke reserveringen

De provincie vindt het belangrijk dat er voldoende ruimte wordt geboden voor bedrijventerreinen met de hoogst mogelijke milieucategorie en watergebonden bedrijventerreinen.

Onderstaande kaart geeft ruimtelijke reserveringen aan voor zowel het harde als het zachte aanbod. De zachte locaties wil de provincie garanderen voor een volgende planperiode (2021-2030) of eventueel daarna. Dat zijn locaties voor HMC- en watergebonden bedrijventerreinen, maar ook voor kennisintensieve bedrijventerreinen.

Indicatieve kaart Ruimtelijke reserveringen

Om deze terreinen te garanderen geldt er voor die zachte plannen vrijwaring. In de Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee moet het aantal ruimtelijke reserveringen worden teruggebracht aan de hand van een uiterlijk 1 juli 2015 geactualiseerde regionale bedrijventerreinenvisie. Voor de terreinen in de Zuidplaspolder, Dordtse Kil IV, Gorinchem Noord en Veenderveld II is ontwikkeling op korte termijn aan de orde.

2.2.4 Behouden en versterken van de leefkwaliteit in het stedelijk gebied

Operationeel doel	Realiseren van een beter woon- en leefklimaat door te voldoen aan wettelijke normen
Realisatiemix	Wetgeving

De ambitie is om verdichting, herstructurering en transformatie in steden en dorpen samen te laten gaan met behoud en zo mogelijk versterking van de milieukwaliteit en de kwaliteit van het woon- en leefklimaat.

Milieu

De provincie zet zich in om aan de wettelijke milieueisen voor lucht, geluid en externe veiligheid te voldoen. Milieueisen worden steeds meer door de Europese Unie bepaald en worden eerder strenger en uitgebreider dan omgekeerd. Zo is sinds 1 januari 2014 voor personen- en vrachtauto's de scherpere Euro V1 norm voor luchtkwaliteit van toepassing. Verder zal ter verbetering van de gezondheid en luchtkwaliteit in 2015 een Europese norm gaan gelden voor ultrafijn stof (Pm 2,5), die in 2020 zal worden aangescherpt. Naarmate het schoner, stiller en veiliger is, ontstaan er meer kansen om in bestaand stads- en dorpsgebied te verdichten, te herstructureren en te transformeren. Bovendien is het doorgaans aangenamer vertoeven. Hiermee draagt een hoge milieukwaliteit zowel bij aan de gebruikswaarde als de belevingswaarde van de ruimte. Primair zet de provincie in op

bronbeleid. Voor het verbeteren van de luchtkwaliteit is de provincie partner in het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit, dat er op is gericht om tijdig de door de Europese Unie vastgelegde kwaliteiten te bereiken. De provincie wil in voorkomende gevallen meezoeken naar oplossingen en maatwerk.

Externe veiligheid

De provincie zet zich in voor de bescherming van grote groepen burgers tegen ongevallen met gevaarlijke stoffen en met luchtvaart. Rond Rotterdam The Hague Airport en de veel bevaren waterwegen wordt aanvullend ruimtelijk veiligheidsbeleid gevoerd. Alle transportassen maken deel uit van het provinciedekkend basisnet voor het vervoer van gevaarlijke stoffen. Risicovolle activiteiten worden zoveel mogelijk geclusterd op geschikte terreinen en de daarvoor geschikte transportassen. Om op lange termijn de knelpunten rond het spoorvervoer op te lossen zet de provincie in op maximaal vervoer over de Betuweroute en de aanleg van een 'dedicated' goederenlijn tussen Rotterdam en Antwerpen (RoBel). Deze laatste lijn lost ook de problemen bij Zwijndrecht en Dordrecht op.

Geluidruimteverdeling op bedrijventerreinen

In Zuid-Holland wordt op steeds grotere schaal geluidruimteverdeling toegepast. De gemeente Rotterdam heeft bijvoorbeeld een aantal geluidruimte-verdeelplannen in haar bestemmingsplannen opgenomen.

Geluidruimteverdeling maakt een efficiënt ruimtegebruik op industrieterreinen mogelijk. Er wordt mee voorkomen dat een industrieterrein 'op slot raakt' terwijl het fysiek nog niet vol is, omdat geen milieuvergunning meer kan worden verleend. Deze situatie ontstaat als de reeds gevestigde inrichtingen de beschikbare geluidruimte geheel in beslag nemen. Met geluidruimteverdeling wordt voorkomen dat een bedrijf vertrekt naar een ander industrieterrein. Het is dus een instrument voor intensief ruimtegebruik.

Gedeputeerde Staten zijn bevoegd gezag voor een deel van de op het industrieterrein gelegen inrichtingen, die vaak ook onder de hogere milieucategorieën vallen. Geluidruimteverdeling dient in juridische zin goed te zijn vormgegeven. Een gemeente die geluidruimteverdeling wil toepassen, moet dit koppelen aan het bestemmingsplan. De provincie heeft als handreiking voor gemeenten een model voor geluidruimteverdeling laten ontwikkelen. De provincie wil verder onderzoek doen naar een goede, juridisch gedragen methodiek voor geluidruimteverdeling.

2.3 Vergroten agglomeratiekracht

2.3.1 Ruimtelijk reserveren en het niet onmogelijk maken van nieuwe Infrastructuur

Operationeel doel	Niet onmogelijk maken van nieuwe infrastructuur door ruimtelijk reserveren
Realisatiemix	Visie Ruimte en Mobiliteit: kaart van de ruimtelijke hoofdstructuur Programma Mobiliteit

De provincie vindt het belangrijk om de ontbrekende schakels in het infrastructuurnetwerk ruimtelijk te reserveren. Alle locaties zijn opgenomen op de kaart van de ruimtelijke hoofdstructuur van de Visie Ruimte en Mobiliteit. Onderstaand zijn alle reserveringen vermeld. Niet elke reservering is bedoeld voor een provinciaal project. Er staat ook een aantal reserveringen van rijksinfrastructuur op de lijst en een enkel gemeentelijk tracé.

Hoofdwegen

Reservering

1. A4 Parallelstructuur A4 Den Haag
2. A4 Hoogvliet - Klaaswaal
3. A13/16
4. A15 Papendrecht - Gorinchem: capaciteitsuitbreiding
5. A20 Moordrecht - Nieuwerkerk ad IJssel 2x3 rijstroken
6. A27 Hooipolder - Lunetten, 2x3 rijstroken en verbreding Merwedeburg Gorinchem (2x4 rijstroken)
7. Blankenburgverbinding
8. A4 Den Haag - Leiden 2x4 rijstroken
9. Oranjeverbinding

Hoofdspoor

Reservering

10. Spoorverdubbeling Den Haag - Rotterdam, viersporigheid incl. station Kethel
11. Capaciteit spoor Rotterdam-Gouda, viersporigheid incl. station Westergouwe en eventueel Rottetracé
12. Capaciteit spoor Den Haag - Gouda, viersporigheid incl. station Bleizo
13. Tweesporigheid Leiden - Alphen - Woerden

Regionale wegen

Reservering

14. Rijnlandroute
15. Rotterdamse baan (Trekvljettracé)
16. Internationale Ring Den Haag
17. N209 maatregelen wegvakken Nieuwe Hoefweg - Bleiswijk, en Bergschenhoek - Bleiswijk
18. N207 capaciteitsverruiming Alphen - Leimuiden
19. Parallelstructuur A12/ Moordrechtboog op niveau onderliggend wegennet
20. De westelijke verbinding N11/A12
21. N222 Veilingroute 2x2 rijstroken
22. Capaciteitsvergroting Algeracorridor
23. Duinpolderweg oost-west verbinding Duin- en Bollenstreek (N206 - N205)
24. A4 Beatrixlaan

25. Westelijke Randweg Waddinxveen, aansluitend op de Bentwoudlaan
26. Noordelijke Randweg Rijnsburg
27. N211 capaciteitsvergroting
28. N213 capaciteitsvergroting
29. N470/N471: 2x2 rijstroken
30. N207 capaciteitsvergroting
31. N218 capaciteitsvergroting
32. Verbinding Zwijndrecht-Barendrecht

Aansluitingen Hoofdwegennet en onderliggend wegennet

reservering

33. A15-N3
34. A16 Mijlweg
35. A16 - N3
36. A20 Schieplein
37. N57 - N218
38. N11-Zouterwoude
39. A4 Vijfsluizen
40. A4 Plaspoelpolder
41. A12 - N470
42. A13 - N470
43. A15 Reeweg
44. A16 Kralingseplein

Regionaal openbaar vervoer/Stedenbaan

reservering

45. Stedenbaan 6x6 en 4x4
46. HOV Leiden-Katwijk-Noordwijk
47. Tramnet Den Haag: capaciteitsverhoging en infra-aanpassingen
48. Netwerk RandstadRail Den Haag: lijn 9 korte tramtunnel; lijn 1 Delft - Binckhorst - CS
Scheveningen, lijn 9: Vrederust - HS - CS - Scheveningen, lijn 11: Voorburg - Binckhorst - HS
- Scheveningen
49. Bustangent Kijkduin - Harnaschpolder - Den Haag Zuidwest - Delft - Pijnacker - Zoetermeer
50. Doortrekking RandstadRail (Zoetermeerlijn) naar station Bleizo
51. HOV Rotterdam-Alexander naar Lansingerland
52. HOV Rotterdam - Ridderkerk - Drechtstedenring (metro/tram of bus)
53. HOV Alphen-Schiphol
54. HOV Drechtstedenring
55. Maatregelen buscorridor Goeree - Overflakkee
56. HOV Leiden - Den Haag
57. HOV Zoetermeer - Leiden
58. HOV Den Haag - Westland
59. HOV station Rijswijk - station Ypenburg
60. HOV Delft - Schiedam
61. HOV Nesselande - Zuidplaspolder
62. Zuidtangentmetro Rotterdam: Schiedam - Stadshavens - Zuidplein - Feyenoord -
Capelsebrug/metrostation

Vaarwegen

Reservering

- 63. Aanlegplaatsen openbaar vervoer over water: Gorinchem – Dordrecht - Rotterdam-Hoek van Holland
- 64. Julianasluis Gouda
- 65. Bochtafsnijding Delftse Schie - Rotterdam
- 66. Capaciteitsvergroting Gouwe

2.3.2 Sterke centra met passende voorzieningen

Operationeel doel	Gemeenten en regio's stimuleren om ruimtelijke ontwikkelingen binnen bestaand stads- en dorpsgebied zoveel mogelijk te realiseren binnen de invloedsgebieden van de stations en haltes van Stedenbaan
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: bestaande afspraken met de partners over ruimtelijke ontwikkelingen rondom de Stedenbaanstations herijken en kansen definiëren

De doelstelling van Stedenbaan is het verhogen van het aantal reizigers per openbaar vervoer door het verkorten, versnellen en veraangename van de reis, waardoor deze aantrekkelijker wordt. Dit draagt bij aan de agglomeratiekracht van de Zuidelijke Randstad. In het kader van Stedenbaan zijn in 2007 en 2011 ruimtelijke ambities vastgesteld door de Zuidvleugelpartners. Deze ruimtelijke ambities zijn geoperationaliseerd in aantallen woningen en omvang van kantoorruimte. Er is meer kennis van Transit Oriented Development (TOD) en een toenemende aandacht voor allianties. Ook vraagt de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving van de stations en haltes meer aandacht.

Operationeel doel	Bovenregionale voorzieningen realiseren in internationale-, bovenregionale- en subregionale centra
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: met gemeenten afspraken maken om uitvoering te geven aan dit doel Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Het provinciaal concentratiebeleid voor kantoren, detailhandel en voorzieningen draagt bij aan de vitaliteit en daarmee kwaliteit van de centra. De provincie vindt het wenselijk dat gemeenten bovenregionale voorzieningen zoveel mogelijk in internationale- bovenregionale- en subcentra realiseren zodat deze voorzieningen een bijdrage kunnen leveren aan de vergroting van de agglomeratiekracht. Het gaat om de volgende voorzieningen: MBO/HBO-instellingen, universiteiten, ziekenhuizen en specialistische klinieken, musea, bioscopen en theaters. De provincie wil hierover afspraken maken met gemeenten. De gemeenten kunnen in hun bestemmingsplannen locaties voor dit type voorzieningen vastleggen.

2.3.3 Kantoren bundelen op centrale locaties met goed hoogwaardig openbaar vervoer (HOV)

Concentreren van kantoren op HOV locaties

Operationeel doel	Nieuwe plancapaciteit voor kantoren bundelen op negen concentratielocaties
Realisatiemix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: afspraken in REO verband Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Zuid-Holland zet in op een sterke, internationaal concurrerende economie en de daarbij behorende positie op de kantorenmarkt. Een gevarieerd aanbod van kwalitatief hoogwaardige kantoren is hiervoor noodzakelijk.

De oplopende problematiek op de kantorenmarkt, zoals de structurele leegstand en een overmaat aan plancapaciteit, heeft veel kantorenlocaties tegelijkertijd onder druk gezet. Terughoudendheid in nieuwbouw is nodig. Dit bevordert een actief beheer en exploitatie van bestaande kantoren door duurzame renovatie en transformatie naar andere bestemmingen.

In het landelijk Convenant Leegstand Kantoren (2012) is afgesproken dat partijen zoveel mogelijk de monitor en de prognoses van het EIB zullen hanteren.

Ten aanzien van nieuwbouwbehoefte in Zuid-Holland gaat de provincie uit van een maximale vraag van 1,1 miljoen m² bruto vloeroppervlak (bvo) voor de periode 2013-2020. Voor de periode 2020-2030 gaat de provincie voorlopig uit van een maximale vraag van 1,2 miljoen m² bvo.

Nieuwbouwvraagingen kantoren 2013 - 2020 en 2020 - 2030, volgens het EIB, in m² bvo

REO-gebied	2013-2020	2020-2030
Holland-Rijnland	46.000	49.000
Haaglanden	567.000	752.000
Midden-Holland	24.500	26.400
Regio Rotterdam	456.400	353.000
Zuid-Holland Zuid	59.700	64.300
Zuid-Holland	1.153.600	1.245.300
Gemiddeld/jaar	165.000	124.500

De cijfers in de bovenstaande tabel zijn inclusief een vraag naar vernieuwbouw. Op basis van expertoordelen mag ervan worden uitgegaan dat vernieuwbouw kan voorzien in zo'n 10 tot 20% van de totale vraag in de periode 2013-2020 en 35 tot 45% in de periode 2020-2030. De nieuwbouwvraag voor Zuid-Holland daalt in deze twee perioden dan tot minimaal circa 920.000 respectievelijk 700.000 m² bvo. Deze bandbreedte hangt samen met lastig in te schatten markt(prijs)ontwikkelingen, ontwikkelingen binnen het overheidsbeleid, verduurzamingsontwikkelingen, etc. De percentages kunnen regionaal en lokaal verschillen. Het is derhalve van belang om de marktontwikkelingen goed te blijven monitoren.

Groei op concentratielocaties

Het aantal groeilocaties wordt in vergelijking met de PSV 2011 verder beperkt. Dit is gebaseerd op meerdere ontwikkelingen. Aan de ene kant conjunctureel vanwege de crisis, aan de andere kant structureel door bijvoorbeeld het nieuwe werken en het telewerken, die leiden tot minder vierkante meter kantoorruimte per werknemer. Vanuit de markt is nadrukkelijk aangegeven dat het aantal locaties beperkt dient te worden om versnippering tegen te gaan. Dit is ook besproken met de grote kantorengemeenten. Deze beperking van het aantal locaties past binnen de provinciale inzet op het vergroten van de agglomeratiekracht. Om dit te bereiken, is concentratie wenselijk van voorzieningen als kantoren, detailhandel en bovenlokale voorzieningen en zijn er goede verbindingen nodig tussen de verschillende centra. Hieruit volgt de keuze voor locaties die gelegen zijn langs Stedenbaan.

Het gaat om de volgende negen concentratielocaties: Leiden CS, Den Haag CS/NOI, Den Haag Internationale Zone, Gouda CS, Rotterdam CS (w.o. Kop van Zuid), Rotterdam Alexander, Delft CS, Zoeterwoude/Meerburg en Dordrecht CS.

Meerburg in Zoeterwoude is als concentratielocatie benoemd omdat daar in het verleden overeenkomsten over zijn gesloten. Dordrecht-Amstelveen geldt als uitwijklocatie, omdat de ontwikkelingsruimte bij Dordrecht CS vanwege de externe veiligheid zeer beperkt is.

In aanvulling op deze concentratielocaties is er een aantal kenniscentra waar nieuwe kantoren mogelijk zijn ten behoeve van verdere versterking van de Kennisas. Het gaat om Bioscience Park Leiden-Oegstgeest, TIC Delft, Estec-Space Businesspark, Erasmus Hoboken/ Woudestein en EUR Campus. De locaties vormen een onderdeel van de Kennisas.

De kantoren ten behoeve van de kenniscentra maken deel uit van de behoefte-ramingen. De provincie wil de ontwikkeling van bedrijvigheid op de kenniscentra optimaal faciliteren om zo clustervorming te stimuleren en de economie te versterken. Het gaat om specifieke segmenten van de vastgoedmarkt, met een internationale dimensie. In vrijwel alle gevallen gaat het om een combinatie van laboratorium- of testfaciliteiten in combinatie met kantoren. Over de aard en toelaatbaarheid van bedrijven op deze kenniscentra bestaan afspraken of kunnen deze worden gemaakt. Indien een overschrijding van de behoefte-ramingen dreigt vanwege kantorenbouw op kenniscentra, zoekt de provincie een oplossing op maat.

Overige uitzonderingen op de kantorenlocaties worden gemaakt voor onder meer kleinschalige, zelfstandige kantoren tot een bruto vloeroppervlak van maximaal 1.000 m² per vestiging, kantoren met een lokaal verzorgingsgebied zoals banken en gemeentehuizen en bedrijfsgebonden kantoren. Dit is aangegeven in de Verordening Ruimte.

Reductie plancapaciteit

Operationeel doel	Voorzien in de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan kantoren
Realisatiemix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: afspraken in REO-verband Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Vraag naar nieuwbouw versus harde en zachte plancapaciteit 2013-2030

REO gebied	Nieuwbouwbehoefte		Planaanbod	Saldo planaanbod minus nieuwbouw
periode	2013-2020	2020-2030	2013-2030	2013-2030
Holland-Rijnland	46.000	49.000	243.000	148.000
Haaglanden	567.000	752.000	922.000	- 397.000
Midden-Holland	25.000	26.000	57.000	6.000
Regio Rotterdam	456.000	353.000	1.388.000	579.000
Z-H- Zuid	60.000	65.000	200.000	75.000
Totaal	1.153.200	1.245.000	2.810.000	411.000

Bron: EIB 2012, 2013 en PZH

In 2010 (bij de herziening van de toenmalige structuurvisie) is begonnen met een inventarisatie van harde en zachte plancapaciteiten. Voor zover toen bekend, bedroeg deze ruim 4 miljoen m². Een recente inventarisatie geeft aan dat de plancapaciteit per 2013 circa 2,7 mln m² bedraagt. Deze reductie is te verklaren door het schrappen van zachte plancapaciteit, recente oplevering van projecten en een verbeterde inventarisatie in samenwerking met de regio's. De discrepantie tussen de nieuwbouwbehoefte (1,15 miljoen tot 2020) en de plancapaciteit (2,8 miljoen m² tot 2030) is nog steeds groot. Het beeld verschilt overigens sterk per regio.

Als uitgegaan wordt van de lange termijn (2013-2030) dan lijkt, op het niveau van Zuid-Holland als geheel, de verhouding tussen vraag (2,4 mln) en plancapaciteit (2,8 mln) kwantitatief vrijwel in evenwicht. Daarbij is nog geen rekening gehouden met de vernieuwbouw van bestaande kantoren, waardoor het verschil groter kan worden.

De verschillen in kwaliteit en per regio zijn zeer groot. Een groot deel van de plancapaciteit ligt namelijk op niet-preferente en weinig kansrijke kantoorlocaties. Andersom hebben kansrijke locaties nieuwe ontwikkelingsruimte nodig. De grote regionale verschillen in vraag en aanbod vragen een verschillende aanpak. Voor een gezonde kantorenmarkt en een realistische verstedelijkingsstrategie is het noodzakelijk dat een reductie van de plancapaciteit van kantoren plaatsvindt, die in eerste instantie moet worden gezocht buiten de concentratielocaties voor kantoren.

Naar aanleiding van de regionale kantorenstrategieën vindt er met de REO's overleg plaats om "papieren" plannen te reduceren in lijn met de gebiedstotalen. Met "papieren" plannen worden kantoren bedoeld die nog niet fysiek gerealiseerd zijn, maar waarvan de realisatie wel mogelijk is gemaakt in een bestemmingsplan. In overleg met de gemeenten en regio's wordt daarom bekeken of in bestemmingsplannen de bestemming 'kantoren' kan worden gewijzigd in andere bestemmingen

2.3.4 Detailhandel bundelen binnen de provinciale hoofdstructuur detailhandel

Operationeel doel	Versterken van de detailhandelsstructuur en optimaliseren van de ruimtelijke kwaliteit
Realisatiemix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: afspraken maken in REO verband Nota Detailhandel Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Het provinciale detailhandelsbeleid is er op gericht om de detailhandelsstructuur zoveel als mogelijk te versterken door deze vooral kwalitatief te verbeteren en de beschikbaarheid en bereikbaarheid van detailhandelsvoorzieningen te garanderen. De dynamiek in de detailhandel wordt bevorderd vanwege het grote economische belang van deze sector. Een optimaal functionerende detailhandelsstructuur draagt bij aan de leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit in het stedelijk gebied. Voor alle winkelgebieden, zowel regulier als perifeer, geldt dat kwalitatieve verbetering leidend is ten opzichte van kwantitatieve versterking. Dit ter voorkoming van verdere leegstand en het disfunctioneren van de structuur.

Operationeel doel	Versterken van de detailhandelsstructuur en optimaliseren van de ruimtelijke kwaliteit door te voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve vraag voor reguliere detailhandel
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: afspraken maken over regionale visies waarin de kwantitatieve en kwalitatieve vraag wordt uitgewerkt Nota Detailhandel Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

De provinciale hoofdstructuur voor reguliere detailhandel omvat het geheel aan hoofd- en ondersteunende centra met een bovenlokale functie. Binnen de hoofdstructuur wordt onderscheid gemaakt in twee verschillende categorieën centra: te ontwikkelen centra en te optimaliseren centra. Daarnaast zijn er honderden aankoopplaatsen in de provincie aanwezig die geen onderdeel uitmaken van deze hoofdstructuur.

Te ontwikkelen centra

Voor deze categorie centra binnen de hoofdstructuur wordt gestreefd naar een opwaardering van de detailhandelsfunctie in termen van kwaliteit (winkelbestand en openbare ruimte), parkeren en bereikbaarheid en imago/beleving. Onder voorwaarde van het toepassen van de Ladder voor

Duurzame Verstedelijking, kan voor deze categorie sprake zijn van uitbreiding van het winkelareaal. Het gaat om de volgende locaties:

- Internationale centra: Den Haag centrum en Rotterdam centrum;
- Nieuwe centra: Zoetermeer Stadshart, Rijswijk in de Bogaard, Rotterdam Alexandrium I, Rotterdam Zuidplein en Leidschendam Leidsenhage;
- Historische binnensteden: Leiden centrum, Delft binnenstad, Dordrecht binnenstad en Gouda binnenstad.

Te optimaliseren centra

De andere aankoopplaatsen binnen de hoofdstructuur krijgen de status 'Optimaliseren' volgens het 'nee-tenzij-principe'. Dit betekent dat gewerkt wordt aan de verbetering van de (concurrentie)positie met alle denkbare middelen, in principe zonder netto toevoeging van winkelmeters. Een eventueel beperkte uitbreiding van winkelmeters staat in het teken van structuurverbetering van het centrum.

Overige aankoopplaatsen

De overige aankoopplaatsen zullen in ieder geval niet kunnen groeien. De aankoopplaatsen die buiten de provinciale hoofdstructuur vallen, hebben soms minder toekomstperspectief en komen dan in aanmerking voor herstructurering (facelift, herprofilering of functieverandering) met aandacht voor de leefbaarheid van kleine kernen en buurten.

Concentratie en sanering verspreid liggend aanbod

Het concentreren van verspreide winkels in bestaande centra is een positieve ontwikkeling die de hoofdstructuur ten goede komt. Door kwalitatieve optimalisatie van centra ontstaan betere randvoorwaarden voor ondernemers en detaillisten om zich hier te vestigen. Reductie van feitelijk en aanwezig winkelaanbod blijft in dit proces een belangrijk uitgangspunt. Kwantitatieve toevoeging van winkelaanbod in winkelgebieden die hiervoor niet zijn aangewezen, zal mogelijk zijn, mits sanering van aanbod elders per saldo tot een kwantitatieve afname leidt en de lokale detailhandelsstructuur daardoor wordt versterkt.

Vanwege de bovenlokale ruimtelijke effecten van grootschalige detailhandelsontwikkelingen, vindt de provincie het van belang dat nieuwe grootschalige ontwikkelingen in regionaal verband worden afgestemd. In de Verordening Ruimte is aangegeven dat nieuwe detailhandel binnen of aansluitend aan een bestaande winkelconcentratie moet worden gerealiseerd. Voor (ontwerp)bestemmingsplannen die nieuwe detailhandel groter dan 2000 m² bruto vloeroppervlak binnen de centra mogelijk maken, moet worden aangetoond dat het woon- en leefklimaat niet wordt aangetast en er geen onaanvaardbare leegstand ontstaat. Mede met het oog hierop wordt zonodig een Distributie Planologisch Onderzoek (DPO) uitgevoerd en wordt advies gevraagd aan het Regionaal Economisch Overleg (REO).

Operationeel doel	Versterken van de detailhandelsstructuur en optimaliseren van de ruimtelijke kwaliteit door te voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve vraag voor perifere detailhandel
Realisatiemix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: afspraken maken over regionale visies waarin de kwantitatieve en kwalitatieve vraag wordt uitgewerkt Nota Detailhandel Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

Vanuit ruimtelijke overwegingen en het beleid om bedrijventerreinen voor reguliere bedrijven te behouden, wordt uitbreiding van de perifere, solitaire en verspreide detailhandel zeer terughoudend benaderd. Buiten de centra van steden, dorpen en wijken wordt alleen ruimte geboden aan enkele specifieke branches die vanwege schaalgrootte of aard van de goederen niet goed inpasbaar zijn in centra.

PDV-locaties

Er zijn opvanglocaties aangewezen voor grootschalige detailhandel in meubelen (inclusief in ondergeschikte mate woninginrichting) met een minimumoppervlakte van 1000 m² bruto vloeroppervlak en voor detailhandel in keukens, badkamers, vloerbedekking, parket, zonwering en jacuzzi's. Deze zogenaamde PDV-locaties (voor Perifere Detailhandels Vestigingen) zijn aangeduid in de Verordening Ruimte. Bij (ontwerp)bestemmingsplannen die nieuwe detailhandel groter dan 1000 m² bruto vloeroppervlak (bvo) op een PDV-locatie mogelijk maken, vraagt de provincie om aan te tonen dat het woon- en leefklimaat niet wordt aangetast en er geen onaanvaardbare leegstand ontstaat. Hiervoor gelden dezelfde eisen rond een DPO en REO-advies als bij nieuwe detailhandel in centra.

Tuincentra en bouwmarkten

Tuincentra en bouwmarkten kunnen op bedrijventerreinen gehuisvest worden. Hiervoor geldt ook dat bij nieuwe detailhandel groter dan 1000 m² bvo moet worden aangetoond dat het woon- en leefklimaat niet wordt aangetast en er geen onaanvaardbare leegstand ontstaat. Hiervoor gelden dezelfde eisen rond een DPO en REO-advies als bij nieuwe detailhandel in centra en op PDV-locaties.

A-B-C-categorie

Detailhandel in auto's, boten, caravans, motoren, scooters, zwembaden, buitenspeel- en fitnessapparatuur, piano's, surfplanken, tenten, grove bouwmaterialen, landbouwwerktuigen en brand- en explosiegevaarlijke vloeistoffen versterkt de detailhandelsstructuur niet en is moeilijk inpasbaar in centra. Vestiging van deze branches kan daarom vanuit ruimtelijke overwegingen zonder verdere voorwaarden buiten de reguliere detailhandelsstructuur plaatsvinden.

GDV-locaties

In Zuid-Holland bevinden zich twee locaties voor Grootschalige Detailhandels Vestigingen (GDV): Alexandrium II en een deel van Haaglanden Megastores. In de regionale detailhandelvisies van zowel Stadsgewest Haaglanden als de Stadsregio Rotterdam wordt niet de wens uitgesproken voor uitbreiding van het aantal GDV-locaties. Alexandrium II wordt beperkt uitgebreid. De provincie ondersteunt de gekozen koers van beide regio's.

Internetdetailhandel

De provincie beschouwt afhaalpunten voor de internetdetailhandel als een vorm van detailhandel, vanwege de hiermee gepaard gaande publieksfuncties. Ze horen daarom thuis in winkelconcentraties. De provincie staat op dit standpunt naar aanleiding van de resultaten van een integraal onderzoek naar de gevolgen van internetdetailhandel voor de kwaliteit van de leefomgeving en de mobiliteit. Dit betekent dat de provincie afhaalpunten voor niet-dagelijkse artikelen niet meer toestaat buiten winkelconcentraties. Afhaalpunten voor dagelijkse artikelen buiten de winkelconcentraties zijn nooit mogelijk geweest. Deze lijn wordt gehandhaafd.

Operationeel doel	Plancapaciteit en bestaand winkelareaal terugbrengen
--------------------------	--

Realisatiemix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: afspraken maken over aanpak leegstand Nota Detailhandel Uitvoeringsstrategie Regionale Economie
----------------------	--

In het najaar van 2012 is de REO's verzocht regionale structuurvisies detailhandel op te stellen en bijbehorend beleid te ontwikkelen op basis van de provinciale beleidsuitgangspunten uit de Notitie Detailhandel Zuid-Holland. Het streven is deze uiterlijk op 1 juli 2015 beschikbaar te hebben. Als programmatisch kader voor de regionale visies zijn onderstaande ontwikkelingsmogelijkheden voor de reguliere detailhandel van toepassing.

Tabel: ontwikkelingsmogelijkheden, huidig oppervlakte en leegstand detailhandel in m² winkelloppervlak per REO-gebied

REO-gebied	Huidige oppervlakte in gebruik	Leegstand	Ontwikkelingsmogelijkheden 2020 (r 2013)	Ontwikkelingsmogelijkheden 2030 (r2013)
Stadsregio Rotterdam	1.752.000	197.000	- 68.000	- 79.000
Haaglanden	1.349.000	168.000	274.000	342.000
Zuid-Holland Zuid	849.000	76.000	- 156.000	- 165.000
Holland Rijnland	807.000	76.000	- 96.000	- 99.000
Midden Holland	325.000	37.000	- 38.000	- 32.000
Zuid-Holland totaal	5.082.000	554.000	- 83.000	- 33.000

Bron: Notitie detailhandel Zuid-Holland, actualisatie VRM 2013

Bovenstaand overzicht laat zien dat het huidige winkelvloeroppervlak in omvang verminderd kan worden om de detailhandelsstructuur ruimtelijk optimaal te kunnen laten functioneren. De regio Haaglanden vormt hierop een uitzondering. Door vermindering van winkelvloeroppervlak en planvoorraad wordt verder disfunctioneren van de detailhandelsstructuur voorkomen en de ruimtelijke kwaliteit niet verder aangetast. Het overzicht van de winkelleegstand toont de noodzaak aan om detailhandelsontwikkelingen vooral te concentreren in de provinciale hoofdstructuur voor reguliere detailhandel en op PDV-locaties en tegelijkertijd het (plan)aanbod te reduceren.

Overcapaciteit

De planvoorraad dient in omvang verminderd te worden om de detailhandelsstructuur ruimtelijk optimaal te kunnen laten functioneren.

In het kader van de regionale visies vindt er met de REO's overleg plaats om "papierenen" plannen te reduceren in lijn met de gebiedstotalen. Met "papierenen" plannen worden mogelijkheden voor detailhandel bedoeld die nog niet fysiek gerealiseerd zijn, maar waarvan de realisatie wel mogelijk is gemaakt in een bestemmingsplan. Daarom wordt bekeken of in bestemmingsplannen met detailhandel buiten de winkelconcentratiegebieden de bestemming 'detailhandel' kan worden gewijzigd in andere bestemmingen. Uiterlijk 1 juli 2015 moeten de regionale visies gereed zijn.

Overzicht provinciale hoofdstructuur reguliere detailhandel, PDV-en GDV-locaties

	Status	Sinds
Haaglanden		
Den Haag Centrum	ontwikkelen	2007
Delft Binnenstad	ontwikkelen	2007
Zoetermeer Stadshart	ontwikkelen	2007
Rijswijk in de Boogaard	ontwikkelen	2012
Leidschendam Leidsenhage	ontwikkelen	2012
Naaldwijk Centrum	optimaliseren	2007
's-Gravenzande Centrum	optimaliseren	2007
Den Haag Frederik Hendriklaan	optimaliseren	2012
Den Haag Leijweg	optimaliseren	2012
Delft in de Hoven	optimaliseren	2012
Den Haag Megastores	GDV/PDV	2007
Delft Ikea	PDV	2007
Delft Leeuwestein	PDV	2007
Naaldwijk Industriestraat	PDV	2007
Zoetermeer Woonhart	PDV	2007
Stadsregio Rotterdam		
Rotterdam Centrum	ontwikkelen	2007
Rotterdam Alexandrium I	ontwikkelen	2007
Rotterdam Zuidplein	ontwikkelen	2007
Rotterdam Keizerswaard	optimaliseren	2012
Rotterdam Hoogvliet	optimaliseren	2012
Spijkenisse Centrum	optimaliseren	2007
Vlaardingen Centrum	optimaliseren	2007
Hellevoetsluis Struytse Hoeck	optimaliseren	2007
Schiedam Centrum	optimaliseren	2007
Krimpen a/d IJssel Centrum	optimaliseren	2007
Capelle a/d IJssel Koperwiek	optimaliseren	2007
Berkel en Rodenrijs Centrum	optimaliseren	2012
Barendrecht Centrum	optimaliseren	2012
Ridderkerk Centrum	optimaliseren	2012
Rotterdam Alexandrium II & III	GDV	2007
Capelle a/d IJssel - Hoofdweg	PDV	2007
Rotterdam Stadionweg	PDV	2007
Rotterdam Vierhavenstrip	Thematisch	2007
Barendrecht Reijerwaard / Cornelisland	PDV	2007
Spijkenisse Kolkplein	PDV	2007
Hellevoetsluis Kickersbloem	PDV	2007
Maassluis Electraweg	PDV	2007
Ridderkerk Donkersloot	PDV	2007
Rotterdam Marconiplein	PDV	2007
Vlaardingen Hoogstad	PDV	2007
Barendrecht Vaanpark	PDV	2007

Spijkenisse Schiekamp	PDV	2007
Zuid-Holland Zuid		
Dordrecht historische binnenstad	ontwikkelen	2007
Gorinchem Centrum	optimaliseren	2007
Oud-Beijerland Centrum	optimaliseren	2007
Zwijndrecht Walburg	optimaliseren	2007
Sliedrecht Centrum	optimaliseren	2007
Middelharnis Centrum	optimaliseren	2007
Hendrik-Ido-Ambacht De Schoof	optimaliseren	2012
Leerdam Centrum	optimaliseren	2007
Papendrecht Centrum	optimaliseren	2007
Sliedrecht Nijverwaard	PDV	2007
Oud-Beijerland De Bosschen	PDV	2007
Dordrecht Mijlweg	PDV	2007
Gorinchem Spijksedijk	PDV	2007
Leerdam Nieuw Schaijk	PDV	2007
Middelharnis	PDV	2007
Numansdorp	PDV	2007
Strijen Woonstrada	PDV	2007
Holland Rijnland		
Leiden historische binnenstad	ontwikkelen	2007
Leiden Luifelbaan	optimaliseren	2012
Leiderdorp Winkelhof	optimaliseren	2007
Katwijk Centrum	optimaliseren	2007
Alphen a/d Rijn Centrum	optimaliseren	2007
Lisse Centrum	optimaliseren	2007
Alphen a/d Rijn Euromarkt	PDV	2007
Leiden Lammenschansweg	PDV	2007
Leiderdorp Baanderij	PDV	2007
Leiderdorp Meubelplein	PDV	2007
Zoeterwoude / Hazerswoude Rijnkeboulevard	PDV	2007
Midden Holland		
Gouda historische binnenstad	ontwikkelen	2007
Gouda Bloemendaal	optimaliseren	2012
Bodegraven Centrum	optimaliseren	2007
Bergambacht Centrum	optimaliseren	2007
Schoonhoven Centrum	optimaliseren	2007
Nieuwerkerk a/d/ IJssel Reigerhof	optimaliseren	2007
Waddinxveen Passage	optimaliseren	2007
Goudse Poort	PDV	2007

2.4 Agrologistieke en haven-industriële netwerk

2.4.1 Havenindustriële Complex (HIC)

De Havenvisie 2030 en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma wijzen de weg naar een toekomstbestendige mainport. De Havenvisie is tot stand gekomen in gezamenlijkheid met alle stakeholders van de Haven Rotterdam. Realisatie van de ambities uit de Havenvisie is alleen mogelijk door een gezamenlijk inzet van publieke en private partijen. Hiervoor is tussen de belangrijkste stakeholders, waaronder de provincie, het 'Convenant Uitvoering Havenvisie 2030' opgesteld. De provincie heeft zich gecommitteerd aan een aantal acties uit het convenant. Daarnaast zet de provincie, aansluitend op haar eigen rol en verantwoordelijkheid, ook andere instrumenten in, ter realisering van de verdere groei van de mainport binnen de milieugebruiksruimte.

Operationeel doel	Samenwerking met belangrijke stakeholders van de Haven Rotterdam om de Uitvoeringsagenda Havenvisie 2030 te realiseren. De provincie richt zich daarbij vanuit haar rol en verantwoordelijkheid op onderstaande thema's: 1. bereikbaarheid en mobiliteitsmanagement 2. multimodale inlandterminals 3. slim vergunnen 4. ontwikkeling biobased economy 5. duurzame ruimtelijke ontwikkeling
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: bestuurlijke afspraken over ruimtelijke reserveringen (bijvoorbeeld voor wind, warmte(net) en biobased economy (biomassa-overslag, bioraffinage, bioLNG terminals, etc.) Strategiekaart behorende bij de Visie Ruimte en Mobiliteit Programma Mobiliteit: regionale infrastructuur Voor zover de bovengenoemde thema's geen ruimtelijke of infrastructurele implicaties hebben, worden de betreffende acties opgenomen in de: - Uitvoeringsstrategie Regionale Economie - Beleidsvisie Duurzaamheid en Milieu - Innovatiestimulering via EFRO (Beleidsvisie regionale economie en energie)

Operationeel doel	Versterken van het (regionaal) logistiek netwerk
Realisatiemix	Uitvoeringsstrategie Regionale Economie Programma Mobiliteit

In de Rijksstructuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) is een (inter)nationaal kernnet logistiek gedefinieerd voor de modaliteiten weg, water en rail. Dit netwerk is door de provincie regionaal aangevuld en gecompleteerd. Beoogd is een logistiek systeem waarbij de keuze tussen de modaliteiten niet bij voorbaat vast hoeft te staan, maar op basis van de actuele omstandigheden kan worden gemaakt. Dit synchromodaal vervoer maakt een flexibele en duurzame inzet van alle modaliteiten mogelijk zodat de beschikbare capaciteit beter wordt benut. Dit is belangrijk voor de versterking van de concurrentiepositie van de economische topsectoren in Zuid-Holland en dan met name voor de greenports en de mainport Rotterdam.

Het logistiek netwerk is opgebouwd uit twee onlosmakelijk met elkaar verbonden componenten. Enerzijds is er het gebruik van het netwerk voor de afwikkeling van goederen door het (logistieke)

bedrijfsleven. Anderzijds zijn er de daarvoor benodigde verbindingen (rail, water en weg) en knooppunten (distributie centra, containerterminals, laad en loswallen, railterminals, etc.). Een aantal provinciale wegen, vaarwegen en railverbindingen die veelvuldig worden gebruikt door het logistieke bedrijfsleven, zijn onderdeel van het netwerk. Ook is er een aantal knooppunten in Zuid-Holland belangrijk voor het functioneren van het netwerk. In samenwerking met het bedrijfsleven en andere overheden probeert de provincie het netwerk zo optimaal mogelijk te krijgen.

Voor het functioneren van het netwerk is het essentieel dat de knooppunten waar mogelijk ruimtelijk worden versterkt. Dat kan ook structurerend werken op de omgeving. Het gebruik van een containerterminal zal bijvoorbeeld toenemen bij intensivering of uitbreiding van de bedrijvigheid. Als er voldoende potentie is voor containerterminals in de omgeving van Delft en Gouda, zal de benodigde ruimte langs de vaarweg worden gereserveerd. Bedrijventerreinen aan het water worden dan zo veel mogelijk gebruikt door bedrijven die gebruik maken van vervoer over water. Zand- en grintoverslag blijft mogelijk langs de verschillende vaarwegen. Agrologistieke handels- en transportcentra (Coolport Waal- en Eemhaven, ABC-Westland) aan het kernnet worden waar mogelijk ruimtelijk versterkt. Als er voldoende vraag is vanuit het bedrijfsleven, wordt ruimte gerealiseerd voor een railterminal in Bleiswijk in overleg met de gemeente Lansingerland. De provincie wil daarnaast de verbindingen tussen de mainport en de handelsgebieden binnen de greenports verbeteren. Deze handelsgebieden zijn Barendrecht, ABC-Westland in Poeldijk, Honderdland in Maasdijk, de veilingen van Naaldwijk, Bleiswijk, Rijnsburg en Aalsmeer en het Pot- en Containerteeltterrein in Boskoop.

Operationeel doel	Zorgen voor voldoende aanbod van watergebonden bedrijventerreinen
Realisatiemix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: bestuurlijke afspraken maken, gebruik maken van REO's en van samenwerkingsverband Deltri Uitvoeringsstrategie Regionale Economie

In het kader van Deltri werkt de provincie Zuid-Holland samen met de provincie Noord-Brabant, de regio's (de stadsregio Rotterdam, de Drechtsteden en West-Brabant), het Havenbedrijf en de gemeente Rotterdam aan de ontwikkeling van een logistieke en maritieme topregio. Binnen dit samenwerkingsverband is een strategie ontwikkeld om voor beide sectoren voldoende bedrijventerreinen aan te kunnen bieden, gekoppeld aan het haven industrieel complex. Zeker gezien de schaalvergroting, (de vergroting van de binnenvaartschepen en de benodigde kadellengte) zijn ruimtelijke reserveringen voor de maritieme en logistieke sector noodzakelijk.

Ruimtelijke ontwikkeling

Operationeel doel	Beter afstemmen van de verschillende functies van het gebruik van de ruimte met betrekking tot efficiënt ruimtegebruik in de haven Rotterdam en de omliggende regio
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: nadere beleidsuitwerking: afspraken maken

De provincie Zuid-Holland is onder meer verantwoordelijk voor natuurontwikkeling, de kwaliteit van specifieke woonmilieus en de economische ontwikkeling van de mainport. Om duurzame ontwikkeling van diverse functies mogelijk te maken, zal de provincie daarom actief toezien op de ruimtelijke afwegingen voor hindergevoelige functies (wonen, natuur, recreatie, etc.) ten opzichte van het haven industrieel complex.

De opgave tot 2030 omvat:

A. het verhogen van de ruimteproductiviteit en zoeken naar verhoging van de toegevoegde waarde van de havenactiviteiten; het faciliteren van de mainport als energieleverancier voor bedrijven binnen de mainport onderling (warmte en stoom), voor de greenport en voor woningen en kantoren (wind, warmte en CO₂)

B. ruimtelijke ontwikkeling faciliteren voor de economische dynamiek (de profilering van de verschillende havengebieden) en nieuwe ontwikkeling (transformatie en uitbreidingsruimte);

C. aandachtszones: het vaststellen van een externe veiligheidscontour in bestemmingsplannen voor de haven. Met een veiligheidscontour ontstaat duidelijkheid over de uitbreidingsmogelijkheden van enerzijds de industrie in de haven en anderzijds de stedelijke bebouwing in de omliggende gemeenten.

Tevens wil de provincie meewerken aan een regionaal en lokaal Afsprakenkader Industriegeluid. Dit zal leiden tot een duurzame ontwikkeling van de havengebieden ten westen van de Beneluxtunnel in optimale balans met een goede leefomgevingskwaliteit. Hiervoor is het onder meer noodzakelijk om afspraken te maken over de geluidscontouren en nieuwe woningbouw binnen de 55 dB(A) contour. Wat de geur en de stankoverlast betreft, wordt gewerkt aan een zogenaamde hotspotbenadering met inzet van e-noses.

Operationeel doel	Oplossen en voorkomen van knelpunten als gevolg van de combinatie van risicovolle activiteiten en aanwezigheid van grote groepen burgers waarbij er, als gevolg van ruimtelijke ontwikkeling, geen significante toename van het aantal blootgestelden is die kunnen komen te overlijden als gevolg van een ongeval met gevaarlijke stoffen
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: werkwijzen externe veiligheid in RO Beleidsvisie duurzaamheid en Milieu

Het beschermen van grote groepen burgers tegen ongevallen met gevaarlijke stoffen is een doel. Onderstaande risicobronnen kunnen in geval van een ongeval of andere calamiteit gevolgen hebben voor grote groepen burgers:

- bedrijven waar op- en overslag, productie, gebruik, opslag- en of verwerking van gevaarlijke stoffen plaatsvindt
- transportassen (weg, water, spoor en buis) waar vervoer van gevaarlijke stoffen plaatsvindt
- luchthavens
- kerncentrales

Om het ontstaan van nieuwe knelpunten rond deze risicobronnen te voorkomen, vraagt de provincie de gemeenten om aannemelijk te maken dat op termijn aan de oriëntatiewaarde wordt voldaan, wanneer het groepsrisico als gevolg van een ruimtelijke ontwikkeling toeneemt en het berekende groepsrisico boven de oriëntatiewaarde ligt. De provincie vraagt in dat geval aan te tonen dat een maximale inspanning is geleverd om de gevolgen van een ongeval tot een minimum te beperken. Indien in bovengenoemde situatie het aantal blootgestelden toeneemt, dan vraagt de provincie maatregelen te nemen ter voorkoming of mitigatie van de gevolgen.

Daarnaast wordt voor specifieke infrastructuur met een groot economisch belang aanvullend beleid gevoerd om ontwikkelingen nabij deze infrastructuur niet te laten interfereren met de economische ontwikkeling. Dat gaat over de oevers van de Nieuwe Maas en de Nieuwe Waterweg en Rotterdam The Hague Airport.

Operationeel doel	De veiligheid langs de oevers van de Nieuwe Waterweg en de Nieuwe Maas waarborgen
Realisatiemix	Verordening Ruimte

In de Verordening Ruimte is een veiligheidszoning opgenomen voor de oevers van de Nieuwe Waterweg en de Nieuwe Maas. De zoning is van toepassing in het gebied tussen Hoek van Holland en de splitsing van de Nieuwe Maas en de Hollandsche IJssel. Voor dit gebied geldt een bebouwingsvrije zone en een zone waarin bebouwing alleen is toegestaan nadat een nadere afweging is gemaakt. Er zijn in de Verordening Ruimte enkele uitzonderingen opgenomen. Indien dit speelt moet er advies gevraagd worden aan de Veiligheidsregio Rotterdam, de vaarwegbeheerder of de havenbeheerder.

2.4.2 De greenports

Greenport Westland-Oostland

Operationeel doel	Modernisering en intensivering van het bestaande teeltareaal
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: afspraken om modernisering en intensivering te bevorderen. Financiering: subsidieverlening (planvormingssubsidie) Kennisontwikkeling: gereedschapskist instrumentarium modernisering Uitvoeringsstrategie regionale Economie

De provincie streeft naar een greenport waar het accent ligt op specifieke hoogwaardige productie met een centrale plaats voor logistiek, handel, kennis en innovatie. Door modernisering en intensivering van het gebruik van het bestaande teeltareaal, kunnen de greenports zich verder ontwikkelen. Het gaat daarbij om productielocaties en de bijhorende ontsluiting.

Bij modernisering van het teeltareaal is een substantiële private betrokkenheid van belang. De primaire verantwoordelijkheid aan overheidszijde ligt bij de (samenwerkende) gemeenten. De provincie onderzoekt samen met gemeenten en het bedrijfsleven verbetermogelijkheden. Alle mogelijkheden om met andere overheden en het bedrijfsleven tot versnelling van het proces te komen, zijn wat de provincie betreft bespreekbaar. Te denken valt aan private en publieke investeringen in het openbare gebied, onteigening, fiscalisering of andere financieringsconstructies. De provincie stelt een gereedschapskist met instrumenten voor modernisering ter beschikking en draagt via subsidie bij aan planvorming ten behoeve van modernisering van het teeltareaal.

Operationeel doel	Versterking van de greenport door weloverwogen functiemenging mogelijk te maken in glastuinbouwgebieden als deze de greenport versterken
Realisatiemix	Verordening Ruimte Uitvoeringsstrategie Regionale Economie Acties in Programma Ruimte, actieagenda: brancheringslijst opstellen in een participatief proces, procedure bepalen en verantwoordelijkheden verdelen ten aanzien van de handhaving

Greenportgerelateerde bedrijven vestigen zich tot op heden op agrogerelateerde bedrijventerreinen in de regio. De provincie heeft de intentie om hier flexibeler mee om te gaan, door in de Verordening

Ruimte weloverwogen vormen van functiemenging binnen het glasteeltareaal van de greenport Westland–Oostland mogelijk te maken, mits het gaat om bedrijven die het greenportcluster versterken. Het is van belang om duidelijkheid te geven om welk type bedrijven het gaat. De provincie maakt daarom in 2014 brancheringsafspraken met stakeholders en met gemeenten in de greenport die grootschalige glastuinbouwgebieden binnen hun grenzen hebben. Aan deze afspraken wordt vormgegeven in de betreffende bestemmingsplannen. Er worden ook afspraken gemaakt over de te volgen procedures bij afwegingen, bijvoorbeeld over het eventueel instellen van een onafhankelijke adviescommissie om aanvragen te beoordelen.

In de Verordening Ruimte zijn de afwijkingsmogelijkheden aangegeven voor andere bedrijven, behorende bij de keten.

Greenport Aalsmeer

Operationeel doel	Behoud van voldoende en passende ruimte voor de greenport Aalsmeer
Realisatiemix	Verordening Ruimte Uitvoeringsstrategie Regionale Economie Acties in Programma Ruimte, actieagenda:

De Zuid-Hollandse gemeenten Kaag en Braassem en Nieuwkoop maken deel uit van de greenport Aalsmeer. Deze bestaat valt verder onder de Noord-Hollandse gemeenten Haarlemmermeer, Uithoorn, Amstelveen en Aalsmeer. De gemeenten en de provincie Noord-Holland voeren momenteel een onderzoek uit naar vraag en aanbod. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek zullen strategische keuzes gemaakt worden over de accommodatie van de toekomstige ruimtevraag. Zuid-Holland neemt actief deel aan deze discussie en zal een strategische reactie voorbereiden. Tot die tijd blijven de huidige ruimte aan bestaand duurzaam glas en de nieuw aangewezen locatie Nieuw Amstel Oost gehandhaafd.

Operationeel doel	Glas voor glas regeling toepassen om zo de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren
Realisatiemix	Verordening Ruimte

In de Verordening Ruimte is de glas-voor-glas regeling opgenomen. De regeling maakt uitbreiding van een bestaand glastuinbouwbedrijf tot meer dan 2 hectare kassen mogelijk, mits elders fysiek glas wordt gesaneerd en de ruimtelijke kwaliteit per saldo wordt verbeterd. Het saneren van het glas ziet de provincie als een maatschappelijke tegenprestatie.

Greenport Boskoop

Operationeel doel	Herstructureren van de greenport Boskoop
Realisatiemix	Verordening Ruimte Uitvoeringsstrategie Regionale Economie Programma Ruimte, actieagenda: afspraken maken over de herstructurering met relevante stakeholders

De grondgebonden boom- en sierteelt in Boskoop heeft een kleinschalig type veenlandschap opgeleverd, dat uniek is in Zuid-Holland. Het aandeel van de pot- en containerteelt (PCT), die niet grondgebonden is, neemt toe. Deze teelt krijgt, in combinatie met de kennis- en handelsfunctie, ruimte voor concentratie in de droogmakerij in en rond het PCT-terrein. Daardoor kan in het veengebied meer

ruimte ontstaan voor hoogwaardige en duurzame opengrondteelt in een aantrekkelijke omgeving. Er is ruimte voor kleinschalig glas in combinatie met deze opengrondteelt. Deze ontwikkeling en een efficiëntere zoetwatervoorziening maken herstructurering noodzakelijk. Met deze herstructurering wordt gestreefd naar een economisch concurrerende greenport, die zoveel mogelijk zelfvoorzienend is en waarvan de landschappelijke kwaliteit aanzienlijk is verbeterd.

De ruimte voor niet-grondgebonden pot- en containerteelt op het PCT-terrein, naast de grondgebonden boom- en sierteelt, is opgenomen in de Verordening Ruimte. Kassen bij volwaardige grondgebonden boom- en sierteeltbedrijven zijn toegestaan tot een derde deel van het bedrijfsoppervlak. Bij volwaardige boom- en sierteeltbedrijven binnen het PCT-terrein gelden ruimere bebouwingsmogelijkheden voor kassen, namelijk tot de helft van het beteelbare oppervlak per bedrijf. Op het PCT-terrein kan in beperkte mate ook ruimte worden geboden aan bedrijven en andere functies indien die een directe binding hebben met de boom- en sierteelt en een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van de greenport.

Operationeel doel	De ontsluiting van greenport Boskoop verbeteren
Realisatiemix	Programma Mobiliteit

De provincie vindt een betere ontsluiting van de greenport Boskoop wenselijk. De aanleg van de westelijke randweg en een keuze voor een noordelijke ontsluitingsvariant in Boskoop is daarbij belangrijk.

Operationeel doel	Onderzoeken of de regeling glas-voor-glas kan worden uitgebreid naar teeltareaal-voor-teeltareaal in de greenport Boskoop
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: onderzoek naar een regeling om flexibel om te kunnen gaan met de sierteeltcontour

De greenport Boskoop heeft een behoorlijk areaal teeltbedrijven buiten de sierteeltcontour en heeft verzocht om een regeling analoog aan de glas-voor-glas regeling, om flexibel om te kunnen gaan met de sierteeltbedrijvigheid. Tevens zou het mogelijk moeten worden om met gebruikmaking van de glas-voor-glasregeling meer ondersteunend glas te realiseren dan nu in de Verordening Ruimte toegestaan wordt. Het saneren van het glas ziet de provincie als een maatschappelijke tegenprestatie. De provincie gaat de mogelijkheden onderzoeken om deze wens van greenport Boskoop te realiseren.

Greenport Duin- en Bollenstreek

Operationeel doel	Herinrichting opstarten voor greenport Duin en Bollenstreek
Realisatiemix	Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM)

De greenport Duin- en Bollenstreek heeft een groot economisch belang voor Zuid-Holland. Het is een sterk cluster van productie, handel en kennis dat wereldwijd nieuwe groeimarkten aanboort en daarnaast verbindingen legt met de nabij gesitueerde clusters Life Sciences en Space. Om te werken aan een goed investeringsklimaat voor een duurzame en vitale greenport, hebben de gezamenlijke gemeenten de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) opgericht. Deze geeft uitvoering aan herstructurering en revitalisering in het gebied.

Voor de Duin- en Bollenstreek is het beleid gericht op verdere ontwikkeling tot een economisch concurrerende en duurzame greenport, met aanzienlijke verbetering van de landschappelijke kwaliteit. Nauw verweven met het economisch belang van de greenport, is het economisch belang van de regio als toeristische trekker en belangrijk landschappelijk en cultureel erfgoed, met de Keukenhof als exponent. Voor beide economische pijlers is behoud van het bollenareaal van belang. In de Bollenstreek is een herinrichtingsopgave aan de orde, waarin verbetering van de productie-omstandigheden gepaard gaat met aanzienlijke verbetering van de landschappelijke kwaliteit. Hiervoor is een verdergaande schaalvergroting van grondgebonden bollenteeltbedrijven nodig in combinatie met de sanering van vrijkomende bebouwing. Ook wordt op bescheiden schaal een verdere concentratie en herstructurering van bollengerelateerde glastuinbouw en bedrijvigheid nagestreefd. Van belang is dat deze locaties zo goed mogelijk aansluiten op het logistiek netwerk van greenports en mainport. Een ander onderdeel van de herstructurering is de opgave om de zelfvoorziening voor zoetwater te vergroten.

Operationeel doel	Voldoende ruimte voor ondersteunend glas bij opschaling bollenbedrijven
Realisatiemix	Verordening Ruimte Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM)

In de Verordening Ruimte is opgenomen dat op volwaardige bollenbedrijven ten hoogste 3000 m² ondersteunend glas is toegestaan. De provincie wil verkennen of dat maximum nog toereikend is bij opschaling van het teeltareaal per bedrijf.

Operationeel doel	Handhaven van het teeltareaal bollengrond door het compenseren van bollengrond wanneer grond onttrokken wordt voor andere ontwikkelingen
Realisatiemix	Verordening Ruimte GOM

De provincie streeft ernaar om minimaal 1265 hectare eerste klas bollengrond te handhaven. Nieuwe ontwikkelingen of functies in het bollenteeltgebied die ten koste gaan van het areaal bollengrond, moeten worden gecompenseerd. Dit is vastgelegd in de Verordening Ruimte. Hierin is tevens opgenomen dat daartoe een financiële afdracht plaatsvindt aan de GOM. Dit geldt als maatschappelijke tegenprestatie.

Operationeel doel	Bescherming bieden aan de graslanden in de Bollenstreek
Realisatiemix	Verordening Ruimte

De provincie wil de graslanden in de Duin- en Bollenstreek beschermen. Dit omdat de graslanden een functie vervullen als weidevogelgebied en vanwege de openheid van het landschap. De regeling in de Verordening Ruimte is daarom gericht op instandhouding van het grasland, behoudens enkele gebieden die mogen worden ingezet als compensatiegebied voor bollengrond

Overige glaslocaties.

Operationeel doel	Handhaven (overige) duurzame glaslocaties en saneren verspreid liggend glas
Realisatiemix	Verordening Ruimte Gebiedsprofielen Subsidie

Naast de vier greenports is er een aantal andere locaties met duurzaam glas. Hieris glas gevestigd dat ook in de toekomst tot het teeltareaal blijft behoren. Voorbeelden zijn locaties in Voorne en Rijnsburg en de recent aangewezen locaties in de Hoeksche Waard en op Goeree Overflakkee. Deze locaties behouden in de Verordening Ruimte de aanduiding duurzaam glastuinbouwgebied. Daarnaast zijn er verspreid gelegen glasbedrijven met een beperkte economische waarde in relatie tot de greenports, gelegen op locaties die minder wenselijk worden geacht. Deze locaties komen in aanmerking voor sanering en kunnen in principe niet worden uitgebreid.

Operationeel doel	Door sanering van verspreide glastuinbouw de ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied verbeteren
Realisatiemix	Visie Ruimte en Mobiliteit: Kwaliteitskaart Gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit Subsidie sanering glastuinbouw

De provincie heeft een faciliterende en stimulerende rol in de nog te realiseren sanering van 150 hectare verspreid liggende kassen. Zij kan de sanering faciliteren met instrumenten uit de Wet ruimtelijke ordening (Wro) en stimuleren door subsidie. De inzet verschilt per gebied. Leidend is de te realiseren verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Het bereiken van de doelstelling hangt vooral af van de mate waarin de gemeenten zelf actie ondernemen en de bereidheid van ondernemers om te saneren. Saneringen die leiden tot verplaatsing van bedrijven, dragen bij aan de concentratie van glastuinbouwbedrijven, waarbij ook duurzaamheidsvoordelen zijn te behalen. Sanering vindt ook plaats via de glas-voor-glasregeling.

3 Kwaliteit van landschap, groen en erfgoed

3.1 Inleiding

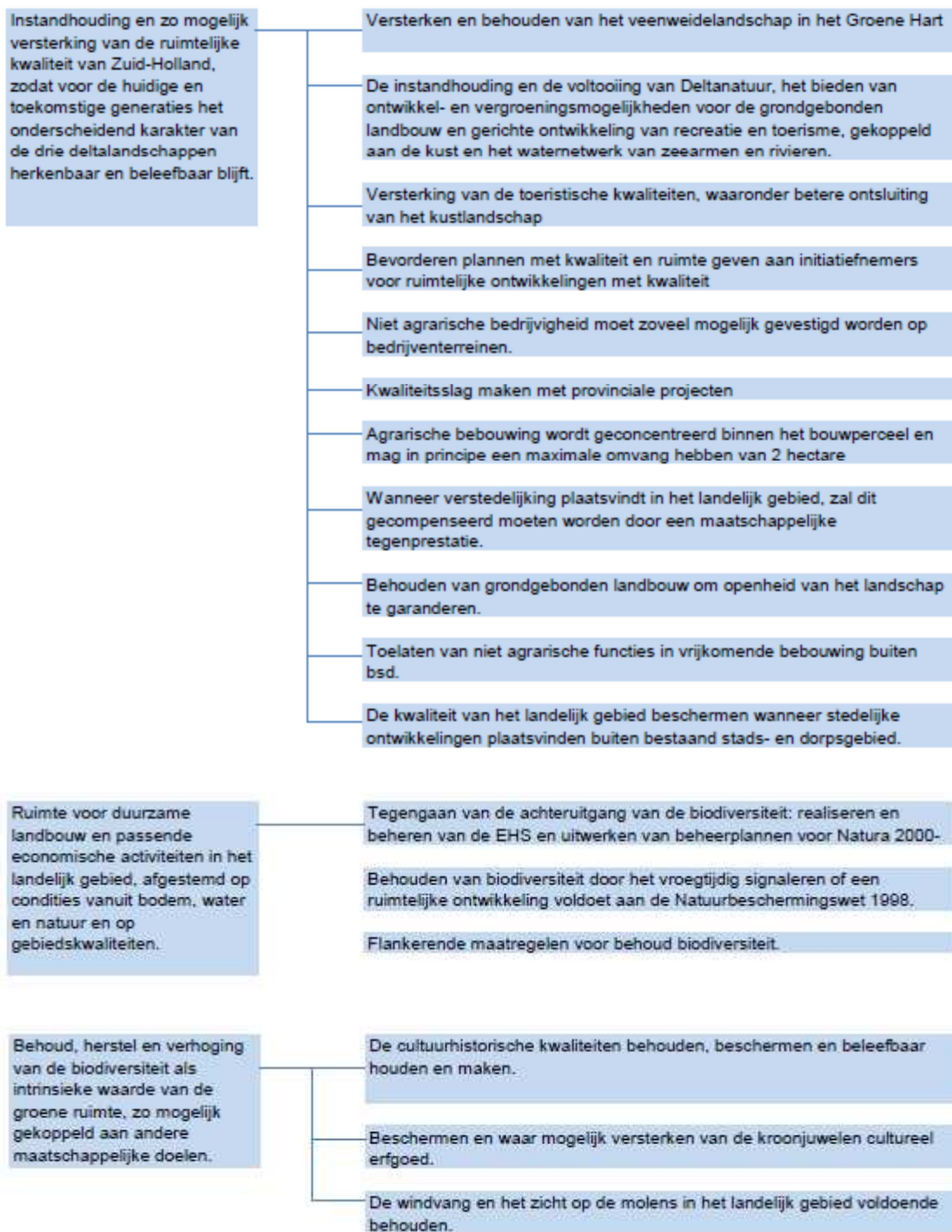
Een aantrekkelijke groene ruimte is een voorwaarde voor een duurzaam woon-, leef- en vestigingsklimaat. De groene ruimte kent kwaliteiten die onderscheidend en uniek zijn vanwege de typisch Zuid-Hollandse combinatie van kustlandschap, veenlandschap en rivierdeltalandschap. De provincie kent een aantal topkwaliteiten die bijdragen aan het behoud van de biodiversiteit en het cultureel erfgoed. Instandhouding en versterking van deze topkwaliteiten is van groot belang. Versterking van de recreatieve kwaliteit in de provincie is eveneens een belangrijke opgave, vooral in en om de stad.

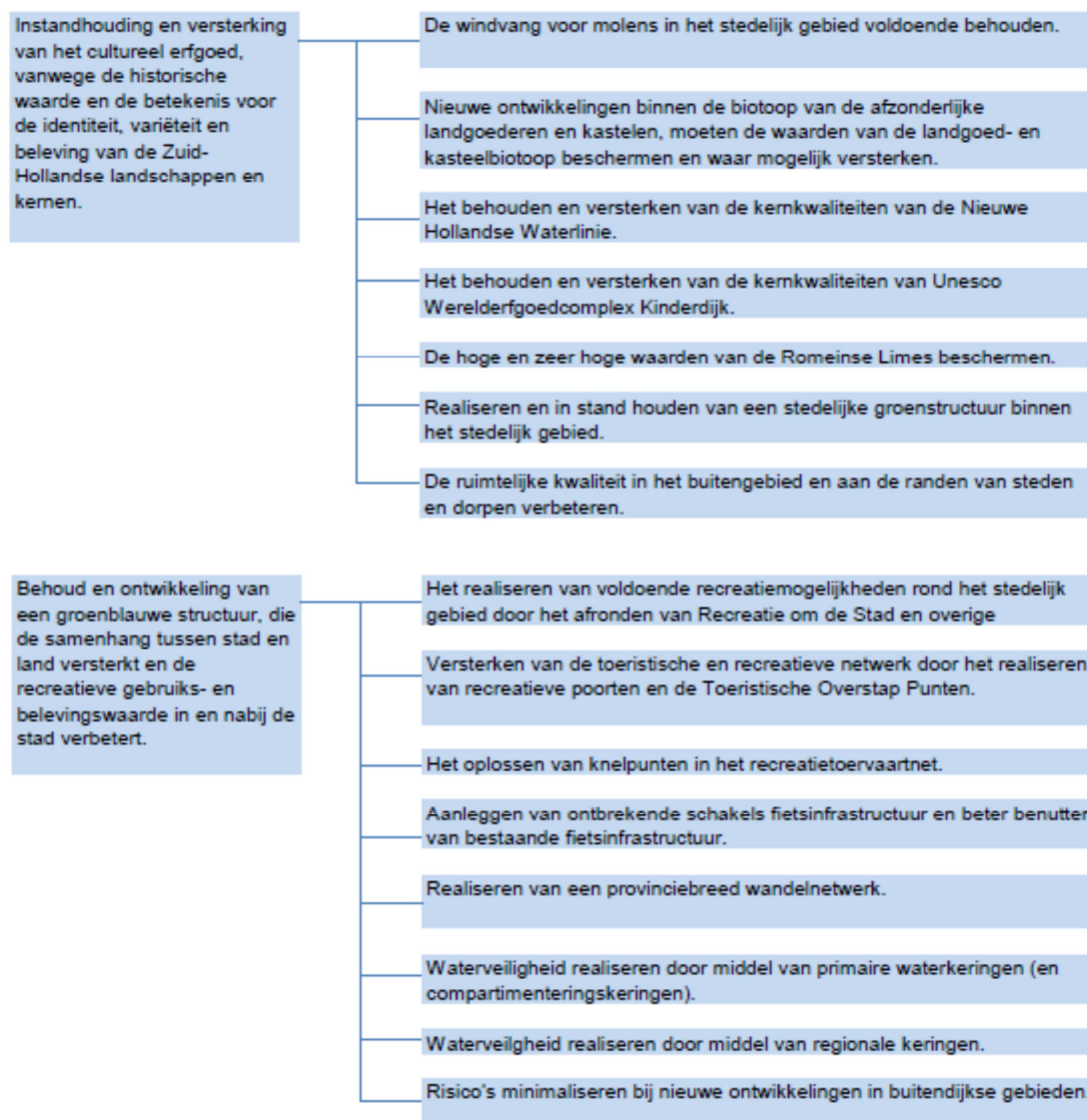
Om de kwaliteit van het landschap, groen en erfgoed te versterken, heeft de provincie onderstaande strategische doelen geformuleerd:

Strategische doelen

- *Instandhouding en zo mogelijk versterking van de ruimtelijke kwaliteit van Zuid-Holland, zodat voor de huidige en toekomstige generaties het onderscheidend karakter van de drie deltalandschappen herkenbaar en beleefbaar blijft.*
- *Ruimte voor duurzame landbouw en andere passende economische activiteiten in het landelijk gebied, afgestemd op condities vanuit bodem, water en natuur en op gebiedskwaliteiten.*
- *Behoud, herstel en verhoging van de biodiversiteit als intrinsieke waarde van de groene ruimte, zo mogelijk gekoppeld aan andere maatschappelijke doelen.*
- *Instandhouding en versterking van het cultureel erfgoed, vanwege de historische waarde en de betekenis voor de identiteit, variëteit en beleving van de Zuid-Hollandse landschappen en kernen.*
- *Behoud en ontwikkeling van een groenblauwe structuur, die de samenhang tussen stad en land versterkt en de recreatieve gebruiks- en belevingswaarde in en nabij de stad verbetert.*

Deze doelen worden in dit Programma Ruimte geconcretiseerd in onderstaande operationele doelen.

Beleid en uitvoering groen en cultureel erfgoed

De doelstellingen en prioriteiten van het provinciale groenbeleid zijn opgenomen in de Beleidsvisie Groen. Aanvullend op deze beleidsvisie stelt de provincie jaarlijks een actualisatie van het Uitvoeringsprogramma Groen op. In het programma staan de projecten waaraan de provincie samen met gebiedspartners (grotendeels via cofinanciering) werkt om de groene beleidsdoelen te realiseren, waarbij veelal ook doelen voor water en cultuurhistorie worden meegenomen. Het programma biedt ruimte voor het verkennen van nieuwe projecten en nieuwe realisatie- en beheermethoden via pilots. De ruimtelijk relevante ontwikkelingen zijn opgenomen in dit Programma Ruimte. Voor de uitvoering wordt in de realisatiemix verwezen naar het Uitvoeringsprogramma Groen.

Voor het cultuurbeleid heeft de provincie haar doelstellingen en prioriteiten vastgelegd in de beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2013-2016. Aanvullend op deze beleidsvisie wordt jaarlijks een Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen opgesteld. Een erfgoedlijn is een geografische structuur die meerdere monumentale stippen verbindt tot een streep of lijn op de kaart. De erfgoedlijnen zijn ensembles van erfgoed, landschap en water die kwaliteit verschaffen aan de ruimte en beschikken over groot recreatief en toeristisch potentieel. In het programma staan projecten voor zeven erfgoedlijnen (Limes, Oude Hollandse Waterlinie, Landgoederenzone, Trekvaarten, Atlantikwall, Waterdriehoek en Goeree-Overflakkee), waaraan de provincie samen met gebiedspartners

(grotendeels via cofinanciering) werkt om doelstellingen te realiseren op het gebied van beschermen, benutten en beleven. Daarbij zijn veelal ook doelen voor groen en water meegenomen.

De ruimtelijk relevante ontwikkelingen zijn opgenomen in dit Programma Ruimte. Voor de uitvoering wordt in de realisatiemix verwezen naar het Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen.

3.2 Ruimtelijke kwaliteit in de groene ruimte

Operationeel doel	Realiseren en in stand houden van een stedelijke groenstructuur binnen het stedelijk gebied
Realisatiemix	Nederlandse handreiking bodemafdekking Programma Ruimte, Actieagenda: nadere beleidsuitwerking

Groenbeleving heeft betrekking op de totale groene ruimte, zowel binnen als buiten de stad. De provincie zet in op herstructurering, verdichting en transformatie in het stedelijk gebied. Als tegenhanger van de stedelijke dynamiek is de groenblauwe structuur in het stedelijk gebied van essentieel belang. Met het oog op de klimaatverandering, kan de groenblauwe structuur dienen als klimaatbuffer bij hittestress, droogte en wateroverlast.

Ook de regulatiefunctie van de bodem draagt bij aan de stedelijke klimaatbuffer. Bodemafdekking is een belangrijk Europees bodemthema. De Europese Commissie heeft in 2012 richtsnoeren opgesteld voor goede praktijken om bodemafdekking te beperken, te temperen en te compenseren. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft de Nederlandse handreiking bodemafdekking opgesteld. Bij de planvorming zal de provincie vragen om rekening te houden met de geschiktheid van de bodem om water vast te houden en met de groenblauwe structuur in het stedelijk gebied. In samenwerking met de betrokken gemeenten en waterschappen wil de provincie de stedelijke groenblauwe structuur benoemen, beschermen en verder uitwerken.

Operationeel doel	De ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied en aan de randen van steden en dorpen verbeteren
Realisatiemix	Visie Ruimte en Mobiliteit: kwaliteitskaart Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit Programma Ruimte, Actieagenda: opstellen en toepassen Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit

De provincie wil meer sturen op ruimtelijke kwaliteit. De provincie wil onder meer de ruimtelijke kwaliteit verbeteren in het buitengebied en aan de randen van steden en dorpen.

De kwaliteitskaart in de Visie Ruimte en Mobiliteit is een eerste stap om meer te sturen op ruimtelijke kwaliteit. De kaart toont de gebiedskenmerken en kwaliteiten die de provincie belangrijk vindt, en is afgestemd met decentrale overheden. De provincie vraagt bij nieuwe ontwikkelingen om rekening te houden met de bestaande kwaliteiten in een gebied zoals vastgelegd op de kwaliteitskaart.

Een nadere handreiking vormen de Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit, als verdere uitwerking van de kwaliteitskaart. Deze bieden inspiratie in het werken met ruimtelijke kwaliteit. De gebiedsprofielen benoemen de unieke elementen in een gebied en de ambities die de provincies met de gebiedskwaliteiten heeft. Ze bieden initiatiefnemers handreikingen hoe nieuwe functies het beste in het buitengebied of aan de stads- en dorpsrand kunnen worden ingepast en hoe bestaande plannen geoptimaliseerd kunnen worden. De provincie stelt de gebiedsprofielen samen met gemeenten en waterschappen op. In 2014 wil de provincie de gebiedsprofielen voor alle regio's afronden.

Operationeel doel	De kwaliteit van het landelijk gebied beschermen wanneer stedelijke
--------------------------	---

	ontwikkelingen plaatsvinden buiten bestaand stads- en dorpsgebied
Realisatiemix	Verordening Ruimte Visie Ruimte en Mobiliteit: Kwaliteitskaart Handreiking ruimtelijke kwaliteit Gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit

De provincie bundelt en reduceert het grote aantal beschermingscategorieën voor het landelijk gebied. Nieuwe stedelijke ontwikkelingen zullen eerst de Ladder voor Duurzame Verstedelijking doorlopen. Als de ontwikkeling niet past binnen bestaand stads- en dorpsgebied, dan wordt een afweging gemaakt op basis van de kwaliteitskaart en op basis van drie kwaliteitscategorieën (naast het criterium van een multimodale ontsluiting). Deze drie categorieën zijn: gebieden met bijzondere kwaliteit (categorie 1), gebieden met een specifieke waarde (categorie 2) en de groene ruimte (categorie 3). Deze beschermingscategorieën zijn vastgelegd en uitgewerkt in de Verordening Ruimte. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen wordt een onderscheid gemaakt in:

- inpassing: dit heeft betrekking op een kleinschalige gebiedseigen functiewijziging passend bij de aard van het gebied;
- aanpassing: dit gaat om een kleinschalige gebiedsvreemde functiewijziging of om een grootschalige gebiedseigen functiewijziging;
- transformatie: hier gaat het om een grootschalige functiewijziging.

Sturing provincie

- **ja / nee:** gemeenten melden plannen aan → vooroverleg → bij niet goed toepassen Kwaliteitskaart / ambtelijk advies → zienswijze GS
- **nee:** afwijking beleid → ontheffing via PS

Toename waarde →		Cat. 3	Cat. 2	Cat. 1
Impact op landschap ↓	Inpassing Gebiedseigen	ja (gemeentelijke rol)	ja / nee (zienswijze GS)	ja / nee (zienswijze GS)
	Aanpassing Kleinschalig gebiedsvreemd	ja / nee (zienswijze GS)	ja / nee (zienswijze GS)	nee (PS)
	Transformatie Grootschalig gebiedsvreemd	ja / nee (zienswijze GS)	nee (PS)	nee (PS)

Gebiedskarakteristieken zijn bepalend voor de aard en de schaal van het landschap, en daarmee voor het onderscheid tussen inpassing, aanpassing en transformatie.

De provincie wil dit nieuwe handelingsperspectief de komende periode verder uitwerken. Belangrijk onderdeel van deze uitwerking vormen de gebiedsprofielen, kennisontwikkeling, kennisoverdracht en communicatie.

3.2.1 De drie deltalandschappen

Het veenlandschap van het Groene Hart

Operationeel doel	Versterken en behouden van het veenweidelandschap in het Groene Hart
Realisatiemix	Veenweidepact Krimpenerwaard Veenweideconvenant Gouwe Wiericke Uitvoeringsprogramma Groene Hart Uitvoeringsprogramma Groen Uitvoeringsprogramma Erfgoed (Oude Hollandse Waterlinie)

In het veenlandschap kiest de provincie voor behoud en versterking van het waterrijke en open karakter en de kenmerkende afwisseling van veenweidelandschap, rivieren, boezems, plassen en droogmakerijen.

Het Hollands Plassengebied kan zich verder ontwikkelen tot een toeristisch aantrekkelijk watersportgebied, passend ingebed in de waardevolle cultuur- en natuurlandschappen.

In het veenweidelandschap van de Krimpenerwaard ligt de opgave vooral in een goede integratie van landbouw, natuur, landschappelijke kwaliteit en waterbeheersing, mogelijk in combinatie met de dijkversterkingsopgave. In de Alblasserwaard Vijfheerenlanden staat behoud en ontwikkeling van de landbouw centraal, in combinatie met de ontwikkeling van goede stad-landovergangen en versterking van de recreatieve kwaliteit onder meer door de totstandkoming van het regiopark Merwedezone. Ook hier speelt een dijkversterkingsopgave.

Het gebied tussen de Oude Rijn en de Hollandsche IJssel kent een grote verscheidenheid aan kwaliteiten. Een belangrijke opgave is de verbetering van de overgangen tussen stad en land en versterking van de recreatieve kwaliteit. Ook hier ligt een integratie opgave rond landbouw, natuur en waterbeheersing.

Het Zuid-Hollandse rivierdeltalandschap

Operationeel doel	De instandhouding en de voltooiing van Deltanatuur, het bieden van ontwikkel- en vergroeningsmogelijkheden voor de grondgebonden landbouw en gerichte ontwikkeling van recreatie en toerisme, gekoppeld aan de kust en het waternetwerk van zeearmen en rivieren
Realisatiemix	IRP Goeree Overflakkee Uitvoeringsprogramma Groen Uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta Uitvoeringsprogramma Erfgoed (Goeree)

In de Zuid-Hollandse delta zijn de wateropgaven en de opgaven voor de eilanden nauw met elkaar verweven.

Op Voorne-Putten richt de opgave zich op versterking van de toeristische- en ecologische kwaliteiten, met een accent op de kustzone, op verbetering van de overgangen tussen stad en land en op versterking van de recreatieve kwaliteit. De kansen voor de landbouw staan in dit perspectief centraal en liggen vooral in verbreding. In de Hoeksche Waard staat behoud en ontwikkeling van de landbouw centraal in combinatie met de versterking van de recreatieve en landschappelijke kwaliteit. Dat geldt ook voor Goeree Overflakkee, waar bovendien opgaven liggen in versterking van de toeristische kwaliteiten en de instandhouding van bijzondere cultuurhistorische en ecologische waarden. Voor alle drie is versterking van de overgangen tussen land en water een opgave. Daarbij gaat het om gebiedsgerichte verbetering van de samenhang in recreatieve, ecologische en cultuurhistorische kwaliteiten. Voor het Eiland van Dordrecht ligt de opgave in de voltooiing van Deltanatuur en recreatiegebied, in combinatie met de ontwikkeling van goede stad-landovergangen. Voor het Nationaal Park de Biesbosch staat actieve bescherming centraal, in combinatie met versterking van een toeristisch profiel dat past bij de specifieke natuurlijke kwaliteiten

Het Zuid-Hollandse kustlandschap

Operationeel doel	Versterking van de toeristische kwaliteiten, waaronder betere ontsluiting van het kustlandschap
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen (duinen) Uitvoeringsprogramma Erfgoed (Atlantikwall) Strategische Agenda voor de Kust Suppletieprogramma voor de Kust Impulsprogramma Recreatie en Vrije Tijd

Veel meer dan de andere grote landschappen wordt het kustlandschap gekenmerkt door een afwisseling van stedelijkheid en landelijkheid. Instandhouding van de kwaliteiten van het duingebied is van groot belang, met het oog op biodiversiteit en kustveiligheid. Voor de gehele kustzone is gebiedsgerichte versterking van de toeristische kwaliteiten een centrale opgave. Verbetering van de bereikbaarheid van de kust is hier onderdeel van. Van belang is dat de diverse badplaatsen aan de Zuid-Hollandse kust een eigen, onderscheidend profiel ontwikkelen, afgestemd op hun ligging en bereikbaarheid. Op de eilanden staat versterking van de kwaliteit centraal. De randen van de Maasvlakte bieden kansen voor specifieke en dynamische vormen van kustrecreatie. In het Westland ligt de opgave bij de verbetering van de overgangen van het glastuinbouwgebied naar de kustzone en een betere ontsluiting van de kust. In Duin, Horst en Weide ligt het accent op bescherming van de duinen en de landgoederenzone, in combinatie met drinkwaterwinning in de duinen.

3.2.2 Ruimtelijke kwaliteit

Het Programma Ruimte doet een eerste aanzet om ruimtelijke kwaliteit verder te operationaliseren. Het operationaliseren van ruimtelijke kwaliteit doet de provincie vooral via de volgende twee lijnen:

- de kwaliteitskaart incl. de bescherming van kwetsbare kwaliteiten, de gebiedsprofielen, de verplichte beeldkwaliteitsparagraaf en advisering hierover;
- haar eigen projecten, zoals de aanleg of verbreding van infrastructuur en groenprojecten.

Kwaliteitskaart, gebiedsprofielen en beeldkwaliteitsparagraaf

Operationeel doel	Bevorderen van plannen met kwaliteit, en ruimte geven aan initiatiefnemers voor ruimtelijke ontwikkelingen met kwaliteit
Instrumentenmix	Verordening Ruimte Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit Visie Ruimte en Mobiliteit: kwaliteitskaart

De provincie maakt werk van kwaliteit in de ruimtelijke ordening. De kwaliteitskaart in combinatie met de verordening geeft hiertoe de kaders en spelregels. Hoe groter de ruimtelijke impact van een initiatief of hoe kwetsbaarder en waardevoller de kwaliteiten van een gebied, hoe groter de rol en inzet van de provincie is. Andersom gelden initiatieven van lokale aard die eenvoudig passen binnen de bestaande gebiedskenmerken en -waarden, als gemeentelijke aangelegenheid.

Als uitwerking van de kwaliteitskaart worden of zijn voor zestien regio's in het buitengebied 'Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit' opgesteld. Dit gebeurt met partners uit de streek: met andere overheden, maar ook met maatschappelijke organisaties en ondernemers. Het samenwerken aan een gebiedsprofiel zorgt voor een gedeeld (regionaal) beeld van de kwaliteiten van het betreffende gebied.

Gebiedsprofielen vormen een hulpmiddel om de kwaliteit van plannen en ontwikkelingen te stimuleren. Ze kunnen worden ingezet als gesprekshandleiding vanaf het begin van de planvorming of bijvoorbeeld bij het vooroverleg over bestemmingsplannen tussen gemeente en provincie. Een gebiedsprofiel legt niets vast. Elke ontwikkeling vraagt uiteindelijk om maatwerk. Een gebiedsprofiel is een kwaliteitsgids met een beschrijving van ruimtelijke elementen die van bovenregionaal belang zijn en geeft in de vorm van ambities en verbeeldingen aan hoe er een relatie gelegd kan worden tussen ruimtelijke ontwikkelingen en de bestaande gebiedskenmerken. De gebiedsprofielen geven vooral richting aan kleine en middelgrote ruimtelijke ingrepen en aanpassingen. Binnen het handelingskader voor ruimtelijke kwaliteit zijn de gebiedsprofielen vooral geschikt voor het omgaan met 'inpassingen' en 'aanpassingen'. Grote ruimtelijke opgaven, waarbij het bestaande landschap getransformeerd wordt naar een nieuw landschap, vragen om een apart kwaliteitsplan.

Gemeenten hebben een eigen verantwoordelijkheid op de lokale schaal en kunnen - aanvullend aan de ambities uit het gebiedsprofiel - lokaal waardevolle plekken of kwaliteiten beschermen door een gemeentelijk kwaliteitskader. Andersom geldt, dat het gebiedsprofiel geen ontwikkelingen mogelijk maakt die (op die plek) worden uitgesloten door de Verordening Ruimte.

Provinciale projecten

Operationeel doel	Kwaliteitsslag maken met provinciale projecten
Instrumentenmix	Verkenning verbeteren van kwaliteit met eigen projecten Kennisonwikkeling –en verspreiding ruimtelijke kwaliteit

De provincie hanteert ruimtelijke kwaliteit als uitgangspunt voor de provinciale projecten. Ook hier kunnen gebiedsprofielen een hulpmiddel zijn. Daarbij organiseert de provincie actief de kwaliteitsadvisering.

Een aantal gebieden en structuren op de kwaliteitskaart kan een actieve kwaliteitsslag gebruiken. Dit gaat bijvoorbeeld om een aantal stadsranden, delen van het groenblauwe netwerk en een aantal landschappen met een grote (economische) dynamiek. De komende periode voert de provincie een verkenning uit welke provinciale projecten en investeringen zich juist op deze locaties (kunnen) afspelen. Uit deze verkenning volgt een voorstel voor een beperkt aantal locaties waar actief een kwaliteitsslag kan worden gemaakt in combinatie met de provinciale projecten.

3.2.3 Bebouwing in de groene ruimte

Operationeel doel	Toelaten van niet agrarische functies in vrijkomende bebouwing buiten bestaand stads- en dorpsgebied
Realisatiemix	Verordening Ruimte

Vrijkomende bebouwing buiten bestaand stads- en dorpsgebied kan een andere functie krijgen mits de milieugebruiksruimte van omliggende agrarische bedrijven in stand blijft en er geen bovenmatige verkeersaantrekkende werking van de nieuwe functie is. In de Verordening Ruimte zijn voor het hergebruik van bestaande bebouwing buiten bestaand stads- en dorpsgebied aanvullende regels opgenomen. Het gaat daarbij onder andere om hergebruik van voormalige agrarische bedrijfsgebouwen. Hergebruik van kassen voor andere functies dan teelt onder glas is expliciet uitgesloten omdat dit sanering van overbodige kassen belemmert.

Operationeel doel	Agrarische bebouwing wordt geconcentreerd binnen het bouwperceel en mag in principe een maximale omvang hebben van 2 hectare
Realisatiemix	Verordening Ruimte

De provincie wil nieuwe bebouwing in het landelijk gebied beperken om zo de openheid te handhaven. Daarom heeft de provincie in de Verordening Ruimte opgenomen dat een agrarisch bouwkaavel een maximale omvang mag hebben van 2 hectare. Indien nodig zijn verbredingsactiviteiten hiervan uitgezonderd.

Operationeel doel	Niet-agrarische bedrijvigheid moet zo veel mogelijk gevestigd worden op bedrijventerreinen
Realisatiemix	Verordening Ruimte

Uitbreiding van een niet-agrarisch bedrijf of een agrarisch aanverwant bedrijf met meer dan 10% is alleen mogelijk als verplaatsing naar een bedrijventerrein geen reële mogelijkheid is. Het gaat daarbij zowel om de beschikbaarheid van ruimte op een bedrijventerrein, als om de praktische en financiële uitvoerbaarheid van verplaatsing van het gehele bedrijf. Een maatschappelijke tegenprestatie is dan wel aan de orde.

3.2.4 Compensatie en maatschappelijke tegenprestatie

Operationeel doel	Wanneer verstedelijking plaatsvindt in het landelijk gebied, zal dit gecompenseerd moeten worden door een maatschappelijke tegenprestatie.
Realisatiemix	Verordening Ruimte

De provincie wil bevorderen dat gemeenten en regio's bij nieuwe stedelijke functies buiten het bestaande stads- en dorpsgebied het principe van een maatschappelijke tegenprestatie invoeren. De maatschappelijke tegenprestatie is vereist bij ontwikkelingen die vallen onder de categorieën aanpassing en transformatie en kan worden gezien als een instrument dat bijdraagt aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

De maatschappelijke tegenprestatie kan bestaan uit een van de volgende vormen of een combinatie daarvan:

- duurzame substantiële sanering van leegstaande bebouwing buiten bestaand stads- en dorpsgebied of van kassen;
- investering in de kwaliteit van het landschap door de aanleg van groen of anderszins;
- een financiële bijdrage door middel van storting van een bedrag in een gemeentelijk of kwaliteitsfonds.

In de Verordening Ruimte wordt dit nader toegelicht en uitgewerkt.

3.3 Vitale en aantrekkelijke agrarische cultuurlandschappen

Operationeel doel	Behouden van grondgebonden landbouw om openheid van het landschap te garanderen
Realisatiemix	Verordening Ruimte Uitvoeringsprogramma Groen

De provincie heeft een bescheiden rol in het landbouwbeleid. Zij kan faciliteren met haar instrumentarium uit de Wet ruimtelijke ordening (Wro), zij kan innovatiemaatregelen stimuleren en veranderingen agenderen door te lobbyen bij het Rijk en de Europese Unie. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie stuurt in grote mate de vitaliteit van de sector. De inzet verschilt per gebied:

- topgebieden voor landbouw: verbeteren van de landbouwstructuur, planologische ruimte geven, vergroeningsmaatregelen stimuleren ter ondersteuning van de toplandbouw en daarmee de agrobiodiversiteit;
- rondom de stad: vergroten van de toegankelijkheid tot de lokale en regionale markt, vergroten van afzetmogelijkheden in de stad en de organisatie van de keten en het stimuleren van maatschappelijke diensten;
- gebieden met een opgave: innovatiemaatregelen veenweiden ontwikkelen ten behoeve van het afremmen van de bodemdaling en het stimuleren van maatschappelijke diensten;

In de Verordening Ruimte is opgenomen dat er voldoende ruimte wordt geboden voor een vitale landbouw die waar mogelijk bijdraagt aan behoud en versterking van de landschappelijke kernkwaliteiten en de biodiversiteit. Het oprichten van agrarische bebouwing is dan ook alleen mogelijk indien deze noodzakelijk en doelmatig is voor de bedrijfsvoering van volwaardige agrarische bedrijven.

Operationeel doel	De cultuurhistorische kwaliteiten behouden, beschermen en beleefbaar houden en maken
Realisatiemix	Verordening Ruimte, o.a. via de beschermingscategorieën ruimtelijke kwaliteit Uitvoeringsprogramma Groen Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen

Cultureel erfgoed is een belangrijke factor voor de kwaliteit van het cultuurlandschap. De cultuurhistorie kan een belangrijke toegevoegde waarde zijn voor de belevings- en gebruikskwaliteit van de groene ruimte. De provincie staat voor de opgave om de cultuurhistorische waarden in het landschap te behouden en ervoor te zorgen dat de deze bijdragen aan de belevings- en gebruikskwaliteit. Daarbij gaat het om de waarden die zijn opgenomen in de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS).

In de Beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2013 – 2016 geeft de provincie haar ambitie aan voor het cultureel erfgoed. Het provinciaal erfgoedbeleid richt zich op twee sporen:

- beschermen via het planologisch spoor (via de Verordening Ruimte),
- beleven en benutten via het ontwikkelspoor.

De inzet is om middelen vanuit groen en erfgoed waar mogelijk te bundelen bij de uitvoering van de Beleidsvisie Groen en de Beleidsvisie Cultureel Erfgoed. De nadruk bij de inzet van de erfgoedmiddelen ligt op de gewenste ontwikkelingen in de erfgoedlijnen.

3.4 Behouden en vergroten van biodiversiteit

Operationeel doel	Tegengaan van de achteruitgang van de biodiversiteit: realiseren en beheren van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en uitwerken van beheerplannen voor Natura 2000-gebieden
Realisatiemix	Verordening Ruimte Uitvoeringsprogramma Groen

In de Realisatiestrategie EHS heeft de provincie aangegeven hoe de opgave voor nieuwe natuur tot 2027 gerealiseerd wordt. Ze voldoet hiermee aan de internationale doelen voor Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het accent ligt op nieuwe natuur in de veenweiden en de delta. In de veenweiden worden naast natuurdoelen ook doelen voor water, recreatie en agrarische

structuurversterking gerealiseerd. De opgave voor nieuwe natuur wordt in een aantal fases gerealiseerd. Uitgangspunt is dat de doelen en de middelen in balans zijn. De provincie heeft gebiedspartijen uitgenodigd om met een bod te komen hoe de natuurdoelen gerealiseerd kunnen worden. De begrenzing van de EHS is op 11 december 2013 door PS vastgesteld en opgenomen in de Visie Ruimte en Mobiliteit en de Verordening Ruimte. Deze EHS heeft geen betrekking op de zee. Dat is een verantwoordelijkheid van het Rijk.

In de Verordening Ruimte is aangegeven dat er geen bestemmingen mogen worden gerealiseerd die de kenmerken en waarden significant beperken of die leiden tot vermindering van de oppervlakte of samenhang van gebieden die tot de EHS behoren, tenzij daarmee een zwaarwegend belang gediend is en er geen reële alternatieven voorhanden zijn. In dat geval moeten mitigerende maatregelen de schade zo veel mogelijk beperken en moet de resterende schade gecompenseerd worden. Toestemming hiervoor wordt alleen verleend als er sprake is van bijzondere omstandigheden. Ook moet voldaan worden aan de overige voorwaarden voor een ontheffing van de Verordening Ruimte.

De Europese Unie wil de achteruitgang van de biodiversiteit keren door een samenhangend netwerk van natuurgebieden op Europees niveau: Natura 2000. Dit bestaat uit de gebieden die eerder al zijn aangewezen op grond van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Zuid-Holland kent 23 Natura 2000-gebieden, alle binnen de Ecologische Hoofdstructuur. Het gaat om de grote natuurgebieden zoals de Nieuwkoopse Plassen, de duinen en de Deltawateren. Deze gebieden zijn niet alleen van groot belang voor behoud van de biodiversiteit, maar ook voor de groenbeleving.

Voor elk van de 23 gebieden wordt een Natura 2000-beheerplan opgesteld, waarin bepaald wordt hoe de natuurdoelen gerealiseerd gaan worden. De provincie heeft een belangrijke rol bij het opstellen van deze beheerplannen. Maatregelen variëren van het verbeteren van de milieu- en watercondities tot het (her)inrichten van terreindelen en het aanpassen van het beheer en de zonering. Prioriteit gaat uit naar maatregelen in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). De instandhoudingsdoelen zullen 'robuust' gerealiseerd worden, zodat er in en rond Natura 2000-gebieden voldoende economische ontwikkelruimte blijft en gebieden niet 'op slot' gaan. Over de uitvoering van die maatregelen maakt de provincie afspraken met terreinbeheerders en andere betrokkenen.

De ambitie voor de eerste beheerplanperiode is minimaal het realiseren van de behoudsopgaven en het tegengaan van een verdere verslechtering van de aangewezen habitattypen en leefgebieden van soorten. De verbeter- en/of uitbreidingsopgaven zullen in de daaropvolgende beheerplanperioden hun beslag krijgen.

Operationeel doel	Behouden van biodiversiteit door het vroegtijdig signaleren of een ruimtelijke ontwikkeling voldoet aan de Natuurbeschermingswet 1998
Instrumentenmix	Vergunningverlening in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 Bestemmingsplanadvisering

De Natuurbeschermingswet 1998 heeft tot doel gebieden met hoge natuurwaarden en bijzondere plant- en diersoorten te beschermen. De provincie is in de meeste gevallen bevoegd gezag voor de vergunningverlening in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen is deze vergunningverlening vaak pas aan de orde nadat het bestemmingsplan is vastgesteld. De provincie vindt het van belang dat het bestemmingsplan al voldoende inzicht geeft in de mogelijke effecten op natuurwaarden en plant- en diersoorten. Zo wordt voorkomen dat een bestemmingsplan ruimtelijke ontwikkelingen toelaat die in strijd zijn met de Natuurbeschermingswet en

dus alsnog niet gerealiseerd kunnen worden. Wanneer een bestemmingsplan daar onvoldoende inzicht in geeft, zal de provincie de gemeente daarop aanspreken.

Operationeel doel	Flankerende maatregelen voor behoud biodiversiteit
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

De komende jaren richt de provinciale inzet voor het behoud van de biodiversiteit zich vooral op goed beheerde bestaande natuurgebieden en op de ontwikkeling van robuuste kerngebieden binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De provincie wil aanvullende maatregelen nemen die verder bijdragen aan de realisatie van internationale doelen. Deze richten zich op een groenblauwe dooradering in blijvend landbouwgebied rond de natuurkerngebieden en een effectieve inzet van agrarisch natuurbeheer voor het in stand houden van de weidevogelpopulatie. Verder richt de provincie zich op het stimuleren van inrichtingsmaatregelen die de biodiversiteit versterken in recreatiegebieden om de stad en op het benutten van de mogelijkheden voor tijdelijke natuur op braakliggende terreinen.

3.5 Instandhouding en versterking van het cultureel erfgoed

Operationeel doel	Beschermen en waar mogelijk versterken van de kroonjuwelen cultureel erfgoed
Realisatiemix	Verordening Ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed Cultuurhistorische Hoofdstructuur

In de Visie Ruimte en Mobiliteit en op de Kwaliteitskaart zijn dertien ‘cultuurhistorische kroonjuwelen’ benoemd tot topkwaliteit in de groene ruimte.

Door hun unieke karakter zijn deze gebieden bepalend voor de identiteit van een regio. Vaak hebben ze ook een toeristische waarde. Tegelijk zijn ze kwetsbaar. Daarom is voor deze kroonjuwelen bescherming van kracht, gericht op behoud van de uitzonderlijke kwaliteit. Vanwege het unieke karakter van de kroonjuwelen zijn ruimtelijke ontwikkelingen die strijdig zijn met de schaal en aard van het landschap niet mogelijk. Ontwikkelingen die passen bij de schaal en aard van het landschap wel. Per gebied is aangegeven hoe invulling gegeven kan worden aan het behoud en eventueel versterking ervan.

Operationeel doel	De windvang en het zicht op de molens in het landelijk gebied voldoende behouden
Realisatiemix	Verordening Ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen

De provincie maakt onderscheid tussen traditionele windmolens in stedelijk en landelijk gebied. In het landelijk gebied geldt voor monumentale windmolens een molenbiotoop. Deze is in de Verordening Ruimte vastgelegd. Op deze wijze is voldoende vrije windvang geborgd en wordt recht gedaan aan de kenmerken en waarden van de windmolen in relatie tot zijn omgeving (de ruimtelijke kwaliteit). Dankzij de molenbiotoop kan de molen blijven draaien en blijft de bouwkundige (functionele) staat behouden.

Operationeel doel	De windvang voor molens in het stedelijk gebied voldoende behouden
Realisatiemix	Verordening Ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen Bestuurlijke afspraken

In het stedelijk gebied is het moeilijker om de vrije windvang en het zicht op de molen te garanderen. Dit met name vanuit het oogpunt van de vele andere belangen die hier een rol spelen. In de Verordening Ruimte is daarom een afwijkingsmogelijkheid opgenomen die gemeenten de ruimte geeft om in bijzondere gevallen af te wijken van de molenbiotoop. Deze afwijkingsmogelijkheid is onder meer van toepassing bij de ontwikkeling van groot openbaar belang binnen een molenbiotoop in bestaand stads- en dorpsgebied. Indien een gemeente gebruik wil maken van de afwijkingsmogelijkheid, vindt er overleg plaats tussen de gemeente en de provincie en worden afspraken gemaakt, ook met het oog op mogelijke negatieve financiële gevolgen voor onderhoud en restauratie van de molen.

Operationeel doel	Nieuwe ontwikkelingen binnen de biotoop van de afzonderlijke landgoederen en kastelen, moeten de waarden van de landgoed- en kasteelbiotoop beschermen en waar mogelijk versterken
Realisatiemix	Verordening Ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen

Het provinciaal beleid is gericht op de bescherming en versterking van de historische landgoederen en de ontsluiting voor een breed publiek. De provincie wil de waarden van de historische landgoederen en kastelen integraal meewegen in ruimtelijke ordenings- en ontwikkelingsprocessen. De 'landgoed- en kasteelbiotoop' heeft betrekking op de bescherming van de historische buitenplaats of het kasteel en de kasteellocatie.

Operationeel doel	Het behouden en versterken van de kernkwaliteiten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie
Realisatiemix	Verordening Ruimte Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een voormalige verdedigingslinie, opgenomen op de voorlopige lijst van Werelderfgoed van de Unesco, waarbij water werd gebruikt als verdedigingswapen. Slechts een klein deel van het Nieuwe Hollandse Waterlinie ligt in Zuid-Holland.

De provincie vindt het belangrijk dat de betrokken gemeenten de kernkwaliteiten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie behouden en versterken door ze op te nemen in bestemmingsplannen. In overleg met de regio en de gemeenten zijn de kernkwaliteiten als handreiking uitgewerkt in het Gebiedsprofiel Ruimtelijke Kwaliteit voor de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden.

Operationeel doel	Het behouden en versterken van de kernkwaliteiten van Unesco Werelderfgoedcomplex Kinderdijk
Instrumentenmix	Verordening Ruimte Gebiedsprofielen Ruimtelijke Kwaliteit Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen Gebiedsvisie Kinderdijk

De molens, boezems en gemalen van Kinderdijk zijn van grote betekenis. Het ensemble van negentien molens, twee lage boezems en twee hoge boezems vormen een icoon van het vernuft van het Nederlandse waterbeheer door de eeuwen heen.

De provincie vindt het belangrijk dat de betrokken gemeenten de kernkwaliteiten van het werelderfgoedcomplex Kinderdijk behouden en versterken door ze op te nemen in

bestemmingsplannen. In overleg met de regio en de gemeenten zijn de kernkwaliteiten uitgewerkt in het Gebiedsprofiel Ruimtelijke Kwaliteit voor de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden. Het gaat hierbij vooral om het behouden en versterken van de zichtlijnen van en naar het complex Kinderdijk, door de openheid van het gebied te bewaren en de samenhang tussen alle onderdelen van het ensemble in stand te houden.

Daarnaast ligt er een ontwikkelopgave om een verbinding te leggen tussen historisch en hedendaags waterbeheer, door het watersysteem zichtbaar en begrijpelijk te maken. Ook ligt er een opgave om bezoekers een rijke ervaring van dit bijzondere erfgoed te bieden, alsmede om de bereikbaarheid en voorzieningen voor bezoekers te verbeteren.

3.6 Stad en land beter verbonden

Operationeel doel	Het realiseren van voldoende recreatiemogelijkheden rond het stedelijk gebied door het afronden van Recreatie om de Stad en overige groenprojecten rond de stad
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

De provincie heeft met de gebiedspartners afspraken gemaakt over de realisatie van het projectenpakket Recreatie om de Stad (RodS). De RodS-projecten zijn al ver in de uitvoering. Ze moeten in 2016 klaar zijn. Op dit moment bereidt de provincie nieuwe projecten voor. Deze projecten zijn opgenomen in het Uitvoeringsprogramma Groen.

Naast het projectenpakket RodS realiseert de provincie samen met partners 750 hectare groen rond Rotterdam (Project Mainportontwikkeling Rotterdam, waaronder 600 hectare in het Buitenland van Rhooen) en de kwaliteitsprojecten groen in het kader van de Integrale Ontwikkeling Delft-Schiedam (IODS, waaronder 100 hectare nieuwe natuur en nieuwe recreatieve verbindingen). Ook realiseert de provincie een aanvullend pakket voor kwaliteitsverbetering van groengebieden rond de stad (Versnellingsprojecten Groen).

Tot de belangrijke recreatieve landschappen behoren de groene buffers. Daarnaast zijn er recreatiegebieden die door hun maat, schaal, ligging en recreatieve gebruikswaarde als belangrijk recreatief landschap geduid kunnen worden. Voorbeelden zijn het complex van Bieslandse Bos en Balij, de Rottemeren, het Bentwoud en de Brielse Maas.

Met de realisatie van deze projecten en de projecten uit het herijkte projectenpakket RodS is er voldoende aanbod aan recreatief groen rond het stedelijk netwerk. Binnen de projecten worden veelal ook doelen voor water gerealiseerd.

Operationeel doel	Versterken van het toeristische en recreatieve netwerk door het realiseren van recreatieve poorten en de Toeristische Overstap Punten
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

Recreatieve poorten en Toeristische Overstap Punten (TOP's) dragen bij aan de verbeterde ontsluiting van het landelijk gebied voor wandelen, fietsen en varen. De afgelopen jaren zijn vooral TOP's ontwikkeld in de veenweidegebieden. De komende jaren wil de provincie in de overige gebieden TOP's (laten) ontwikkelen, zodat er een provinciebreed netwerk ontstaat.

Operationeel doel	Het oplossen van knelpunten in het recreatietoervaartnet
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

De provincie wil de kwaliteit van het Basis Recreatie Toervaart Netwerk (BRTN) verbeteren. Dit is een netwerk van vaarwegen voor de recreatieve en toeristische vaart. De provincie werkt de komende

jaren aan het wegwerken van knelpunten in het basistoervaartnetwerk en het bereikbaar maken van het basistoervaartnet vanuit de stad. Daarbij wordt rekening gehouden met de cultuurhistorische waarden van de vaarwegen.

Operationeel doel	Aanleggen van ontbrekende schakels fietsinfrastructuur en beter benutten van bestaande fietsinfrastructuur
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Fiets

In het Uitvoeringsprogramma Fiets is opgenomen dat tussen 2012 en 2016 veertig stad-landverbindingen aangepakt worden. Bij de fietsprojecten is nadrukkelijk aandacht voor ruimtelijke kwaliteit. Bij de voorbereiding wordt gezocht naar een route die optimaal ingepast kan worden in het landschap. Verder wordt gekeken naar een goede aanhaking op het stedelijk fietsnetwerk. De inzet is de komende jaren daarnaast gericht op routes met een 'snelfietskarakter'. Een completering en opwaardering van dit netwerk, van kern tot kern, is noodzakelijk om de fiets als alternatieve vervoerswijze te kunnen faciliteren.

Operationeel doel	Realiseren van een provinciebreed wandelnetwerk
Realisatiemix	Uitvoeringsprogramma Groen

Voor wandelaars wil de provincie de komende jaren samen met gebiedspartijen het provinciaal wandelroutenetwerk realiseren. Op deze manier ontstaat een provinciedekkend netwerk met nieuwe verbindingen en bewegwijzering.

4 Strategie voor water, bodem en energie

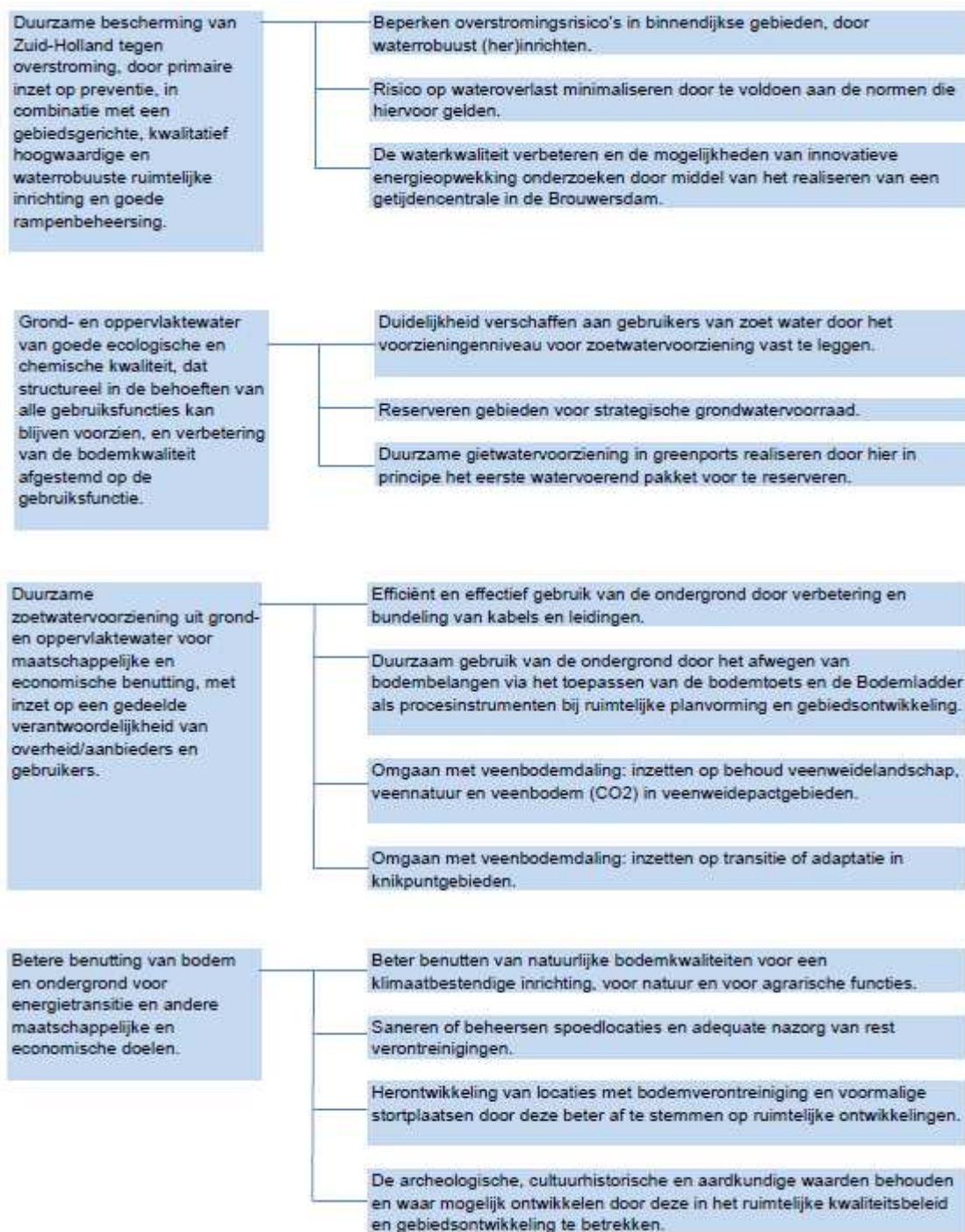
4.1 Inleiding

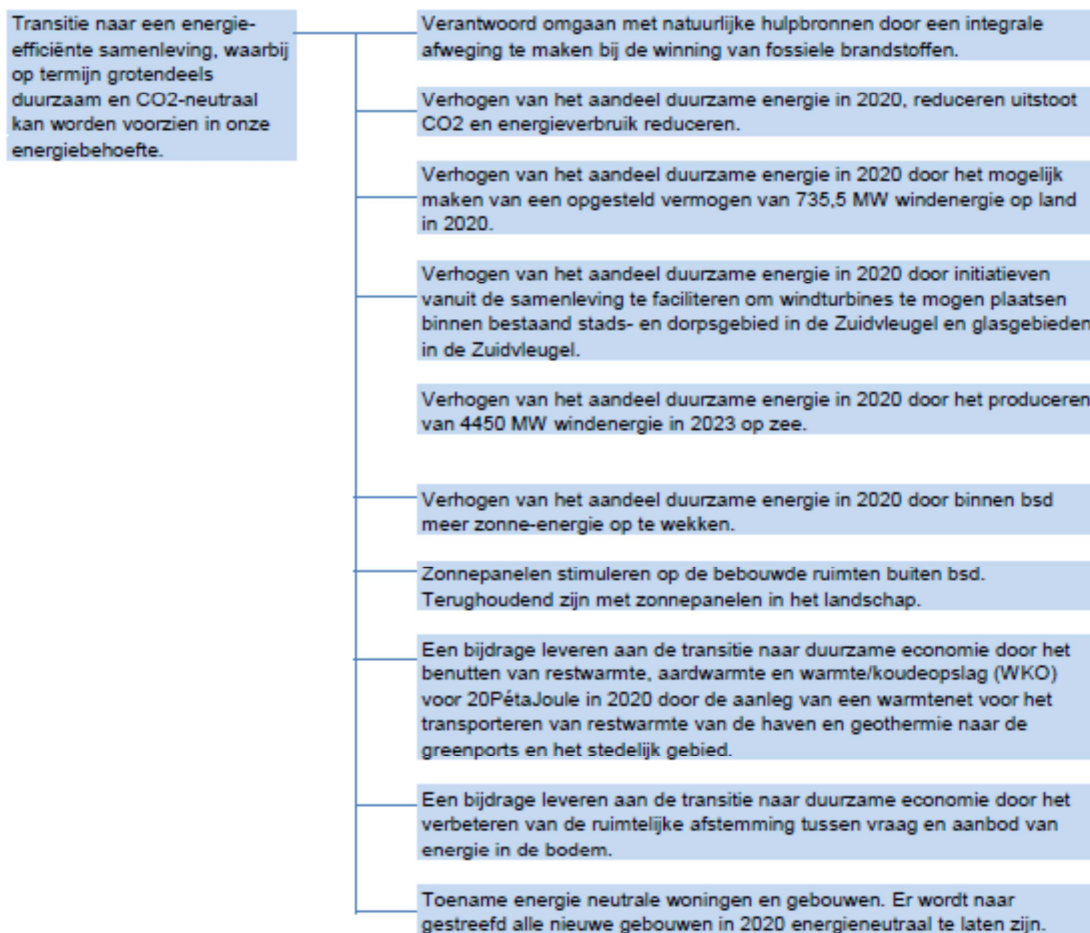
Vanuit de ambitie om Zuid-Holland een duurzame, concurrerende en leefbare Europese topregio te laten zijn, streeft de provincie naar groei met een duurzaam karakter, die gebaseerd is op de aanwending van hernieuwbare grondstoffen, energie efficiency en zuinig ruimtegebruik. In samenhang met de water- en energie opgave wil de provincie de kansen en natuurlijke kwaliteiten van bodem en ondergrond meer en duurzamer benutten, bij ruimtelijke keuzen, planvorming en/of gebiedsprocessen.

Strategische doelen

- *Duurzame bescherming van Zuid-Holland tegen overstroming, door primaire inzet op preventie, in combinatie met een gebiedsgerichte, kwalitatief hoogwaardige en waterrobuuste ruimtelijke inrichting en goede rampenbeheersing.*
- *Grond- en oppervlaktewater van goede ecologische en chemische kwaliteit, dat structureel in de behoeften van alle gebruikers kan blijven voorzien, en verbetering van de bodemkwaliteit afgestemd op de gebruiksfunctie.*
- *Duurzame zoetwatervoorziening uit grond- en oppervlaktewater voor maatschappelijke en economische benutting, met inzet op een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid/aanbieders en gebruikers.*
- *Betere benutting van bodem en ondergrond voor energietransitie en andere maatschappelijke en economische doelen.*
- *Transitie naar een energie-efficiënte samenleving, waarbij op termijn grotendeels duurzaam en CO₂-neutraal kan worden voorzien in de energiebehoefte.*

Genoemde strategische doelen worden in dit programma nader geconcretiseerd in onderstaande operationele doelen.

4.2 Water: versterking van de samenhang in veiligheid, identiteit en kwaliteit

Primaire waterkeringen

Operationeel doel	Waterveiligheid realiseren door middel van primaire waterkeringen (en compartimenteringskeringen)
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: onderzoek doen naar de rol van compartimenterende dijken én de ruimtelijke kwaliteit van dijken

Het Rijk is de kadersteller voor de primaire keringen en de waterschappen voeren het beheer en onderhoud van de waterkeringen uit. Primaire keringen (rivierdijken, zeekeringen en duinen) beschermen ons tegen overstromingen vanuit de zee en de grote rivieren. Uitgangspunt is een basisveiligheidsniveau voor gebieden die wordt vertaald in normen voor delen van dijkkringen. Vooral de combinatie met compartimenteringskeringen binnen een dijkkring kan een effectieve manier zijn om gevolgen van een eventuele overstroming te beperken. De provincie onderzoekt de invloed van bestaande compartimenterende keringen op de potentiële gevolgen van overstromingen. Ook zal de provincie de ruimtelijke kwaliteit van dijken (als structurerend element in het landschap) onderzoeken.

Operationeel doel	Waterveiligheid realiseren door middel van regionale keringen
Realisatiemix	Verordening Ruimte

	Afzonderlijke waterverordeningen per waterschap
--	---

De provincie is de kadersteller voor de regionale keringen en de waterschappen voeren het beheer en onderhoud uit. Het gewenste beschermingsniveau van de genormeerde regionale keringen is vastgelegd in de afzonderlijke waterverordeningen per waterschap. In de Verordening Ruimte is opgenomen dat gemeenten verplicht zijn om de zones, die bij een regionale kering horen, vast te leggen in hun bestemmingsplannen. Via het ruimtelijk spoor wil de provincie dit extra beschermen. De provincie legt na overleg met de waterschappen afspraken over de uitvoering van verbeteringsmaatregelen vast in een uitvoeringsbesluit.

De provincie wil samen met de waterschappen en andere provincies verkennen op welke wijze de afzonderlijke normstelsels voor regionale keringen én wateroverlast kunnen worden geïntegreerd waarbij het uitgangspunt is dat meer doelgericht en gebiedsgericht wordt gewerkt.

Waterrobuuste inrichting

Operationeel doel	Risico's minimaliseren bij nieuwe ontwikkelingen in buitendijkse gebieden
Realisatiemix	Verordening Ruimte Instrument RisicoApplicatieBuitendijks

Buitendijkse gebieden

In buitendijkse gebieden van de grote rivieren, neemt de druk op de ruimte toe. De provincie ziet het als haar rol om te zorgen dat gemeenten bij ruimtelijke ontwikkelingen in deze gebieden, ook gezien klimaatverandering, een goede afweging maken van de hoogwaterrisico's. In de Verordening Ruimte wordt aan gemeenten gevraagd bij nieuwe ontwikkelingen en herstructureringen in buitendijkse gebieden een inschatting te maken van het slachtofferisico bij overstromingen en te verantwoorden hoe zij daarmee zijn omgegaan. De provincie heeft hiervoor het instrument RisicoApplicatieBuitendijks (RAB) ontwikkeld dat gemeenten hierbij kunnen gebruiken. Het staat gemeenten vrij om ook de risico's op functie-uitval, economische schade en milieuschade in beeld te brengen.

Operationeel doel	Beperken overstromingsrisico's in binnendijkse gebieden, door waterrobuust (her)inrichten
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: nadere beleidsuitwerking, waaronder het aanwijzen van aandachtsgebieden overstromingsrisico's

Binnendijkse gebieden

De provincie zal in overleg met alle betrokken partijen aandachtsgebieden overstromingsrisico's aanwijzen. In deze gebieden wil de provincie dat de mogelijkheden van waterrobuust inrichten expliciet worden meegewogen bij ruimtelijke (her)ontwikkeling aanvullend op landelijk regelgeving. De aandachtsgebieden richten zich enerzijds op het voorkomen van nieuwe waterveiligheidsopgaven in de toekomst en anderzijds op het beperken van de gevolgschade in het geval van een overstroming. Het voorkomen van nieuwe waterveiligheidsopgaven betreft die gebieden waar de mogelijkheden voor een nieuwe ronde van dijkverbeteringen beperkt zijn. Toekomstige dijkverzwaringen kunnen tegen grenzen aanlopen vanwege 1) ruimtegebrek 2) technische of andere belemmeringen en 3) aanwezige gebiedskwaliteiten. In deze situaties is het beter om met behulp van waterrobuust inrichten een verdere toename van het risico in de betreffende gebieden zo veel mogelijk te beperken. De provincie inventariseert in welke gebieden de gevolgschade onaanvaardbaar hoog is en waar waterrobuust inrichten meegewogen moet worden bij ruimtelijke inrichting.

Wateroverlast

Operationeel doel	Risico op wateroverlast minimaliseren door te voldoen aan de normen die hiervoor gelden
Realisatiemix	Afzonderlijke waterverordeningen per waterschap

Wateroverlast vanuit het oppervlaktewatersysteem kan leiden tot overlast en schade aan functies en eigendommen. Het garanderen van een bepaald beschermingsniveau is voor bewoners en bedrijven een belangrijke economische vestigingsfactor. Het beschermingsniveau wordt door de provincie vastgesteld in normen. Een groot deel van het gebied van Zuid-Holland voldoet aan deze normen. Maar er zijn knelpunten. In sommige stedelijke gebieden en glastuinbouwgebieden staan de mogelijkheden om water af te voeren of te bergen nu al onder grote druk. Dit zal in de toekomst toenemen door verdere verdichting van het stedelijk gebied en de effecten van klimaatverandering. Er wordt hier meer ingezet op de realisatie van alternatieve vormen van water vasthouden en waterbergen. Ook in de natste, laagste gedeelten van de veenweidegebieden is het soms lastig om extra neerslag te bergen. De relatief beperkte schade die hier optreedt, staat in de regel in geen verhouding tot de hoge kosten die hiervoor gemaakt worden. Om flexibeler, integraler en innovatiever om te kunnen gaan met de aanpak van de wateroverlast wil de provincie met een aanpassing van het normstelsel het mogelijk maken om meer doelgericht en gebiedsgericht te gaan werken. Samen met de waterschappen en de buurprovincies wordt dit nader uitgewerkt.

Zoetwaterkwaliteit

Operationeel doel	De waterkwaliteit verbeteren en de mogelijkheden van innovatieve energieopwekking onderzoeken door middel van het realiseren van een getijdencentrale in de Brouwersdam
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Mogelijkheid onderzoeken voor een getijdencentrale in de Brouwersdam

De waterkwaliteit en ecologie van de Grevelingen kunnen sterk verbeterd worden door getijdenwerking terug te brengen in de Grevelingen. De provincie Zuid-Holland onderzoekt samen met de provincie Zeeland, het Rijk en private partijen de mogelijkheid voor een getijdencentrale in de Brouwersdam. Het getij is namelijk niet alleen goed voor waterkwaliteit en ecologie, maar kan ook duurzame energie leveren. Als de turbines ook een pompfunctie krijgen dan draagt dat bij aan de effectiviteit van eventuele waterberging op de Grevelingen.

Zoetwatervoorziening

Operationeel doel	Duidelijkheid verschaffen aan gebruikers van zoet water door het voorzieningenniveau voor zoetwatervoorziening vast te leggen
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Afspraken maken met partijen over voorzieningenniveau zoetwatervoorziening

Binnen de context van de Deltabeslissing Zoetwater gaat de provincie samen met de betrokken partijen het voorzieningenniveau bepalen. Daarmee wil de provincie aangeven wat de gebruikers van zoet water in een bepaalde regio kunnen verwachten van de overheid, zowel onder normale omstandigheden als in droge jaren. Als een gebruiker hogere eisen stelt aan de waterkwaliteit of de leveringszekerheid dan kan hij hier zelf voor zorgen en/of zijn investeringen hierop afstemmen. Met het bepalen van het voorzieningenniveau wordt transparant wat de verschillende gebruikers in

verschillende gebieden onder normale omstandigheden aan zoet water kunnen verwachten van de overheid én dat er grenzen zijn aan wat geleverd kan worden.

Operationeel doel	Reserveren gebieden voor strategische grondwatervoorraad
Realisatiemix	Provinciale milieuverordening

Om de drinkwatervoorziening op langere termijn te kunnen blijven garanderen, wijst de provincie een aantal gebieden aan als strategische zoete grondwatervoorraad. Dit zijn gebieden die in de toekomst bestemd zijn voor de onttrekking van grondwater voor de drinkwatervoorziening. Het betreffen de gebieden aan de weerszijden van de Lek en delen van de Vijfheerenlanden, Ablasserwaard en het eiland van Dordrecht. Hierbij is aansluiting gezocht bij de al bestaande winningen. De reservering heeft tot gevolg dat in deze gebieden een aantal functies en ontwikkelingen worden uitgesloten en dat zorgvuldig met overige functies moet worden omgegaan die een nadelige invloed hebben op de kwaliteit van het grondwater en een risico vormen voor de drinkwatervoorziening. Exacte uitwerking van het beschermingsniveau voor deze gebieden vindt plaats bij de herziening van de Provinciale Milieuverordening (PMV).

Operationeel doel	Duurzame gietwatervoorziening in greenports realiseren door hier in principe het eerste watervoerend pakket voor te reserveren
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Afspraken maken over reserveren eerste watervoerend pakket in Greenports

De overheid blijft zich inspannen om de greenports te voorzien van voldoende zoetwater. Maar de overheid kan geen absolute garanties geven en de sector zal zelf op tijd met besparingen en innovaties moeten anticiperen op (eventuele) situaties van minder zoetwater in de toekomst. Vanwege het belang van een duurzame gietwatervoorziening, heeft waterberging in de ondergrond in het eerste watervoerend pakket in de greenports prioriteit boven andere gebruiksvormen in dit deel van de ondergrond. Van deze prioritering kan worden afgeweken als in een door de gemeente vastgesteld officieel plan een integrale afweging heeft plaatsgevonden van ondergrondse en bovengrondse belangen en in dat plan ruimte wordt gecreëerd voor een andere functie (bijvoorbeeld Warmte Koude Opslag) in het eerste watervoerend pakket. De provincie wil dat gemeenten met intensieve glastuinbouw in bestemmingsplannen voldoende ruimte reserveren voor waterberging in de ondergrond in het eerste watervoerend pakket. De provincie heeft als hulpmiddel voor 6 concentratiegebieden in de greenports op een kanskaart ondergrondse hemelwaterberging aangegeven waar dit mogelijk is.

4.3 Bodem en ondergrond: benutten en beschermen in afstemming met ruimtelijke ontwikkeling

Operationeel doel	Efficiënt en effectief gebruik van de ondergrond door verbetering en bundeling van kabels en leidingen
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: overleggen/afspraken maken met gebruikers van de ondergrond

De provincie Zuid-Holland streeft naar een betere bundeling van ondergrondse kabels en leidingen, waarbij afstemming plaats vindt met bovengrondse structuren zoals wegen en spoorwegen. De drukte in de ondiepe ondergrond uit zich in een “wirwar” van aanwezige kabels en leidingen. Bij aanleg van ondergrondse bouwwerken en infrastructuur worden regelmatig hoge kosten gemaakt voor het tijdelijk omleggen van deze kabels en leidingen. Bovendien wordt voor iedere nieuwe toepassing vaak een eigen nieuw netwerk aangelegd en is voor de directe omgeving rond de tracés sprake van beperkingen en belemmeringen in het gebruik. Het ontwikkelen van een (boven)regionaal leidingnet behoort hierbij tot de mogelijkheden. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de archeologische waarden. Om hier meer structuur in aan te brengen wil de provincie afspraken maken met de gebruikers van de ondergrond.

Operationeel doel	Verantwoord omgaan met natuurlijke hulpbronnen door een integrale afweging te maken bij de winning van fossiele brandstoffen
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Overleg/bestuurlijke afspraken (in IPO verband) met het Rijk Beleidsvisie Bodem: Toepassen Bodemladder Advisering Mijnbouwwet

De provincie wil een bijdrage leveren aan de transitie naar duurzame energie. De provincie wil dat bij besluitvorming over winning van fossiele brandstoffen deze transitiegedachte meegenomen wordt. Bovendien is het van belang dat bij de keuzes voor nieuwe winlocaties, de regionaal ruimtelijke belangen worden meegewogen. De provincie is vanwege onduidelijkheid over de milieu-, veiligheids- en ruimtelijke aspecten vooralsnog kritisch ten aanzien van winning van nieuwe vormen van fossiele energie zoals schaliegas en steenkoolgas. Beleidskeuzes over deze nieuwe vormen van fossiele energie zullen met toepassing van de Bodemladder plaatsvinden waarbij nut en noodzaak van de winning en transport prominenter dan voorheen aan de orde zullen komen. De provincie Zuid-Holland streeft er naar dat, bij de besluitvorming op aanvragen voor een vergunning op grond van de Mijnbouwwet, de decentrale ruimtelijke belangen worden meegewogen. In IPO verband wil de provincie afspraken maken met het Rijk over de winning van fossiele brandstoffen.

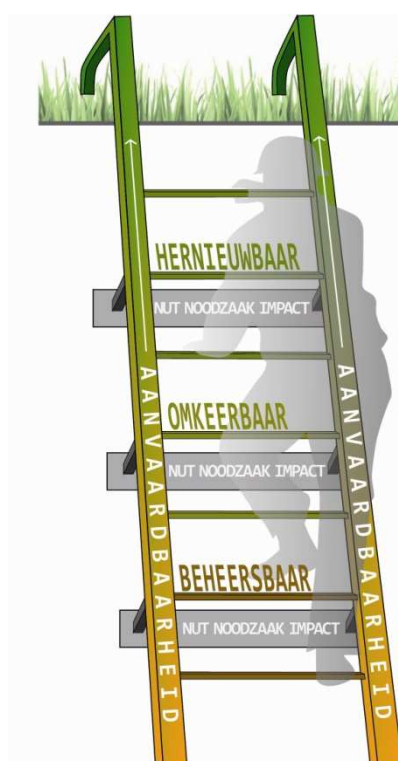
Operationeel doel	Duurzaam gebruik van de ondergrond door het afwegen van bodembelangen via het toepassen van de bodemtoets en de Bodemladder als procesinstrumenten bij ruimtelijke planvorming en gebiedsontwikkeling
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: overleg met stakeholders over toepassing en uitwerking van de Bodemladder Staat van Zuid-Holland: Bodematlas

De provincie Zuid-Holland wil de potenties van bodem en ondergrond op een aanvaardbare wijze benutten. Het gaat daarbij om het zoeken naar een balans tussen benutten en beschermen van de kwaliteiten van bodem en ondergrond. Het instrument daarvoor is de bodemtoets en daarbinnen de Bodemladder. De bodemtoets is een procesinstrument waarmee de partners in het proces met elkaar de belangen van bodem en ondergrond in een zo vroeg mogelijk stadium in beeld brengen en meewegen. De bodemtoets en de Bodemladder zijn nieuwe instrumenten die door concrete toepassingen verder zullen worden uitgewerkt. Het is van belang dat over concrete toepassingen, ervaringen worden uitgewisseld. In de Bodematlas, als onderdeel van de Staat van Zuid-Holland, wordt voor de bodemtoets de benodigde (regionale) informatie over bodem en ondergrond opgenomen.

Voor de bepaling en beoordeling van de balans tussen benutten en beschermen van de kwaliteiten en functies van bodem en ondergrond kan aansluiting gezocht worden bij bestaande handreikingen en methoden.

Bodemladder

Voor het maken van keuzes rond het gebruik van bodem en ondergrond bij het toepassen van de bodemtoets, introduceert de provincie als handelingsperspectief en afwegingssysteem een voorkeursladder in de vorm van de bodemladder. In deze ladder staan twee benaderingen centraal. Enerzijds is het de primaire voorkeur dat *het gebruik hernieuwbaar is*. Anderzijds moet *het gebruik aanvaardbaar zijn*. De provincie Zuid-Holland streeft er bij toepassing van de Bodemladder dus naar om uit te komen op een zo'n hoog mogelijk trede op de Bodemladder. De Bodemladder wordt toegepast bij het maken van afwegingen voor het gebruik van de bodem en de ondergrond bij gebiedsopgaven en wanneer conflicterende functies/claims op de bodem zich aandienen. De onderdelen van de Bodemladder worden hieronder toegelicht.

Hernieuwbaarheid, Omkeerbaarheid, Beheersbaarheid

Hernieuwbaarheid

Hernieuwbaarheid betreft de mate waarin het natuurlijke herstelvermogen van de bodem in staat is om een ingreep of verandering in bodem of ondergrond door middel van natuurlijke processen binnen een redelijke termijn terug te brengen in de oorspronkelijke toestand. De redelijkheid van de termijn voor herstel kan van functie tot functie verschillen. In de Bodemladder is sprake van hernieuwbaar gebruik wanneer de periode voor natuurlijk herstel niet meer dan 30 jaar bedraagt.

Omkeerbaarheid

Indien herstel van het bodemsysteem niet van nature mogelijk is, zullen de consequenties van het gebruik op het bodemsysteem omkeerbaar zijn: door aanvullende maatregelen te treffen kan de bodem/ondergrond in een met de oorspronkelijke situatie vergelijkbare toestand teruggebracht worden of wel kunnen de gevolgen van het bodemgebruik worden hersteld. Omkeerbaarheid gaat ook over de mate waarin het technisch en financieel mogelijk is een ingreep en/of de effecten van een ingreep door technisch ingrijpen terug te brengen in de oorspronkelijke toestand of een nieuwe gewenste toestand.

Beheersbaarheid

Beheersbaarheid betreft de mate waarin risico's rondom initiatieven en projecten (technisch en/of financieel) beheerst kunnen worden. Het gaat daarbij primair om de milieuhygiënische gevolgen voor bodem en ondergrond maar ook de gevolgen voor andere milieucompartimenten, veiligheid en de fysieke leefomgeving. De huidige wet- en regelgeving met het daarbij geldende normenstelsel en de beleidskaders vormen de referentie. Op ondergeschikte punten kan een beperkte normoverschrijding aanvaardbaar kan zijn vanwege het grote maatschappelijke belang dat aan de functie wordt gehecht en er - het totaal overziend - een positieve bijdrage wordt verstrekt aan de fysieke leefomgeving (positieve evenredigheid). Van belang is in hoeverre de normoverschrijding kan en zal worden gemitigeerd en/of gecompenseerd.

Als effecten en risico's onbekend zijn, wordt per geval afgewogen of met toepassing van het voorzorgsprincipe niets mag gebeuren of dat door beheersmaatregelen (bijvoorbeeld intensieve monitoring en bepalen van acceptabele grenswaarden) toch gestart kan worden met een project of initiatief. Het gaat om verantwoord omgaan met onzekerheden, waarbij het aanvaarden van onzekerheden mede afhankelijk is van de aard en omvang van de risico's en de mogelijkheid om te monitoren op de risico's. Om nieuwe ontwikkelingen van de grond te krijgen, is het juist relevant om ruimte te bieden, bijvoorbeeld in de vorm van pilots, om nieuwe inzichten te verkrijgen.

Aanvaardbaarheid

Bepalende factoren bij die aanvaardbaarheidsbeoordeling zijn nut, noodzaak en impact.

Nut

Onder nut wordt verstaan de - mate van - meerwaarde die een functie of ingreep heeft voor belangrijke maatschappelijke opgaven. Dit wordt in principe primair beoordeeld tegen de provinciale maatschappelijke opgaven, maar opgaven van collega-overheden kunnen hierin ook bepalend zijn. De provincie realiseert zich dat de bodem en de ondergrond functies kunnen vervullen die - sterk - bij kunnen dragen aan het realiseren van maatschappelijke opgaven en de ambities uit de Visie Ruimte en Mobiliteit. De provincie streeft er naar de kansen van de bodem te - laten - benutten. Bij een beoogd gebruik van of ingreep is het noodzakelijk vooraf goed te doordenken of de ingreep in de bodem noodzakelijk is of dat er wellicht een andere - bovengrondse - mogelijkheid is om het beoogde doel te bereiken, waarbij effecten en kosten

meegewogen worden.

Noodzaak

Onder noodzaak wordt verstaan de urgentie om de desbetreffende functie te realiseren mede in relatie tot alternatieve mogelijkheden. Het belang dat aan de maatschappelijke opgave wordt toegekend zal mede bepalend zijn voor het oordeel van aanvaardbaarheid ten aanzien van aantasting van de waarden van de bodem. De waardering van het belang van het bodemthema bepaalt mede het gewicht dat aan het nut en noodzaak wordt gehangen. Aan de andere kant kan een zwaarwegend maatschappelijk belang eerder aanleiding geven om een keuze aanvaardbaar te achten dan wanneer het belang minder zwaarwegend is. Er is in feite sprake van communicerende vaten.

Impact

Onder impact wordt verstaan de maatschappelijke beleving van de mogelijk op te treden risico's en de beheersbaarheid. De wijze waarop risico's worden beleefd, wordt voor een belangrijk deel bepaald door de wijze waarop belanghebbende partijen worden betrokken in de besluitvorming en het vertrouwen van burgers in verstrekte informatie. De provincie Zuid-Holland staat een open en transparante communicatie voor bij het zoeken van maatschappelijk draagvlak voor het gebruik van bodem en ondergrond.

Operationeel doel	Omgaan met veenbodemdaling: inzetten op behoud veenweidelandschap, veennatuur en veenbodem (CO ₂) in veenweidepactgebieden
Realisatiemix	Veenweidepact Krimpenerwaard Veenweideconvenant Gouwe Wiericke Veenweide Innovatie Centrum Uitvoeringsprogramma Groene Hart Systeeminnovatie landbouw

Veengebieden hebben continu te maken met bodemdaling. Het verschil tussen land en zeeniveau en het onderlinge verschil tussen polderniveau's wordt daardoor groter, de (zoute) kwel neemt toe én gebouwen en infrastructuur (dijken, wegen, riolering, kabels en leidingen) kunnen door bodemdaling verzakken. Het proces van bodemdaling kan niet worden gestopt, maar wel worden afgeremd. De provincie geeft voor het behouden van het veenweidelandschap en de daarbij behorende landschappelijke en cultuurhistorische waarden, prioriteit aan de landbouwgronden in de veenweide(pact)gebieden Krimpenerwaard, Gouwe-Wiericke en De Venen/Nieuwkoop én het inliggend Natura 2000-veengebied de Nieuwkoopse Plassen. Hier wordt getracht bodemdaling zoveel mogelijk tegen te gaan door het nemen van verschillende (waterbeheer)maatregelen. De provincie is trekker van deze pactgebieden waarin intensief samen wordt gewerkt met andere overheden en belangenorganisaties.

Operationeel doel	Omgaan met veenbodemdaling: inzetten op transitie of adaptatie in knikpuntgebieden
Realisatiemix	Integraal gebiedsproces in knikpuntgebied doorlopen of starten

In een aantal gebieden nadert het kritieke moment waar het vanwege de bodemdaling fysiek moeilijk wordt om de huidige (agrarische) functie op dezelfde wijze te handhaven. Dit zijn de knikpuntgebieden bodemdaling. De nu benoemde kritieke gebieden zijn door de waterschappen aangedragen en te beschouwen als oefen- of leergebieden. In knikpuntgebieden waar nog geen gebiedsproces loopt, start de provincie samen met de betrokken partijen een verkenning om de problematiek in beeld te brengen en om te bepalen op welke wijze en wanneer een transitie of adaptatie nodig is c.q. kan plaatsvinden. Het restveengebied bij Moordrecht, de Middelburg Tempelpolder bij Boskoop, de polder Achttienhoven naast de Nieuwkoopse Plassen en de polder Lange Weide zijn aangedragen als knikpuntgebieden.

Operationeel doel	Beter benutten van natuurlijke bodemkwaliteiten voor een klimaatbestendige inrichting, voor natuur en voor agrarische functies
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Afspraken maken over benutten van de natuurlijke bodemkwaliteit in gebiedsprocessen Financiën/procesgeld voor actualisatie en ontsluiting van informatie Beleidsvisie Bodem: Bodemladder Risicokaart ondergrondverdichting met betrekking tot agrarisch gebruik

De bodem is vanwege natuurlijke kwaliteiten bijzonder geschikt voor bepaalde functies zoals landbouw, natuur, drinkwatervoorziening, waterregulatie, etc. De provincie wil dat de geschiktheid van de bodem voor specifieke functies nadrukkelijk wordt betrokken bij nieuwe ruimtelijke planvorming zoals voor nieuwe stedelijke ontwikkelingen.

De provincie vindt het van belang dat specifieke bodemkwaliteiten in stand blijven en waar mogelijk worden versterkt voor bijvoorbeeld de agrarische functie of natuur. Te denken valt hierbij aan het behouden en versterken van een goede bodemstructuur door behoud van organische stof en het behouden van de bodembiodiversiteit. Bij een te sterke bodemverdichting zal de doorlatendheid en het vochtbergend vermogen van de bodem afnemen. Dit kan onder meer leiden tot wateroverlast, oppervlakkige afstroming en piekbelasting bij poldergemalen. Ook is er meer kans op uitspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater. Er is een risicokaart ondergrondverdichting met betrekking tot agrarisch landgebruik.

De provincie wil voor het behartigen van de bodembelangen de Bodemladder inzetten. Dit bevordert dat de benutting en bescherming van bodemkwaliteiten en daarmee een duurzaam bodemgebruik een volwaardige plaats krijgen bij ruimtelijke planvorming en een klimaatbestendige inrichting.

Operationeel doel	Saneren of beheersen spoedlocaties en adequate nazorg van rest verontreinigingen
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Afspraken met gemeenten en omgevingsdiensten over de aanpak van spoedlocaties Bodemconvenant 2010-2014: Financiën (procesgeld, subsidies) Provinciale Milieuverordening

De provincie heeft op grond van de Wet bodembescherming, voor het grondgebied waarvoor zij bevoegd gezag is, de verantwoordelijkheid voor de aanpak van bodemverontreiniging. In het Bodemconvenant 2010-2014 dat met andere overheidspartijen is afgesloten, is vastgelegd dat locaties die een risico vormen voor de mens, uiterlijk in 2015 beheerst of gesaneerd zijn. Locaties die spoedeisend zijn vanwege verspreidingsrisico's of ecologische risico's zullen eind 2015 in beeld gebracht zijn en waar mogelijk beheerst of gesaneerd zijn. De verwachting is dat de aanpak van deze overige spoedlocaties doorloopt tot 2018. Over de aanpak van de spoedlocaties worden afspraken gemaakt met de gemeenten en omgevingsdiensten. Van de niet-spoedlocaties wordt verwacht dat deze door middel van herontwikkelingen worden gesaneerd waardoor in de loop van tijd een verbetering van de totale bodemkwaliteit wordt gerealiseerd.

Bodemsanering vindt vaak functioneel plaats met als gevolg dat er restverontreinigingen in de bodem achterblijven waarvoor nazorg en/of gebruiksbepalingen nodig zijn. De provincie heeft op grond van de Wet bodembescherming de verantwoordelijkheid om toe te zien en zo nodig te handhaven op de naleving van deze nazorg.

Operationeel doel	Herontwikkeling van locaties met bodemverontreiniging en voormalige stortplaatsen door deze beter af te stemmen op ruimtelijke ontwikkelingen
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: onderzoek en overleg met stakeholders (gemeenten, grondeigenaren e.d.). Beleidsvisie Bodem: Bodemladder Financiën (procesgeld)

De provincie wil de mogelijkheden om via ruimtelijke planprocessen of gebiedsontwikkeling te komen tot een aanpak van verontreinigde locaties beter benutten. Dit vanuit twee invalshoeken.

Enerzijds het plannen van de juiste functie op de juiste plaats rekening houdend met de – chemische – bodemkwaliteit. De kosten voor de sanering van een bodemverontreiniging naar een meer gevoelige functie zoals wonen, zullen hoger zijn dan voor een sanering naar minder gevoelige functies zoals een bedrijfsterrein. Anderzijds is de inzet om, met behulp van ruimtelijke ontwikkeling, bodemverontreiniging te saneren. Daarvoor is van belang dat verontreinigde locaties niet vanwege die status in het planproces worden ontweken maar bewust actief worden betrokken bij de beoogde ontwikkeling.

Bovendien is het wenselijk om te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om het saneren en/of beheersen van bodemverontreiniging te benaderen vanuit een gebiedsgerichte aanpak, mogelijk in afstemming met een ruimtelijke gebiedsontwikkeling. Daarin wordt het begrip bodemkwaliteit verbreed naar fysische en biologische kwaliteit.

Binnen Zuid-Holland zijn meerdere locaties aanwezig waar in het verleden afvalmateriaal is gestort en die nog braak liggen. De provincie zet zich in om de schaarse ruimte binnen Zuid-Holland en dus ook deze locaties zo goed mogelijk te benutten. Ruimtelijke ontwikkeling geeft de kans om deze locaties aan te pakken en een andere bestemming te geven. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het plaatsen van zonnepanelen. Door bij gebiedsontwikkeling de voormalige stortplaatsen voorin het planproces mee te nemen, wordt bijgedragen aan een verbetering van de bodemkwaliteit. De provincie maakt hierover afspraken met partijen in de publieke en private sector.

Operationeel doel	De archeologische, cultuurhistorische en aardkundige waarden behouden en waar mogelijk ontwikkelen door deze in het ruimtelijke kwaliteitsbeleid en gebiedsontwikkeling te betrekken
Realisatiemix	Verordening Ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed (incl. de Cultuurhistorische Hoofdstructuur) en uitvoeringsprogramma erfgoedlijnen Werkwijzer servicepunt archeologie Gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit Visie Ruimte en Mobiliteit: Kwaliteitskaart Provinciale onderzoeksagenda archeologie

De identiteit van de provincie Zuid-Holland wordt mede bepaald door de in de bodem aanwezige waarden zoals archeologische, cultuurhistorische en aardkundige waarden. De provincie wil in het ruimtelijke kwaliteitsbeleid en in gebiedsontwikkeling, de ruimtelijke kwaliteit van een gebied versterken door deze waarden hier nadrukkelijk bij te betrekken. Dit geldt in ieder geval voor terreinen met vastgestelde archeologische waarden. Door deze waarden mee te nemen, te behouden of zelfs te accentueren, wordt de ruimtelijke kwaliteit van het gebied verhoogd. De bescherming van de bekende waarden zijn geregeld in de Verordening Ruimte. De bescherming van de verwachte waarde loopt via de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) en het Programma Ruimte.

De provincie vindt zowel de bescherming van verwachte waarden als de bescherming van bekende waarden van belang. De gebieden waar het om gaat zijn aangegeven in de CHS.

De gemeenten hebben het voortouw bij de bescherming van de verwachte waarden. Het gemeentelijk archeologiebeleid is hierop van toepassing. Voor gemeenten die geen eigen archeologiebeleid hebben geformuleerd, gelden de regels van de CHS. Dit is ook vastgelegd in de Verordening Ruimte en dit betekent dat bij ontwikkelingen groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm archeologisch onderzoek nodig is.

De bescherming van de bekende waarden is opgenomen in de Verordening Ruimte. Deze waarden worden in principe "in situ" behouden, maar als andere belangen prevaleren, kan bij uitzondering besloten worden tot behoud van de archeologische waarden.

Dit archeologisch onderzoek gebeurt bij gemeentegrensoverschrijdende projecten en bij gemeenten zonder een vastgesteld archeologiebeleid en wanneer de provincie zelf opdrachtgever is, (mogelijk) verstoorder of vergunningverlener. De provincie maakt haar afwegingen vervolgens op grond van de provinciale onderzoeksagenda archeologie (POA) met betrekking tot de zogenaamde selectiebesluiten archeologie. De provincie baseert zich bij het nemen van besluiten inzake de archeologische monumentenzorg op een vastgesteld provinciaal archeologiebeleid dat

- gebaseerd is op kennis en inzicht in de aard en staat van de bekende en te verwachte archeologische waarde;
- verantwoord is vanuit het perspectief van zorg voor het bodemarchief;
- transparant is voor alle gebruikers en belanghebbenden.

De werkwijze van de provincie inzake de archeologische monumentenzorg staat beschreven in de werkwijzer servicepunt archeologie.

Operationeel doel	De hoge en zeer hoge waarden van de Romeinse Limes beschermen
Realisatiemix	Verordening Ruimte Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en uitvoeringsprogramma erfgoedlijnen

De Limes, de noordgrens van het voormalige Romeinse rijk, bevindt zich langs de zone van de Oude Rijn en langs het Rijn-Schiekanaal (Vliet), vanaf Leiden naar Voorburg. De archeologische waarden betreffen: forten, burgerlijke nederzettingen, grafvelden en militaire infrastructuur, bestaande uit wegen, waterwerken en wachttorens en scheepswrakken. De Limes is opgenomen op de voorlopige lijst van de Werelderfgoedlijst van de Unesco.

De provincie vindt bescherming van de Limes van groot belang. Daarom is bescherming van de Limes opgenomen in de Verordening Ruimte. Het gaat om bescherming van zowel hoge als zeer hoge bekende waarden als om bescherming van hoge en zeer hoge verwachte waarden. De Limes is voorts onderdeel van de ontwikkelopgave in het kader van de Erfgoedlijn Limes.

4.4 Energietransitie als integrale opgave

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020, reduceren uitstoot CO ₂ en energieverbruik reduceren
Realisatiemix	Opstellen van (regionale) ruimtelijke actie-agenda's energie, waarbij besparen, opwekken en CO ₂ reductie integraal worden benaderd

Nederland heeft met de Europese Unie de afspraak om in 2020 14% duurzame energie op te wekken. De provincie Zuid-Holland werkt aan de realisatie van de doelstelling. Voor Zuid-Holland betekent dit dat in 2020 tussen de 6 en 10% hernieuwbare energie wordt geproduceerd. De provincie wil dit bereiken door in te zetten op windenergie, warmte en biomassa en zonne-energie. Daarnaast werkt de provincie mee aan Europese en nationale energiedoelen om de CO₂ uitstoot te verminderen en het energieverbruik te reduceren. Het gaat om een CO₂ reductie van 20% in 2020 ten opzichte van 1990 en om een energie efficiënte besparing van 20% in 2020 ten opzichte van 2007. Als de besparingsambities niet gehaald worden, betekent dit automatisch dat er meer ingezet moet worden op een hogere realisatie van hernieuwbare energie. Vanwege deze onderlinge relaties, wordt onderzocht of de provincie, samen met haar partners op regionaal niveau, ruimtelijke energie actie-agenda's kan opstellen die ingaan op besparing, opwekking en CO₂ reductie per gemeente, regio of sector.

Het Kabinet zet in de EU in op ten minste een emissiereductie van 40% in 2030 t.o.v. 1990.

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020 door het mogelijk maken van een opgesteld vermogen van 735,5 MW windenergie op land in 2020
Realisatiemix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: Gemeenten faciliteren en stimuleren om de aangewezen windlocaties te ontwikkelen en indien noodzakelijk inpassingsplannen opstellen Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie

De provincie heeft via het IPO afspraken gemaakt met het Rijk om in 2020 een totaal opgesteld vermogen van 735,5 MW aan windenergie mogelijk te maken. Hiervoor zijn locaties windenergie aangewezen en nadere afspraken gemaakt met gemeenten. De rol van de provincie is het ruimtelijk faciliteren van deze opgave en gemeenten te stimuleren om deze locaties te ontwikkelen. Daarnaast

heeft de provincie bevoegdheden vanuit de Wro en de Elektriciteitswet inzake het vergunnen en bestemmen van windparken. Indien een gemeente niet wil meewerken aan de ontwikkeling en realisering van een locatie windenergie, behoudt de provincie haar bevoegdheden en stelt zij een inpassingsplan vast. Provinciale Staten hebben voor een aantal locaties de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie vastgesteld. Hieronder wordt aangegeven op welke locaties deze koepelstartnotitie van toepassing is. Private partijen zijn aan zet voor initiatieven tot plaatsing van windturbines. Het totale bestaand opgesteld vermogen in 2013 komt uit op circa 271 MW.

In de verschillende regio's is geconcretiseerd waar windenergie ontwikkeld kan worden en waar niet. Hiervoor zijn locaties windenergie aangewezen. Deze locaties zijn gekoppeld aan:

- Zones langs snelwegen in combinatie met grootschalige bedrijvigheid
- Grootschalige infrastructuur in combinatie met grootschalige bedrijvigheid en logistiek.

In de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden staat 9 MW (Giessenlanden) bestaand opgesteld vermogen. De locatie bedrijventerrein Gorinchem Noord (9 MW) is als locatie windenergie opgenomen in het provinciaal beleid. Beide locaties zijn onderdeel van de doelstelling van 18 MW windenergie, zoals benoemd in de Transformatievisie Merwedezone. Met de gemeente Gorinchem wordt samengewerkt om het bestemmingsplan voor het bedrijventerrein Gorinchem-Noord, en de daarin opgenomen locatie windenergie, zo spoedig mogelijk te realiseren. De locatie windenergie dient in combinatie met het bedrijventerrein ontwikkeld te worden.

In de Drechtsteden staan nog geen windturbines opgesteld. In de gemeente Alblasserdam is de locatie Nedstaal (12 MW) opgenomen in het provinciaal beleid. Onder meer voor deze locatie hebben Provinciale Staten de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie vastgesteld. Daarnaast is een locatie opgenomen langs de Dordtse Kil, op de bedrijventerreinen Dordtse Kil I, II, III, IV en het Zeehavengebied plus het Groote Lindt in Zwijndrecht, mits voldoende doorzichten worden gegarandeerd (10 - 20 MW). Op dit moment wordt als onderdeel hiervan gezamenlijk met de gemeente Dordrecht gewerkt aan de vergunningverlening voor turbines aan Dordtse Kil IV. De locatie Merwedehaven Dordrecht (3 - 9 MW) kan in samenhang met de beperkte mogelijkheden van locatie Oosteinde Papendrecht (3 MW, eveneens opgenomen in de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie en onderdeel van de doelstelling van 18 MW windenergie, zoals benoemd in de Transformatievisie Merwedezone) worden gerealiseerd.

Op Goeree-Overflakkee staat zo'n 60 MW aan bestaand opgesteld vermogen windenergie op land. De provincie heeft afspraken gemaakt (met de gemeente: het bestuursakkoord 'Duurzame Energie op Goeree-Overflakkee' en met de gemeente en de Coöperatie Windgroep Goeree-Overflakkee: de samenwerkingsovereenkomst 'Wind Werkt voor Goeree-Overflakkee') over de realisatie van maximaal 260 MW op Goeree-Overflakkee (inclusief bestaande en/of reeds vergunde windturbines). Daartoe zijn enkele locaties windenergie aangewezen, waar de windenergieopgave kan worden gerealiseerd. Voor de locatiekeuze is het planMER Windenergie Goeree-Overflakkee opgesteld. In het planMER wordt, voor het behalen van de windenergieopgave van 260 MW, de voorkeur gegeven aan de plaatsingsvisie clusters in de randzone, afgewisseld met vides. Op basis van het planMER en het genoemde bestuursakkoord wordt de voorkeur gegeven aan het alternatief Grote clusters in de randzone en zijn in de Verordening Ruimte de volgende locaties windenergie aangewezen: de Noordrand, Polder de Oude Stad, Den Bommel Zuid, Piet de Wit en Battennoert. Binnen deze locaties windenergie mogen windparken in clusters worden gerealiseerd.

Naast deze nieuw aangewezen locaties, zijn er binnen de gemeente nog 2 locaties aangewezen waar al windturbines staan of waar deze al zijn vergund, maar die buiten de plaatsingsvisie vallen. Deze

locaties, Herkingen en Hellegatsplein, zijn in de Verordening Ruimte eveneens als locatie windenergie aangegeven.

Voor de locatie windenergie Battennoert worden in het planMER Windenergie Goeree-Overflakkee aanzienlijke negatieve landschappelijke effecten verwacht, vanwege de interferentie met het beoogde windpark op de Krammersluizen in de gemeente Schouwen-Duiveland. Omdat op de locatie Battennoert al windturbines aanwezig zijn en interferentie met het windpark Krammer dus reeds een gegeven is, wordt deze locatie ook aangewezen als locatie windenergie.

De locatie Noordrand neemt een bijzondere positie in. Een aantal clusters uit het planMER is daarin samengevoegd tot één locatie windenergie, waarvan de invulling via projectMER pas kan plaatsvinden als deze wordt geïntegreerd in het totaal plan voor de gebiedsontwikkeling Noordrand. Binnen deze locatie mag maximaal 60 MW worden gerealiseerd.

Bij het realiseren van de locaties windenergie op Goeree-Overflakkee zijn cumulatieve effecten op beschermde gebieden (Natura 2000-gebieden) en soorten (Flora- en faunawet) op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden en op de landschappelijke inpassing mogelijk. Bij de invulling van de locaties is daarom in de volgende fase van besluitvorming (projectMER) een integrale aanpak vereist. Effecten van de locaties windenergie op beschermde gebieden en soorten Natura 2000-gebieden moeten in samenhang worden bekeken onderzocht en getoetst. Bij de ontwikkeling van de locaties windenergie dient een procedure te worden doorlopen, waarin alle in het gebied voorkomende initiatieven worden meegenomen.

Ten aanzien van de plaatsingsvisie robuuste clusters in de rand zone afgewisseld met vides dient bij de uitwerking te worden gezocht naar het plaatsen van turbines in logische cluster-opstellingen met aandacht voor de onderlinge afstanden tussen en hoogtes van windturbines in het cluster. Ook van belang is de mate van het mogelijk optreden van interferentie met de andere plaatsingsgebieden locaties windenergie en het aansluiten bij de grens land-water.

Voor het onderwerp leefomgeving geldt dat bij de aangewezen locaties windenergie zoveel mogelijk rekening is gehouden met normen voor geluid en slagschaduw door deze op zo ruim mogelijke afstand van woonkernen te begrenzen. Voor de vervolgfase zijn twee belangrijke aandachtspunten geformuleerd voor leefomgeving (geluid en slagschaduw). Dit zijn stiltegebieden en vrijliggende woningen. Het gebied Noordrand ligt deels in een stiltegebied.

Naast deze aandachtspunten per thema zijn er aandachtspunten op basis van de planMER resultaten per locatie windenergie. Deze specifieke aandachtspunten bij het uitwerken van plannen voor windenergie per aangewezen locatie windenergie zijn:

Locatie windenergie	Aandachtspunten
Noordrand	Ecologische effecten Scheelhoek Vrijliggende woonbebouwing Buisleiding Gasunie Relatie Noordrand project Effecten op woonkern Sommelsdijk/Middelharnis
Polder Oude Stad	Vrijliggende woonbebouwing Bestaande windturbine opstelling Effecten op woonkern Stad aan 't Haringvliet

	Demagnetiseringsgebied mijnenvegers Defensie voor de kust
Den Bommel Zuid	Vrijliggende woonbebouwing Effecten op woonkern Den Bommel
Piet de Wit	Vrijliggende woonbebouwing Bestaande windturbine opstelling
Battennoert	Vrijliggende woonbebouwing Interferentie met project Krammersluizen Interferentie bestaande turbines Herkingen Bestaande windturbine opstelling

Naast de bovenstaande specifieke aandachtspunten zijn er overige algemene aandachtspunten bij de ontwikkeling van de aangewezen locaties windenergie op Goeree-Overflakkee. Deze aandachtspunten zijn:

- Aanpak waterkeringen: organiseren overleg met Rijkswaterstaat en Waterschap als tussenstap naar projectMERfase, vanwege aanwezigheid waterkeringen.
- Aanpak netaansluiting: voorbereiden met Stedin en TenneT waar windparken komen, wat benodigde capaciteit is en op welke wijze transformatorstations en overige infrastructuur zo min mogelijk milieueffecten genereren.
- Aanpak radar: mogelijk hebben de locaties windenergie gezamenlijk impact op de radar van Defensie; tijdig in overleg te treden met Defensie / TNO.

Bij de bovenstaande algemene punten zullen gemeente en provincie, gezien de aard van de stakeholders en de wens om integraal vorm te geven aan windenergieontwikkeling op Goeree-Overflakkee, zich waar nodig inzetten voor het bereiken van de doelstelling.

In de regio Haaglanden staat 10,5 MW bestaand opgesteld vermogen (Zoetermeer). Voor de locatie Maasland (9 MW, Westland en Midden-Delfland) hebben Gedeputeerde Staten de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties windenergie vastgesteld. Na onderzoek blijkt dat naast deze locaties, bij het bedrijf CEVA (gemeente Den Haag) één windturbine (3MW) mogelijk is. Deze locatie is opgenomen in de Verordening Ruimte. 'Nabij het voormalige zoekgebied windenergie heeft de gemeente Pijnacker-Nootdorp een onderzoek uit laten voeren naar potentiële locaties windenergie. 12 mogelijke locaties zijn voorgelegd aan de gemeenteraad. Indien de gemeente een voorkeur uitspreekt voor een van de locaties en voordraagt aan de provincie kan de provincie met de definitieve besluitvorming van de Visie Ruimte en Mobiliteit hierover een afweging maken. Het voormalige zoekgebied windenergie vervalt.

In de Hoeksche Waard staat 8,3 MW bestaand opgesteld vermogen (Cromstrijen en Strijen). De provincie gaat er vanuit dat deze locaties worden opgeschaald tot zo'n 15 MW per locatie, aangezien de locaties landschappelijk aanvaardbaar worden geacht. Daarnaast zijn de locaties Piershil-Spui (15 MW), Bedrijventerrein Hoeksche Waard langs de Oude Maas bij de Heinenoordtunnel (15 MW) en de HogeZandse Polder (30 MW) opgenomen als locatie windenergie in de Verordening Ruimte.

In de regio Holland-Rijnland staat 16 MW bestaand opgesteld vermogen (Zoeterwoude en Rijnwoude). Op dit moment werkt de provincie samen met de gemeente Zoeterwoude aan de realisering van windturbines op het terrein van Heineken (12 MW). In de voormalige zoekgebieden lijkt daarnaast ruimte te zijn voor windturbines op het terrein van Akzo Nobel (3-6 MW) en aan de noord- en oostkant van het Valkenburgse meer (3-6 MW, die binnen de afspraken van de energieneutrale woonwijk

Valkenburg ontwikkeld kan worden). Deze locaties zijn opgenomen in de Verordening Ruimte. Daarmee vervalt het voormalige zoekgebied windenergie.

In de regio Midden-Holland staat 12 MW bestaand opgesteld vermogen (Waddinxveen). Deze locatie is opgenomen in de Verordening Ruimte. Het voormalige zoekgebied in Midden-Holland bij Distripark Doelwijk is gehandhaafd als locatie windenergie, aansluitend op de bestaande locatie langs de A20. Na onderzoek is gebleken dat daar nog ruimte is voor 1 windturbine (3 MW).

Binnen het gebied van de Stadsregio Rotterdam staat 155,6 MW bestaand opgesteld vermogen. In de regio zijn twee windenergieconvenanten van kracht, te weten het Convenant Realisatie Windenergie Rotterdamse Haven (2009) en het Convenant Realisatie Windenergie Stadsregio Rotterdam (2012). De provincie heeft beide convenanten ondertekend. Het havenconvenant betreft het haven- en industriegebied van Rotterdam en heeft als doelstelling een opgesteld vermogen van 150 MW extra in 2020. Het totale in onderzoek zijnde aantal MW in 2020 voor het havengebied is nu 283-300 MW. De partijen van het convenant voor de stadsregio Rotterdam streven naar 150 MW in 2020 op het grondgebied van de Stadsregio buiten het haven- en industriegebied. Beide convenanten zijn vertaald in het provinciaal beleid. De provincie participeert bij beide convenanten in de ambtelijke project- en evaluatiegroep. Voor het Havenconvenant vervult de provincie een secretarisrol.

Realisatiestrategie

De provincie streeft naar maximale invulling van de vastgestelde locaties windenergie. Gelet op de afspraken met het Rijk zal de provincie er op toe zien dat voldoende voortgang wordt geboekt. De provincie zal met gemeenten die zelf de ruimtelijke inpassing van locaties willen regelen, overeenkomsten sluiten. De provincie hanteert de lijn dat indien een initiatiefnemer een locatie windenergie wenst te ontwikkelen, het college van burgemeester en wethouders van de betreffende gemeente in principe binnen één jaar, nadat officieel het verzoek door de initiatiefnemer is ingediend, een besluit heeft genomen om het ontwerp bestemmingsplan ter visie te leggen. Een half jaar later wordt het plan dan door de raad vastgesteld. Indien een gemeente de locatie ruimtelijk mogelijk heeft gemaakt, zal de provincie de bevoegdheid voor de omgevingsvergunning overdragen aan de gemeente. Indien een initiatiefnemer een locatie windenergie wenst te ontwikkelen en na ambtelijk en bestuurlijk overleg blijkt dat een gemeente niet wil meewerken aan een locatie, dan behoudt de provincie haar bevoegdheid. In dat geval zal de provincie een provinciaal inpassingsplan vaststellen en de vergunningen verlenen. Ook wanneer het om een locatie van minder dan 5 MW gaat. De provincie gaat er van uit dat bij de ontwikkeling van de locaties windenergie door de exploitant een participatieplan wordt opgesteld, waarbij de omgeving direct wordt betrokken. Afhankelijk van de situatie kan dit bijvoorbeeld door te zorgen voor maatschappelijk rendement voor de omgeving. Ook valt te denken aan aandelen, obligaties of andere vormen van mede-eigendom.

Hierboven wordt gesproken over termijnen inzake het ter visie leggen en vaststellen van het bestemmingsplan. De provincie gaat uit van dezelfde termijnen voor een Wabo procedure.

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020 door initiatieven vanuit de samenleving te faciliteren om windturbines te mogen plaatsen binnen bestaand stads- en dorpsgebied in de Zuidvleugel en glasgebieden in de Zuidvleugel
Realisatiemix	Verordening Ruimte Programma Ruimte, actieagenda: Onderzoek of verruiming van de maximale bovengrens van 30kW ook voor het buitengebied kan gaan gelden.

Dan zijn er nog initiatieven vanuit de samenleving. Het gaat dan om windturbines voor eigen gebruik, bij nieuwe woonwijken of bedrijventerreinen en andere burgerinitiatieven. Deze initiatieven vallen niet binnen de aangewezen locaties. De provincie creëert via de Verordening Ruimte voor deze bottom up-initiatieven voor kleinere windturbines meer ruimte door een verhoging van de maximale bovengrens van 30kW per turbine naar 500kW toe te staan binnen bestaand stads- en dorpsgebied in de Zuidvleugel en binnen de glastuinbouwgebieden voor zover gelegen binnen de Zuidvleugel. Voor het gebied buiten de Zuidvleugel wordt onderzocht in hoeverre deze verruiming wenselijk is, met inachtneming van de richtlijnen voor ruimtelijke kwaliteit.

Indien bestaande molens buiten de winmolenlocaties en buiten de 500kW gebieden vervangen of opgewaardeerd worden, dan zou hiervoor alsnog een landschapskundige beoordeling moeten plaatsvinden of dit acceptabel is.

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020 door het produceren van 4450 MW windenergie in 2023 op zee
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Overleg met Rijk en de kustgemeenten

Tenslotte is de provincie betrokken bij windparken op zee. In het SER-energieakkoord is afgesproken om extra windparken op zee te realiseren. Het gaat voornamelijk om een totaal opgesteld vermogen van 4450 MW in 2023 op zee. De vergunningverlening voor dergelijke parken op zee is een Rijksaangelegenheid. Mogelijk heeft de provincie wel een rol bij het bepalen van de locaties waar de energie aan land komt. Via gezamenlijk overleg tussen Rijk, provincie en kustgemeenten over de wenselijkheid en mogelijkheid richt de provincie zich met name op het borgen van belangen vanuit ruimtelijke kwaliteit en natuur en de relatie met windenergie op land.

Operationeel doel	Verhogen van het aandeel duurzame energie in 2020 door binnen bestaand stads- en dorpsgebied meer zonne-energie op te wekken
Realisatiemix	Verordening Ruimte Visie Ruimte en Mobiliteit:

De provincie staat positief tegenover deze ontwikkeling en wil mogelijke initiatieven zoveel mogelijk faciliteren en stimuleren wanneer de plaatsing van zonnepanelen niet ten koste gaat van de ruimtelijke kwaliteit.

De aanleg van zonnepanelen door particulieren en bedrijven neemt sterk toe. In de meeste gevallen gaat het daarbij om plaatsing op gebouwen. Binnen het bestaande stads- en dorpsgebied ligt de verantwoordelijkheid voor de plaatsing van zonnepanelen bij de gemeenten.

Operationeel doel	Zonnepanelen stimuleren op de bebouwde ruimten buiten bestaand stads- en dorpsgebied en terughoudend zijn met zonnepanelen in het landschap
Realisatiemix	Verordening Ruimte Visie Ruimte en Mobiliteit, kwaliteitskaart

In het buitengebied gaat de voorkeur van de provincie uit naar meervoudig ruimtegebruik door benutting van bebouwing, agrarische bouwblokken, infrastructuur, stortplaatsen en (nader te bepalen) restruimtes. Bij plaatsing worden richtlijnen vanuit ruimtelijke kwaliteit in acht genomen.

Zonnevelden zijn een vorm van enkelvoudig ruimtegebruik. Ze sluiten andere functies op dezelfde plaats nagenoeg uit. Ze hebben in beginsel een duidelijke invloed op de kwaliteit van het landschap

en beperken de ruimte voor voedselproductie. Afhankelijk van de omvang zijn zonnevelden te beschouwen als een vorm van aanpassing dan wel transformatie van het landschap. In een provincie waarin onbebouwde ruimte een schaars en waardevol goed is, is een terughoudende benadering in die open ruimte op zijn plaats, in combinatie met een stimulerende benadering voor de bebouwde ruimte.

Omdat zonnevelden een relatief nieuw fenomeen zijn, wil de provincie onder voorwaarden wel ruimte bieden voor 'bottom up'-initiatieven. De ervaringen hiermee kunnen aanleiding zijn om te bezien of zonnevelden in de onbebouwde ruimte in bepaalde gevallen alsnog mogelijk gemaakt kunnen worden, indachtig de richtlijnen voor ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast geeft de provincie ook meer experimenteer ruimte voor tijdelijke zonnevelden in het buitengebied. Daarnaast onderscheidt de provincie ook tijdelijke zonnevelden in het buitengebied. Hierbij valt te denken aan gebieden waarvoor op termijn een andere bestemming is voorzien, maar waar die bestemming vanwege diverse redenen vooralsnog niet wordt gerealiseerd.

Operatoneel doel	Een bijdrage leveren aan de transitie naar duurzame economie door het benutten van restwarmte, aardwarmte en warmte/koudeopslag (WKO) voor 20PétaJoule in 2020 door de aanleg van een warmtenet voor het transporteren van restwarmte van de haven en geothermie naar de greenports en het stedelijk gebied
Realisatiemix	SER-akkoord Programma Ruimte, actieagenda: Opstellen (regionale) warmteplannen Visie Ruimte en Mobiliteit: Ruimtelijke reservering warmtenet (indicatief)

De provincie werkt aan het tot stand brengen van nieuwe koude- en warmtenetwerken om op (boven)regionale schaal vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Hiervoor gaat de provincie in gesprek met haar partners om te bezien of er op (boven)regionale schaal ruimtelijke reserveringen in de ondiepe ondergrond kunnen worden gemaakt.

Deze kwestie geldt vooral voor het verder in verbinding brengen van de Mainport Rotterdam en de Greenport Westland. Aanbieders van restwarmte zijn onder andere enkele kolencentrales, afvalverbrandingsinstallaties en andere grote industriële complexen in de Stadsregio Rotterdam. Hier wordt ook CO₂ geproduceerd waar in het Westland vraag naar is. Daarnaast is er in de glastuinbouw ook lokaal warmte over. Dat zijn de geothermiebronnen met veelal een overschot aan warmte of daar waar nog via warmtekrachtkoppeling elektriciteit, warmte en CO₂ wordt opgewekt. Uitwisseling van reststromen kan een grote bijdrage leveren aan het verminderen van energieverbruik.

Op dit moment wordt er al warmte geleverd aan glastuinbouwbedrijven in Oostland en aan het stadsverwarmingsnet in Rotterdam. De netten in Leiden en Den Haag kunnen op termijn ook vervangen worden door rest- of aardwarmte. Het gebruik van rest- of aardwarmte in de greenports gaat bij voorkeur gepaard met de levering van CO₂. Dit betekent dat het warmtenetwerk meer inhoudt dan het aanleggen van een warmteleiding. Er moet ook voorzien worden in een retourleiding voor de afvoer van het afgekoelde water en een CO₂ leiding voor de plantengroei. Daarnaast wordt ook nagedacht over een netwerk van koude leidingen. In het SER-akkoord is opgenomen dat er regionale warmteplannen dienen te worden opgesteld. De provincie heeft het warmtenet voor het transporteren van restwarmte van de haven en geothermie naar de greenports en het stedelijk gebied ruimtelijk gereserveerd.

Operationeel doel	Een bijdrage leveren aan de transitie naar duurzame economie door het verbeteren van de ruimtelijke afstemming tussen vraag en aanbod van energie in de bodem
--------------------------	---

Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: In IPO-verband afspraken maken met het Rijk over gebruik van de ondergrond en het verkrijgen van de bevoegd gezagrol voor aardwarmte
----------------------	---

Het gebruik van bodem en ondergrond kan een bijdrage leveren aan de energietransitie. Opslag van warmte en koude in de ondiepe ondergrond vindt vooral plaats in de glastuinbouw en voor grote kantoren. De provincie is vergunningverlener. Door de drukte in de ondergrond is een betere afstemming tussen vraag en aanbod van bodemenergie essentieel. De provincie neemt de regie om deze afstemming te operationaliseren.

Wanneer het gaat om winning van warmte uit de diepe ondergrond (aardwarmte, tot enkele kilometers diep) is het Rijk vergunningverlener. Voor Zuid-Holland ligt hier een groot potentieel. De afstemming tussen vraag en aanbod voor aardwarmte, mede in relatie tot het totstandbrengen van de elders genoemde warmte- en koudenetwerken, is beter te realiseren wanneer de provincie de bevoegd gezag rol voor deze winningen verkrijgt. Deze bevoegdheid ligt nu op grond van de Mijnbouwwet bij de minister van Economische Zaken. De provincie zet er dan ook op in om de bevoegd gezag rol voor aardwarmte te verkrijgen of een zware adviesrol vervullen. De provincie wil hierover – in IPO-verband - met het Rijk in overleg treden.

De provincie zet er op in dat de potenties van de ondergrond voor bodemenergiesystemen (Warmte Koude Opslag en aardwarmte) optimaler worden benut door deze op een planmatige manier te clusteren via een Bodemenergieplan. De provincie verkent de mogelijkheden om deze Bodemenergieplannen te verbreden naar geothermie.

Operationeel doel	Toename energie neutrale woningen en gebouwen. Er wordt naar gestreefd alle nieuwe gebouwen in 2020 energieneutraal te laten zijn
Realisatiemix	EU-richtlijn energieprestatie van gebouwen (EPBD)

Om aan de provinciale ambities voor duurzame energie te voldoen, is de inzet op warmte, wind en zon alleen niet voldoende. Meer en meer zal de provincie samen met de partners ook inzetten op energiebesparing in bestaand stedelijk gebied, zoals bij renovatie en nieuwbouw van woningen en herstructurering van bedrijventerreinen, kantorenlocaties en glastuinbouw.

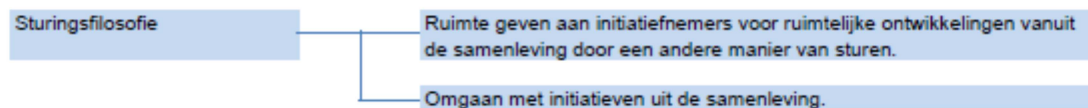
De Europese richtlijn energieprestatie van gebouwen (EPBD) schrijft voor dat per 31 december 2020 nieuwe gebouwen in de EU 'bijna energieneutraal' moeten zijn en de energie voor een zeer groot deel uit hernieuwbare bronnen moet komen. In het SER-akkoord is de ambitie aangegeven om jaarlijks 300.000 bestaande woningen en andere gebouwen energieneutraal te maken. Dit is een landelijk cijfer. Voor de situatie in Zuid-Holland is een nadere analyse nodig. Middelen die hiervoor ingezet kunnen worden zijn: isoleren, aansluiten op een warmtenetwerk, cascaderen van lokale warmte, co-siting (bijeenvbrengen en plannen van bedrijven met aansluitende warmtebehoeften) en efficiënter gebruik van energie.

Ten aanzien van besparing volgt de provincie het EU-beleid voor energie-efficiency bij nieuwbouw en het bestaand stedelijk gebied. De Energy Efficiency Directive (EED) wordt gehandhaafd door de omgevingsdiensten. De EU maatregel houdt in dat bedrijven verplicht zijn elke maatregel op het gebied van energie-efficiency door te voeren, mits deze een terugverdientijd heeft van vijf jaar of korter. Daarnaast geldt sinds 2012 de EMG (energieprestatienorm maatregelen op gebiedsniveau) waardoor maatregelen zoals aansluiting op een warmtenet ook meetellen.

Volgens de EU-richtlijn moeten alle nieuwe gebouwen in 2020 bijna energie neutraal zijn. Voor nieuw te bouwen overheidsgebouwen geldt deze regel al vanaf 2018.

Nieuwbouwlocaties bieden de grootste kans om energie-efficiency te realiseren. Energiebesparing bij transformatie of herstructurering van het stedelijk gebied kan gerealiseerd worden door oude woningen te vervangen door woningen met een hoge Economic Policy Committee (EPC).

5 Sturingsfilosofie

5.1 Naar een andere manier van samenwerken

Operationeel doel	Ruimte geven aan initiatiefnemers voor ruimtelijke ontwikkelingen vanuit de samenleving door een andere manier van sturen
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: Uitwerken van een nieuwe werkwijze

De maatschappij kan en wil meer betrokken worden bij ruimtelijke ontwikkelingen. De aanwezige creativiteit en innovatiekracht van burgers en bedrijven biedt kansen voor groei in Zuid-Holland. Een grotere betrokkenheid van de samenleving vraagt een aanpassing in het denken en doen van de provincie.

Grootschalige ruimtelijke programma's, waarin alleen de overheid actieve deelnemer is, zijn verleden tijd. Dit komt onder meer door een afvlakkende bevolkingsgroei waardoor er minder woningen nodig zijn, door de groei van het thuiswerken waardoor er minder kantoorruimte nodig is, door de groei van het internetwinkelen waardoor de behoefte aan winkelvloeroppervlakte vermindert. Hierdoor zal er minder sprake zijn van grootschalige nieuwe verstedelijking, maar veel meer van kleinschalige transformatie.

Deze veranderingen vragen een andere rol en houding van de overheid. De provincie zal veel minder haar eigen ruimtelijke projecten alleen uitvoeren en krijgt meer een rol als partij tussen de partijen, meewerken in netwerken, allianties zoeken, maar ook actief op zoek gaan naar nieuwe initiatieven en deze de ruimte geven. Dat neemt niet weg dat de provincie ook haar verantwoordelijkheid blijft behouden als kadersteller op het gebied van de ruimtelijke ordening waar het gaat om belangen op bovenlokaal niveau.

Wanneer bij ruimtelijke ontwikkelingen de rol van de provincie verschuift van zelfstandig uitvoeren naar meewerken, dan betekent dit dat de provincie vaker dan nu betrokken is bij allianties. Die betrokkenheid varieert van het faciliteren van een netwerk tot het bouwen van een alliantie en dit vervolgens zelf (tijdelijk) trekken. Het gaat daarbij om een continue wisselwerking tussen provincie, regio's, gemeenten, burgers en bedrijven, maar bijvoorbeeld ook kennisinstellingen.

Bij het bouwen van een alliantie, met als inzet een thema verder te brengen of een probleem op te lossen, is een goede timing essentieel. Er moet sprake zijn van een probleem of kans waarmee verschillende partijen iets willen en er moet een handelingsperspectief zijn.

Wanneer bijvoorbeeld de provincie in haar ruimtelijke visie doelstellingen opneemt waar geen enkele partij achter staat, is de kans dat deze doelstellingen via een netwerk worden gerealiseerd heel klein. De provincie zal deze doelstelling op een andere manier realiseren. Ook het zoeken van deelnemers aan het netwerk dient zorgvuldig te gebeuren. Aan de ene kant zoek je medestanders, gelijkgestemden die een bijdrage kunnen leveren aan het resultaat. Dit vergroot de kans op succes. Tegelijkertijd is er diversiteit nodig om de creativiteit te bevorderen, bijvoorbeeld een combinatie van denkers en doeners. Dat partijen deelnemen aan een netwerk en de agenda onderschrijven wil niet zeggen dat ze ook allemaal hetzelfde belang hebben. In een succesvol netwerk stemmen de

deelnemers daarom voortdurend op elkaar af, leren elkaars belangen en gevoeligheden kennen en kunnen daartussen schakelen.

Er wordt gestart met een thema of ambitie, maar de inhoud van de problemen of oplossingen kunnen gedurende het proces verschuiven. Dit bepaalt ook de houding van de deelnemers aan een netwerk. Het begint met het besef dat er sprake is van wederzijdse afhankelijkheid. Het vereist van de provincie een houding van aandacht geven en krijgen, vertrouwen winnen, ruimte pakken en vasthouden. En natuurlijk continu in de gaten houden welk resultaat je wilt behalen bij de deelname aan een netwerk.

5.2 Werkprogramma strategische verkenningen

De provincie Zuid-Holland biedt via haar programma de ruimte om de aanpak van maatschappelijke en strategische vraagstukken waar nuttig en zinvol samen met partners uit de regio (medeoverheden, maatschappelijke initiatieven, kennisinstituten en bedrijfsleven) te verkennen. De verkenningen vinden hun basis in de maatschappelijke opgaven en strategische doelen en worden uitgevoerd om uiteindelijk gezamenlijk tot gefundeerde (politieke) agendering te komen. Het voertuig hiervoor vormt het Werkprogramma van de strategische verkenningen. Deze zal losstaand van het Programma Ruimte in 2014 worden opgesteld.

Naast strategische verkenningen (richting van beleid) onderscheidt de provincie beleidsvormend onderzoek en uitwerkingen (inrichting van beleid). Beleidsvormend onderzoek vindt plaats op het niveau van de operationele doelen zoals verder beschreven in de realisatiemix van dit Programma Ruimte en maakt geen onderdeel uit van het Werkprogramma strategische verkenningen.

5.3 Initiatieven vanuit de samenleving

Operationeel doel	Omgaan met initiatieven uit de samenleving
Realisatiemix	Programma Ruimte, actieagenda: afspraken

Wanneer er aan de provincie gevraagd wordt om mee te werken aan een ingebracht initiatief, wordt besloten of en hoe hiermee wordt omgegaan. Wanneer het initiatief een provinciaal doel dient, dan kan de provincie ervoor kiezen een participerende rol te nemen en samen met de initiatiefnemer en andere spelers te onderzoeken hoe dit initiatief tot een goed resultaat gebracht kan worden. Wanneer het om een initiatief gaat, dat strijdig is met een provinciaal doel, zal de provincie aangeven niet deel te nemen aan het initiatief. Wanneer het om een initiatief gaat dat geen provinciaal doel dient maar ook niet strijdig is met een provinciaal doel, zal een afweging gemaakt worden. De rol van de provincie kan dan per initiatief verschillen. Wanneer het geen provinciaal doel dient en de provincie toch wil meewerken, zal het bijna altijd om een faciliterende rol gaan.

5.4 Samenwerking met andere overheden

De provincie kan het grootste deel van de operationele doelen die in dit programma genoemd worden, niet alleen bereiken. Hiervoor heeft ze dus de andere overheden en de samenleving hard nodig.

De gemeente zal nog steeds de belangrijkste (gespreks)partner voor de provincie blijven. Dat is ook logisch, want veel initiatieven vanuit de energieke samenleving zullen eerder van lokale dan van provinciale aard zijn en via de gemeente de provincie bereiken. Bovendien zullen provincie en gemeente samen optrekken wanneer een initiatiefnemer als eerste de provincie benadert.

Natuurlijk zijn er ook vraagstukken die gemeentegrens-overstijgend zijn. De provincie zal dan de samenwerking zoeken die het best bij het vraagstuk past. Dat kan (een samenwerkingsverband van) een groep van gemeenten zijn of een regio of bovenregionaal samenwerkingsverband (zoals het portefeuillehoudersoverleg Wonen en Verstedelijking voor de Zuidvleugel). Voor veel algemene vraagstukken of onderwerpen m.b.t. ruimtelijke ordening die gemeentegrensoverschrijdend zijn, zal de regio of subregio de meest geschikte en logische partner zijn.

In 2010 zijn de samenwerkingsafspraken tussen provincie, de gemeenten en regio's vastgelegd in het procesconvenant Ruimtelijke Ordening Zuid-Holland. Dit is in de eerste helft van 2013 geëvalueerd. Belangrijkste conclusie is dat de gemeenschappelijke doelstellingen van het convenant nog steeds gedeeld worden. Nagestreefd wordt met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een aan de visie aangepast convenant af te sluiten.

Naast de samenwerkingsverbanden in gemeentelijk en (sub)regionaal verband werkt de provincie ook nauw samen met waterschappen en met de partners van de Zuidvleugel, het Groene Hart en de Zuidwestelijke Delta.

Waterschappen

Onze ambities in het domein water – die nauw gerelateerd zijn aan onze ruimtelijke opgaven – wil de provincie verwezenlijken in overleg en samenwerking met de waterschappen, elk vanuit de eigen verantwoordelijkheid. In het najaar van 2012 heeft de provincie met alle Zuid-Hollandse waterschappen een aantal afspraken over samenwerking vastgelegd in de Wateragenda Zuid-Holland 2012-2015.

Zuidvleugel

Om samenhang in de ruimtelijke ontwikkeling te bevorderen heeft het Rijk besloten samen met provincies en regio's een adaptieve agenda voor de Zuidelijke Randstad op te stellen. De adaptieve agenda is een belangrijk hulpmiddel en kader voor het Rijk, de provincie en de regio's bij het maken van afspraken over onderzoeken, programma's en projecten in de Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) plansystematiek.

De adaptieve agenda voor de Zuidelijke Randstad

De adaptieve agenda geeft een gedeeld beeld van het Rijk, de provincie en de regio's over de ruimtelijk-economische toekomst van Zuid-Holland.

Bij de adaptieve agenda wordt ook een uitvoeringsstrategie opgesteld. De provincie heeft aangegeven voor een aantal thema's de regie te willen nemen en de opgaven samen met de andere partijen uit te willen werken. In de actieagenda ruimte wordt dit afgestemd en wordt hier verder vorm aan gegeven.

Groene Hart

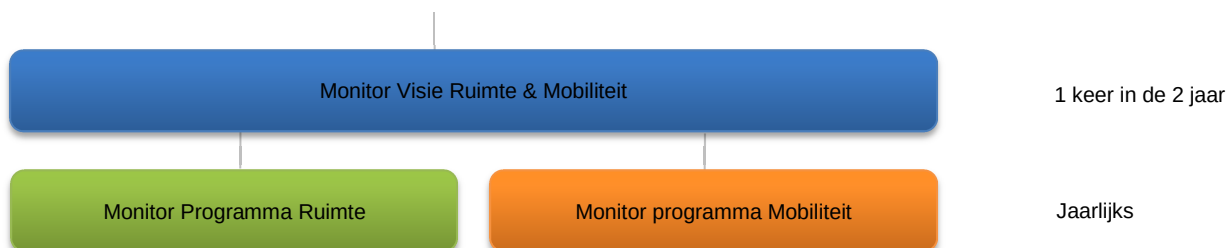
In het kader van de ontwikkeling van het Groene Hart werkt de provincie samen met de provincies Utrecht en Noord-Holland aan het uitvoeringsprogramma Groene Hart. De provincie zet in op versterking van de samenwerking, juist om invulling te geven aan de door het Rijk gevraagde regierol.

Zuidwestelijke Delta

Op het niveau van de Zuidwestelijke Delta werkt de provincie samen met het Rijk, de waterschappen en de provincies Zeeland en Noord-Brabant. Voor dit gebied is een uitvoeringsprogramma opgesteld, gericht op verbetering van de veiligheid, de waterhuishouding, ecologie en economische perspectief voor de hele (Vlaams-Nederlandse) Delta.

6 De Staat van Zuid-Holland

De Staat van Zuid-Holland

De provincie monitort de voortgang van de realisatie van haar beleid. Deze monitor heeft een informerende en agenderende functie. In de Monitor Visie Ruimte en Mobiliteit wordt de voortgang van de realisatie van de provinciale doelen op het gebied van ruimte en mobiliteit beschreven. Deze monitor wordt iedere twee jaar geactualiseerd en heeft als functie te informeren, agenderen en verantwoorden. De monitors van het Programma Ruimte en van het Programma mobiliteit worden jaarlijks uitgebracht en hebben als functie informeren, agenderen, verantwoorden en bijsturen. In het onderstaande schema zijn de functies van de verschillende monitors weergegeven.

	Monitor Visie Ruimte & Mobiliteit	Monitor Programma Ruimte	Monitor programma Mobiliteit
Informeren	★	★	
Agenderen	★	★	
Verantwoorden	★	★	★
Bijsturen		★	★

De monitors worden als onderdeel van de Staat van Zuid-Holland uitgebracht. De eerste monitor van de maatschappelijke opgaven wordt op 1 mei 2014 uitgebracht. De nulmetingen van de monitors van de visie en programma's verschijnen in het najaar van 2014.

De provincie beschrijft in de monitors van het Programma Ruimte de voortgang van de operationele doelen en acties. Hiervoor worden de operationele doelen voorzien van indicatoren en de acties van mijlpalen. De indicatoren vormen tevens de indicatoren uit de begroting en jaarrekening. Vanaf 2015 komen de monitors uit als bijlage bij de jaarrekening.

BIJLAGE

Toelichting op de kwaliteitskaart

Opbouw van de kwaliteitskaart

De kwaliteitskaart is voor de provincie een belangrijk instrument om nadrukkelijk kwaliteit onder de aandacht te brengen van initiatiefnemers. De kaart geeft een beschrijving van de gebiedskenmerken en kwaliteiten van Zuid-Holland, waar rekening mee gehouden dient te worden in de planvorming. De uitwerking hiervan op de kaart is niet uitputtend, noch uitsluitend opgenomen. De kaart biedt hiermee geen oplossingen, maar is een middel om vooraan in het planproces een integrale afweging te maken die de ruimtelijke kwaliteit ten goede komt. Het verbinden van nieuwe ontwikkelingen aan de bestaande gebiedskenmerken vormt hierbij uitgangspunt. De kaart legt daarbij niet de huidige situatie vast; het toevoegen van nieuwe kwaliteiten kan een verrijking zijn van het Zuid-Hollandse spectrum.

Ruimtelijke kwaliteit is het resultaat van menselijk handelen en natuurlijke processen. Ruimtelijke kwaliteit ontstaat in de beleving van mensen. Een karakteristieke stadsrand, waardoor je via paden in het buitengebied komt; een goed functionerend akkerbouwgebied omringt door begaanbare, bloemrijke dijken in de Hoeksche Waard; de afwisseling van water en veenlandschappen met bijzondere planten in de Nieuwkoopse Plassen; of een weg die mensen op een logische en snelle manier van A naar B brengt en een blik gunt op het omringende landschap. Zuid-Holland bestaat uit een scala van gebieden en kenmerken. Om de verschillende waarden en kenmerken te kunnen benoemen en tot hun recht te laten komen, is gekozen voor een ordening in vier lagen:

- I De natuurlijke laag
- II Laag van de cultuurlandschappen
- III Laag van de stedelijke occupatie
- IV Beleving van Zuid-Holland

Al deze lagen hebben een relatie met elkaar. De natuurlijke laag gaat over de ondergrond en natuurlijke (landschapsvormende) processen. De laag van de cultuurlandschappen behandelt de laag van het (grondgebonden) nut. Deze laag is gevormd door eeuwenlang agrarisch gebruik. De stedelijke occupatie bestaat uit steden, dorpen en hun onderlinge netwerken. Tot slot gaat de belevingslaag over identiteit en (recreatieve) beleving.

Voor iedere plek is een aantal lagen van toepassing. Het is dan ook van belang die betreffende lagen in samenhang te beschouwen. Met een beeldkwaliteitsparagraaf wordt voor ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied onderbouwd hoe de (nieuwe) ontwikkelingen bijdragen aan het versterken van de ruimtelijke kwaliteit conform de kwaliteitskaart. Ook wordt hierin aangegeven hoe de kwaliteitskaart en de benoemde kwaliteiten zijn gebruikt bij de ruimtelijke invulling van de ingreep. Het type ingreep wordt inpassing, aanpassing of transformatie genoemd (zie de Visie Ruimte en Mobiliteit 3.2.3).

Uitwerking van de kwaliteitskaart

In het hierna volgende stuk is de kwaliteitskaart vanuit de vier lagen uitgewerkt.

Er zijn per laag waarden en kenmerken benoemd. Bij initiatieven wordt verwacht dat deze waarden en kenmerken een rol spelen bij de overweging, de plaatsing en de vormgeving van het initiatief. Daarnaast benoemt de kaart richtpunten voor nieuwe ontwikkelingen. Van deze richtpunten kan alleen in zeer uitzonderlijke gevallen afgeweken worden.

I DE NATUURLIJKE LAAG

Deze laag gaat over de ondergrond en natuurlijke (landschapsvormende) processen. De natuurlijke laag bestaat uit de bodem, geomorfologische kenmerken en het water. Zuid-Holland kent daarbij grofweg een driedeling tussen het complex van de kust (strand, duinen, strandwallen en strandvlakten), de natte veengronden en plassen ten oosten hiervan en de kleicomplexen en wateren van de delta. Ieder complex stelt zijn eigen eisen aan ontwikkelingen. Dit vraagt om een logische relatie tussen de natuurlijke laag en het menselijk handelen. Echt natuurlijke landschappen kent Zuid-Holland niet of nauwelijks. Wel zijn de verschillen tussen deze drie complexen nog steeds goed herkenbaar. Bij nieuwe ontwikkelingen wordt aandacht gevraagd voor (het gebruiken van) de bestaande bodem en het watersysteem, de natuurlijke dynamiek en landschapsvormende processen. Deze aandacht betaalt zich terug in een duurzaam, veerkrachtig en robuust Zuid-Holland. Belangrijke dragende structuren in de natuurlijke laag zijn de rivieren en watergangen als onderdelen van het totale watersysteem. Op onderdelen vraagt dit systeem om herstel van continuïteit of aandacht voor veiligheid. Water is een belangrijke gemeengoed in Zuid-Holland. Het beleefbaar en toegankelijk maken van dit water vergroot dan ook de recreatieve gebruikswaarde van de hele provincie. Deze laag draagt ook de sporen in zich van 7000 jaar bewoningsgeschiedenis.

De volgende onderdelen zijn uitgelicht;

- Kustcomplex, met daaronder de natuurlijke duinen;
- Veencomplex, met daarin de diepe veenlagen en diepe droogmakerijen;
- Deltacomplex
- Water als structuurdrager en het watersysteem;
- Bijzonder reliëf;
- Limes.

Kustcomplex

Het kustlandschap is opgebouwd uit een opeenvolging van jonge duinen, strandvlakten en -wallen parallel aan de kust. Deze langgerekte structuur is op twee plaatsen onderbroken: bij de monding van de Oude Rijn en bij de voormalige monding van de Maas. Veel strandwallen zijn in de loop van de tijd vergraven voor het zand of de bollenteelt, waardoor het kenmerkende reliëf is verdwenen. De duinen kennen een grote natuurlijke dynamiek en uitersten in omstandigheden: van droog en heet naar nat en koud of van zout naar zoet. Dit maakt de duinen ecologisch erg waardevol. Ontwikkelingen versterken en gebruiken waar mogelijk de natuurlijke dynamiek en omstandigheden van de duinen/kust.

Richtpunten:

- ontwikkelingen houden het verschil herkenbaar tussen “hoog en droog” en “laag en nat”;
- ontwikkelingen bouwen voort op de parallelle kuststructuur.

Natuurlijke duinen (beschermingscategorie I)

Dit is een reliëfrijk, overwegend niet gecultiveerd, zandlandschap van strand en jonge duinen met *hoge natuur- en recreatiewaarden*. Natuurlijke processen zijn duidelijk zichtbaar door de voortdurende dynamiek van zand, golven en wind. Duingebieden worden afgewisseld door grote en kleine

badplaatsen en havens. Het gebied is van belang voor de waterveiligheid en drinkwatervoorziening. De kust is een aantrekkelijke plek om te recreëren.

Richtpunten:

- Ingrepen dragen bij aan of versterken de bijzondere landschappelijke en natuurlijke kwaliteit;
- Natuurlijke processen als verstuiving, vernatting en bosvorming bepalen (waar mogelijk) het beeld;
- Veiligheidsmaatregelen zijn mede gericht op het versterken van het natuurlijk kustkarakter.

Veencomplex

Een groot deel van Zuid-Holland bestaat uit veengronden met een hoge waterstand. Het veen kent een geringe draagkracht. Daarnaast vinden we hier een groot aantal drooggemalen plassen: de droogmakerijen. De ondergrond in deze droogmakerijen varieert van venig tot klei.

Diepe veenlagen

Binnen het veengebied is een aantal plekken te noemen waar in de ondergrond nog grote veenpakketten aanwezig zijn. Niet alleen zijn deze veenpakketten van bijzondere waarde, ook zijn deze gebieden zeer gevoelig voor bodemdaling.

Richtpunt:

- Ontwikkelingen in deze gebieden dragen zorg voor behoud van het veenlandschap en zijn gericht op het beperken van de bodemdaling.

Diepe droogmakerij

Zuid-Holland kent een aantal droogmakerijen waar (in de toekomst) verzilting optreedt en het waterbeheer steeds lastiger wordt. Bij grote diepte kan daarnaast een waterveiligheidsvraagstuk spelen. Zorgvuldige omgang met het watervraagstuk (kwalitatief en/ of kwantitatief) is in deze droogmakerijen van belang.

Richtpunt:

- Ontwikkelingen in deze gebieden leveren een bijdrage aan een duurzame waterhuishouding.

Deltacomplex

Zoals overal in Zuid-Holland heeft het menselijk handelen grote invloed gehad op de geomorfologie van Zuid-Holland. Het land in de delta is vergroot door aanleg van dijken rond droogvallende gronden. Deze gronden in het deltacomplex bestaan overwegend uit kleigronden. Dit zijn voedselrijke, draagkrachtige gronden. De deltawateren zijn onderdeel van het deltacomplex. De estuariene dynamiek is een belangrijk natuurlijk gegeven.

Rivierengebied

De kommen en oeverwalgebieden in Zuid-Holland liggen met name in het oosten van de provincie en zijn vermengd met de veenondergrond. De oeverwallen vormen plaatselijk hogere/drogere delen binnen het veengebied. Dit is terug te zien in het landschap.

Watersysteem en water als structuurdrager

Watersysteem

Dit beslaat zowel het oppervlakte- als het grondwater. Ontwikkelingen houden rekening met hun invloed op het watersysteem als geheel en dragen zorg voor een duurzame en zo eenvoudig mogelijke werking van dit systeem.

Water als structuurdrager

Water is een belangrijk element van de Zuid-Hollandse identiteit en bestaat uit vele facetten: van de grote rivieren naar de deltawateren, provinciale vaarten, kanalen, veenstroompjes, sloten en plassen. Dit water vertelt veel over de geschiedenis van Zuid-Holland en de kunde op het gebied van waterbeheersing. Wonen of recreëren op of langs dit water is een waarde voor veel inwoners en bezoekers. Bovendien worden over de belangrijkste vaarwegen mensen en goederen vervoerd. Natuurwaarden hangen nauw samen met de kwaliteit en kwantiteit van water. Nieuwe ontwikkelingen versterken de samenhang in het groen- en watersysteem als dragende ecologische en recreatieve structuur van Zuid-Holland. Waar mogelijk wordt gezocht naar vereenvoudiging van het waterbeheer en gewerkt aan een klimaatbestendige en robuuste inrichting van het watersysteem. Ruimte voor natuurlijke dynamiek is hierbij een uitgangspunt.

Richtpunten:

- verbeteren van de zichtbaarheid en toegankelijkheid van het oppervlaktewater;
- (herstel van) continuïteit en samenhang van het water- en groensysteem.

Bijzonder reliëf

Zuid-Holland is, uitgezonderd de duinen en de dijken, relatief plat. Binnen dit platte land is nog een aantal bijzondere, natuurlijke hoogteverschillen te vinden. Het betreft (voormalige) krekens, donken en zandbanen. Het zijn vaak plekken van grote archeologische waarde. Behoud van dit reliëf houdt de leesbaarheid (van de ontstaansgeschiedenis) van het gebied in stand.

Richtpunt:

- Ontwikkelingen houden de onregelmatige patronen en het reliëf in het landschap herkenbaar en in stand.

Limes

De Limes is de aanduiding van de noordgrens van het voormalige Romeinse rijk, die zich in Europa uitstrekt van de Balkan tot in Engeland. In Nederland vormt de Rijn de Noordgrens. In Zuid-Holland wordt de Limes gevormd door een zone langs de Oude Rijn, van de grens van Zuid-Holland met Utrecht tot aan de kust bij Katwijk, en door een zone langs het Rijn-Schiekanaal, vanaf Leiden naar Voorburg. De kernwaarden betreffen: verspreide, losse militaire complexen en infrastructuur (forten, wachttorens, militaire vici, havens, scheepswrakken en aanlegplaatsen); steden, grafvelden en (water)infrastructuur die redelijkerwijs behoren tot de militaire centra; verbindende structurerende elementen als de rivier (gereconstrueerde bedding van Beneden-, Kromme en Oude Rijn in de Romeinse tijd), de Limesweg en enkele andere stukken infrastructuur als het Kanaal van Corbulo en de weg tussen Nijmegen en Rijn. De Limes kan gebruikt worden als inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkelingen binnen deze zone, waar mogelijk door een koppeling te leggen met (nieuwe) recreatieve routes.

II LAAG VAN DE CULTUURLANDSCHAPPEN

De laag van de cultuurlandschappen is de laag van het (grondgebonden) nut. Het agrarisch landschap is beeldbepalend in het buitengebied van Zuid-Holland. Dichtbij de stad vinden we een veelheid aan verschillende cultuurlandschappen. Het weidse veenweidegebied met langgerekte kavels, de

zeekleipolders met omringende dijken, de droogmakerijen met de kenmerkende rechthoekige structuur. Het zijn allemaal voorbeelden waarbij vanuit een verschillende uitgangssituatie (bodem, water, moment in de tijd) het land zo optimaal mogelijk is ingericht voor het landbouwkundig gebruik. Deze diversiteit aan landschapstypen wordt als een belangrijke kracht van Zuid-Holland beschouwd. Voorkomen moet worden dat de verschillen langzaamaan verdwijnen. Schaalvergroting of verbreding in de landbouw gaat dan ook gepaard met het voortbouwen op de karakteristieke structuren van de diverse landschappen. In een droogmakerij is er ruimte voor grootschalige, moderne bedrijven op gepaste afstand van elkaar. In een veenweidegebied is een nieuw agrarisch bedrijf alleen passend in ruilverkavelingslinten en zal rekening moeten houden met hoge waterstanden en smalle kavels. De provincie zet dan ook in op het versterken en gebruiken van de verschillen tussen kust-, veen(weide)- en deltarivierenlandschap.

De volgende onderdelen worden nader toegelicht:

- Landschappen van de kust:
 - o Bollenlandschap in de binnenduinrand
 - o Historische landgoederen in de binnenduinrand
- Veenweidelandschappen:
 - o Herkenbaar waterrijk (veen)weide
 - o Sierteelt op veen
 - o Onverveende bovenlanden
 - o Droogmakerij als herkenbare eenheid
- Deltalandsschap:
 - o Herkenbare open zeekleipolders
 - o Rivierdijken
 - o Buitendijks gebied
- Linten blijven linten

Bollenlandschap in de binnenduinrand

Het bollenlandschap is ontstaan door het vergraven van oude duinen en strandwallen en de aanleg van een fijnmazig vaartenstelsel ten behoeve van de bollenteelt. Kenmerkend is de afwisseling van kleurrijke bollenvelden (seizoensgebonden), verspreide bebouwing en begroeiing, vaarten en sloten. Bijzonder zijn de (restanten van) landgoederen en oude duinen. De ruimtelijke structuur wordt bepaald door een afwisseling van parallel aan de kustlijn gelegen open en verdichte zones.

De kwaliteit en herkenbaarheid van dit landschap komen steeds verder onder druk door toenemende bedrijfsbebouwing en verstedelijking die niet geënt is op een samenhangende en herkenbare ruimtelijke structuur. Mede door intensivering van de bollenteelt raakt het gebied daarmee steeds verder versnipperd. Het zicht op de bollenvelden wordt door bebouwing steeds meer beperkt. Nieuwe ontwikkelingen worden geplaatst in het ruimtelijk perspectief van de Duin- en Bollenstreek als geheel. Dit betekent dat een ontwikkeling een bijdrage levert aan een samenhangende en herkenbare ruimtelijke structuur, op een logische plek ligt in deze structuur en toekomstbestendig is. Opgave hierbij is om de intensivering in de landbouw en de verstedelijking te koppelen aan een versterking van de landschappelijke structuur.

Richtpunten:

- In stand houden van de nog gave strandvlakten (beschermingscategorie) als contrast met de voor de bollenteelt in cultuur genomen (afgezande) oude duinen en strandwallen;
- Verbeteren van de beleefbaarheid en de aantrekkelijkheid van het bollenlandschap;
- Het behouden en versterken van het zicht op de bollenvelden;

- Behouden van het contrast tussen de open vlakten en de bestaande verdichte zones (bebouwing en beplanting).

Historische landgoederen in de binnenduinrand (beschermingscategorie I)

Er is een herkenbaar en afwisselend patroon van historische buitenplaatsen en landgoederen, volgroeide bossen en open ruimtes met nog deels een agrarische functie. Hier is de landschapsgradiënt van duin naar veen nog herkenbaar terug te vinden. Deze gebieden hebben een hoge recreatieve en cultuurhistorische waarde. Het inpassen van nieuwe gebruiksfuncties dient dan ook met grote zorgvuldigheid te gebeuren.

Richtpunten:

- Versterking van de afwisseling tussen beboste strandwallen met landgoederen en buitenplaatsen en open strandvlakten;
- Verbetering van de kwaliteit van het ensemble van het landhuis, bijgebouw, tuin en park en de herkenbaarheid van het landgoed in het landschap;
- Vergroten van de herkenbaarheid van de landgoederenzone als samenhangend geheel.

Herkenbaar waterrijk veen(weide)

De structuur in de veengebieden is sterk bepaald door de rivieren en veenstromen, de op enige afstand daarvan aangelegde weteringen en andere ontginningsbasissen. Loodrecht daarop staan de (regelmatige) verkavelingspatronen. Het landschap is tussen deze structuren weids met lange zichtlijnen. Andere kenmerken zijn de smalle kavels, vele sloten met hoog waterpeil en overwegend grasland als bodemgebruik. Het agrarisch gebruik overheerst. Belangrijke kenmerken van het veenweidegebied zijn het contrast tussen (meer verdichte) hooggelegen boezems, linten en bovenlanden en het uitgestrekte, ingeklonken veen (open gebied). Veenstromen, dijken en kades vormen landschappelijke structuurdragers en begrenzen de (open) poldereenheden. Het gebruik richt zich op behoud van de maat van de poldereenheden, het verkavelingspatroon, de beplanting, de kades en dijken en de zichtbaarheid van water in de vorm van sloten, weteringen en boezems. Een duurzaam gebruik en eigenaarschap van het veen(weide)gebied is van belang. Het maken van nieuwe (agrarische) natuurlandschappen met een (extensieve) recreatieve functie behoort daarbij tot de mogelijkheid.

In het oosten van de provincie is het veengebied vermengd met oeverwallen en kommen van het rivierenlandschap. In sommige delen is het voor de oeverwallen kenmerkende fruitteelt aanwezig. De kommen zijn grootschalig met regelmatige (cope)verkaveling, maar gaan al snel over in het veenweidelandschap. Deze overgangen zijn nauwelijks tot niet zichtbaar en staan dan ook niet op kaart.

Richtpunten:

- Bewaren diversiteit aan verkavelingspatronen, waarbij lengtesloten als beeldbepalend worden beschouwd. Deze mogen niet gedempt worden;
- Behoud van maat en weidsheid van de poldereenheden;
- Eventuele nieuwe bebouwing wordt geplaatst binnen de bestaande structuren/ linten en niet in de veenweidepolders;
- Nieuwe agrarische bedrijven liggen aan bestaande ruilverkavelingslinten of op een zeer goed bereikbare locatie voor zwaar verkeer en vormen visuele eilanden in het veenweidelandschap door stevige, passende beplanting en een ligging op ruime afstand van elkaar.

Sierteelt op veen

In een klein deel van Zuid-Holland, rondom Boskoop, bevindt zich een kleinschalig besloten landschap met boom- en sierteelt. Door intensivering van de sierteelt verandert het gebied. Er is een

toename van kassen en steeds meer sloten worden gedempt. De uitdaging zit in de combinatie van een rendabele bedrijfsvoering voor de sierteelt met respect voor de gebiedseigen karakteristieken. Belangrijke kenmerken van dit gebied zijn de structurerende watergangen, windakkers en doorzichten, kavelrichting en –structuur, waarbij de ontginningslinten nog steeds herkenbaar zijn als lint. Nieuwe ontwikkelingen dragen bij aan het contrast tussen het besloten, kleinschalige karakter van de sierteelt enerzijds en het omliggende open veenweidelandschap anderzijds. Schaalvergroting wordt gebaseerd op de historische copeverkaveling.

Richtpunt:

- De structurerende watergangen worden niet gedempt en resterende windakkers blijven behouden.

Onverveende bovenlanden

Een bovenland is een smalle strook onvergraven veengrond aan weerszijden van een veenstroom of wetering, met een scherpe overgang naar de aangrenzende droogmakerijen. Als het ware een herinnering aan het oude veenlandschap te midden van het nieuwere landschap. De bovenlanden kennen een kleinschalig en relatief besloten en groen karakter. Bebouwing en erfbeplanting bepalen het beeld net als menging van veel verschillende functies. De diversiteit en het multifunctionele karakter zijn kenmerken van de linten. Ruimtelijke verdichting is mogelijk als dit bijdraagt aan het groene karakter van de bovenlanden en geen tot nauwelijks verkeersaantrekkende werking heeft.

Richtpunten:

- Versterking van het verschil tussen het (oude) bovenland (hoog, besloten, groen karakter, kleinschalig) en het nieuwe land (laaggelegen, grootschalig, weids).

Droogmakerij als herkenbare eenheid

Droogmakerijen zijn ontstaan uit natuurlijke meren en uit verveningen. Ze hebben een duidelijke begrenzing door een ringdijk, ringsloot of oude hoge oeverlanden. Het landschap is visueel open (tenzij het is verstedelijkt), grootschalig en ligt gemiddeld enkele meters lager dan de omgeving. De droogmakerij kent een aangelegd watersysteem met hoofdtochten, gemaal en een regelmatige basisverkaveling. Ontginningsboerderijen liggen op regelmatige afstand langs de ontginningsweg. Elke droogmakerij heeft haar eigen ordening en maat; kavelgrootte en lengte-breedte-verhouding zijn uniek. Deze typerende opbouw is bepalend voor de manier van inpassing van nieuwe ontwikkelingen. Ten opzichte van de droogmakerij met klei als ondergrond is de droogmakerij met veen in de ondergrond waterrijker, vaak wat kleinschaliger (met name de kavelmaat) van opzet en is de bodem minder draagkrachtig. Dit is terug te zien in het gebruik en het beeld van de droogmakerijen. In sommige gebieden is de (historische) relatie tussen droogmakerij en molengang (toendertijd om diepere plassen droog te malen) nog herkenbaar. Dit zijn bijzondere elementen in het Zuid-Hollandse landschap.

Richtpunt:

- Nieuwe ontwikkelingen in de droogmakerij worden vormgegeven als eigentijdse objecten aan de ontginningslijnen, binnen de strakke verkaveling, grootschalig, met strakke groene omzoming en behoud van zeer ruime doorzichten;
- De droogmakerij blijft als eenheid herkenbaar door het beleefbaar houden van de randen (ringdijk of –vaart) en het hoogteverschil tussen laaggelegen droogmakerij en omringend land;
- Behoud van de (ring)dijk en/of vaart als herkenbare landschappelijke structuurdrager en begrenzing van de droogmakerijpolders.

Herkenbare open zeekleipolders

Voorgenomen besluit GS ten behoeve van Statencommissievergadering van 18 december 2013

Het landschap van de zeeleipolders wordt toegelicht op de schaal van de eilanden en op de schaal van de poldereenheid.

Delta: eilanden en (voormalige) zeearmen

Een aantal Zuid-Hollandse eilanden kent nog steeds een eilandkarakter: omlijst door deltawateren met beperkte verbindingen met de andere eilanden of het vaste land. Ze zijn gelegen in de luwte van de Randstad. Uitzonderingen in het zeekleigebied zijn IJsselmonde en het Eiland van Dordrecht, die onderdeel zijn van het stedelijk netwerk. De drie eilanden Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en Voorne-Putten hebben elk een eigen karakter. Dit karakter wordt mede gevormd door de verschillen in afstand tot en de verbinding met het stedelijk gebied van Rotterdam en Dordrecht, de landschappelijke opbouw van de eilanden zelf en de aard van het omringende water. Versterken van het deltakarakter en vergroten van de diversiteit van karakters van de eilanden draagt bij aan het behoud van diversiteit van de grote landschappen. Het is een opgave om de recreatieve gebruikswaarde van de eilanden te vergroten in combinatie met een gebiedsspecifieke, in de omgeving passende, en daarvoor representatieve inrichting. Ontwikkelingen aan de rand van de eilanden versterken (de ervaring van) het stoere deltakarakter en passen bij de maat en schaal van dijk en open wateren. Op een eiland worden ontwikkelingen bekeken in het licht van het eiland als geheel, waarbij bijvoorbeeld in Voorne-Putten en Hoeksche Waard een duidelijk verschil zit tussen de 'dynamische' noordrand en het 'luwe' zuiden.

Zeekleipolder

Een zeekleipolder is qua oorsprong een ronde opwaspolder (oorspronkelijk opgeslibde en daarna ingepolderde eilandjes in getijdenwater) of langgerekte aanwaspolder (aangeslibt en ingepolderd land tegen bestaande polders en daarna omgeven door dijken). De kreken in deze polders (herkenbaar door microreliëf en een kronkelige loop) en beplante dijken zijn belangrijke structurerende elementen. Er is een grote mate van openheid met contrasten tussen buitendijkse natuur en strak verkavelde agrarische polders. De dorpen liggen als compacte kernen in het landschap, veelal op het kruispunt van een dijk en een kreek aan de rand van een polder. Overige bebouwing ligt langs de dijken en spaarzaam in de polders zelf. Er zijn kenmerkende contrasten tussen de regelmatige patronen in de polder van wegen en verkaveling en de kronkelige kreken. Havenkanalen vormen plaatselijk bijzondere elementen, waarbij ontwikkelingen langs de kanalen de ruimtelijke en recreatieve relatie tussen dorp en open water versterken.

Richtpunten:

- Versterken van het contrast tussen de binnendijkse akkerbouwpolders en buitendijkse natuur;
- Versterken van de kreek als herkenbare landschappelijke structuurdrager van het zeekleilandschap;
- Herkenbaar houden van het patroon van (ronde) opwas- en (langgerekte) aanwaspolders door behouden en versterken van de (beplante) dijk als herkenbare landschappelijke structuurdrager in contrast met de grootschalig, open polder;
- Bebouwing concentreert zich in of bij compacte kernen, niet in het open middengebied.

Zeekleipolder met veenkern (veenpolder)

Temidden van de zeekleipolders liggen ingedijkte 'restanten' van het oude veenlandschap. Kenmerkend zijn het kleinschalig dijkenpatroon en de relatief onregelmatige verkaveling. Dit zijn veelal de eerste bedijkte polders van de (noordelijke) eilanden. Naast de uitgangspunten voor de zeekleipolders als geheel geldt voor de veenpolder dat ontwikkelingen rekening houden met het herkenbaar houden van het kleinschalige dijkenpatroon en de relatief onregelmatige verkaveling. Veenrestanten bepalen het beeld.

Rivierdijken

De dijken zijn lijnvormige, herkenbare structuurdragers in het landschap met als primaire functie het keren van water. De dijken worden periodiek aangepast aan de dan geldende veiligheidsnormen. Met name in het veengebied is er sprake van dichte lintbebouwing op of aan de dijk. Het doorgaand profiel van de dijk is een belangrijk uitgangspunt. Dit draagt bij aan het herkenbaar houden en begrijpbaar houden van de dijk. Het ritme langs de dijk met afritten, bebouwing, afwisselend open-dicht, etc. kan houvast geven voor het plaatsen en vormgeven van nieuwe ontwikkelingen, evenals het dwarsprofiel van de dijk en bijbehorende bebouwing. Indien mogelijk worden recreatieve routes gekoppeld aan water en/of dijk.

Richtpunt:

- Behouden van de doorzichten vanaf de dijk op het achterliggende (veenweide)landschap;
- Bebouwing op of tegen de dijk krijgt een voorkant naar de rivier;
- Behoud en waar mogelijk herstel van openbaarheid van oevers.

Buitendijks gebied

Dit betreft de slikken, (bekade) gorzen, grienden, wilgenbossen en de uiterwaarden langs de rivieren. Het zijn natuurlijke landschappen waar ruimte is voor dynamische processen. Waar mogelijk kan de recreatieve toegankelijkheid van deze gebieden vergroot worden.

Richtpunt:

- Behouden of vergroten van ruimte voor dynamische natuurlijke processen, wisselende waterstanden en zoet-zoutovergangen;
- Versterken van het contrast tussen binnen- en buitendijksgebied.

Linten blijven linten

Linten bestaan uit lineaire aaneengesloten bebouwing in een lint langs wegen, waterwegen of dijken met een sterke relatie met het omliggende landschap. In de kwaliteitskaart is onderscheid gemaakt tussen linten binnen en linten buiten stedelijk gebied. De linten binnen het stedelijk gebied zijn met name opgenomen om de relatie met het lint in het buitengebied aan te geven. De gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit maken een verdere onderverdeling in linten en bieden een handreiking voor het omgaan met nieuwe bebouwing ter plaatse.

Richtpunten:

- Linten blijven linten als onderscheidende bebouwingsvorm in het gebied;
- Linten behouden hun lineaire karakter, waarbij de achterzijde van de bebouwing een direct contact met het landschap heeft en de voorzijde aan de openbare weg of waterloop grenst;
- Bij nieuwe ontwikkelingen zijn de huidige korrel, profiel, transparantie en respect voor historische gaafheid van een lint richtinggevend;
- Bij grootschalige ontwikkelingen blijft het lint herkenbaar als bebouwingsvorm. Dit betekent dat er op gepaste afstand van het lint gebouwd wordt, waarbij het landschap, het lint en de nieuwe ontwikkeling bepalend zijn voor deze afstand. Het lint behoudt zijn eigen gezicht.

Toelichting:

Aansluiten bij de huidige korrel betekent, dat bij een lint met grootschalige bebouwing, grote loodsen of schuren inpasbaar zijn, maar bij een lint met kleinschalige bebouwing niet. Dat het bestaand dwarsprofiel richtinggevend is, betekent het in stand houden van bestaand wegprofiel (breedte, beplanting en berm), aansluiten bij de bestaande afstand van bebouwing tot de weg, (a)symmetrie van het lint, diepte van de (bouw)kavels en dergelijke. Om het lint transparant te houden, dienen

doorzichten vanaf de weg naar het achterliggende landschap intact te blijven. Respect voor historische gaafheid van het lint tenslotte, houdt in dat bij nieuwe ontwikkelingen rekening gehouden wordt met cultuurhistorische kwaliteiten van zowel het lint als geheel, als van de individuele bebouwing. Bestaande linten kunnen worden verlengd met inachtneming van bovenstaande uitgangspunten voor een lint, als dit bijdraagt aan de leesbaarheid van het landschap en dit de (verdere) verdichting en verdikking van hetzelfde lint voorkomt. Er kunnen verschillende typen linten onderscheiden worden.

1. Dijklint: De bebouwing staat op of tegen de dijk. Er is weinig ruimte voor nieuwe bebouwing.
2. Polderlint: De bebouwing ligt op één niveau met de omgeving. Dit biedt ruimte voor plaatselijke verbreding van het profiel door differentiatie in kaveldiepte. Er liggen hier kansen voor ontwikkeling, mits rekening wordt gehouden met de overige karakteristieken van het lint.
3. Boerenervenlint, niet opgenomen op de kwaliteitskaart: het lint als kralensnoer van losse boerderijen met hun erven wordt in stand gehouden, verdere verdichting van dit type lint verstoort de kenmerkende openheid van het landschap en kan alleen daar waar zeer ruime doorzichten bewaard blijven. Deze linten zijn met name kenmerkend voor droogmakerijen, zeekleipolders en ruilverkavelingslinten. Boerenerven zelf kunnen uitbreiden, onder de voorwaarde dat dit aansluit bij de karakteristieke erfindeling met een landelijke uitstraling en dient ter ondersteuning van de (verbrede) functie van het landbouwbedrijf.

LAAG VAN DE STEDELIJKE OCCUPATIE

Deze laag bestaat uit de steden, dorpen en de doorlopende netwerken van (vaar)wegen, spoor en groen. Zuid-Holland is een dynamisch gebied met een veelheid aan steden en dorpen. Steden en dorpen kennen elk hun eigen karakteristiek, ontstaan door ligging in het landschap of bijvoorbeeld verschil in economische accent. Rotterdam als hardwerkende stad aan de haven, Den Haag als vredesstad aan zee of Delft dat techniek verenigt met cultuurhistorie. Het voortbouwen op de eigen identiteit van steden en dorpen (en het landschap) zorgt voor herkenbare en onderscheidende woon- en werkmilieus. Het contrast tussen de dynamische stedelijke regio's en het tussengelegen luwe gebied is een belangrijke kwaliteit. Een efficiënte koppeling tussen stedelijke centra en (openbaar vervoer-) infrastructuur zorgt voor een goede bereikbaarheid. Nieuwe stedelijke ontwikkelingen liggen logisch aan het netwerk van infrastructuur en dragen bij aan een versterking van de stedelijke structuur. De stads- en dorpsranden zijn de gebieden waar men die kwaliteit van de stad of de kwaliteit van het luwe gebied in eerste instantie beleeft. In deze gebieden is nadrukkelijk aandacht nodig voor de doorgaande landschappelijke structuren, de recreatieve verbindingen tussen stad en land en het ontwerp en de inrichting van de stads- en dorpsrand zelf.

Zuid-Holland heeft een groot aantal bedrijventerreinen. Logistieke en watergebonden terreinen zijn onlosmakelijk verbonden met het netwerk van infrastructuur en water en staan daarom apart benoemd in deze laag. Het zijn monofunctionele werkgebieden met een 'no nonsense' karakter. Zuid-Holland wordt verder gekenmerkt door een aantal grote glascomplexen. Hier is het streven een modern uiterlijk en duurzaam en functioneel gebruik van de ruimte.

De volgende onderdelen staan in deze laag:

- Steden en stedelijk centrumgebied
- Dorpen
- Hoogbouw
- Historische centra
- Stads- en dorpsranden met kwaliteit
- Badplaatsen

- Mainport
- Watergebonden werkgebieden
- Weggebonden werkgebieden
- Glascomplexen
- Spoor
- Snelwegen
- Provinciale weg
- Bufferzone
- Windturbines (niet op kaart)

Steden en stedelijk centrumgebied

Kenmerken als de identiteit van de plek (historische, culturele, toeristische en ruimtelijke kenmerken), de geografische strategische ligging in het stedelijk netwerk en de aanwezige en nieuwe economische dragers maken van ieder centrum in het systeem een unieke plek met een eigen (ruimtelijke) karakteristiek. Een brede waaier aan woon- en werkmilieus is een belangrijke voorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Als herstructurering, transformatie of uitbreiding plaatsvindt binnen de stad, dan draagt dit bij aan het in balans brengen van de mix aan woonmilieus. Bij nieuwe ontwikkelingen wordt gebruik gemaakt van de groen- en waterstructuur als onderdeel van het stads- en dorpsontwerp. De hoogstedelijke centrumgebieden kennen een hoge bereikbaarheid, sterke identiteit, (inter)nationale voorzieningen en bijzondere stedelijke woonmilieus.

Richtpunt:

- Hoogteaccenten; (waaronder hoogbouw) vallen zoveel mogelijk samen met 'zwaartepunten' in de stedelijke structuur;
- Cultuurhistorisch waardevolle gebouwen worden behouden door ze waar mogelijk een functie te geven die aansluit bij de behoeften van deze tijd;
- Een nieuwe uitbreidingswijk bouwt voort op het bestaande stads- en dorpsgebied en geeft een grote impuls aan de overgangskwaliteit van de stadsrand (zie stadsranden).

Dorpen

Elke kern (dorp) ontwikkelt zijn eigen identiteit en bouwt voort op haar karakteristieke structuur en ligging aan en in het landschap. Het dorp is onderdeel van het omringende landschap, doordat onderliggende patronen herkenbaar zijn in de structuur van het dorp.

Hoogbouw

Hoogbouw kent talloze verschijningsvormen: kerktorens, watertorens, torenflats en wooncomplexen. Hoogbouw hoort veelal bij concentratie: de grond is schaars, dan maar de lucht in. Hoogbouw kan ook een vorm van expressie zijn: "laten zien dat je er bent" zoals sommige kantoortorens als hoofdzetel van een bedrijf of kerktorens.

Richtpunt:

- Daar waar hoogbouw niet samenvalt met "zwaartepunten" in de stedelijke structuur zal een beeldkwaliteitsparagraaf inzicht moeten geven in de effecten, invloed en aanvaardbaarheid van hoogbouw op de (wijde) omgeving.

Historisch centra

De historische centra met hun compacte bebouwingsstructuur zijn waardevolle woonmilieus in Zuid-Holland. Als ontwikkelingen plaatsvinden in of in de nabijheid van het historisch centrum dan dragen deze bij aan behoud en versterking van de vitale stads- en dorpscentra met een gevarieerd

functioneel en ruimtelijk beeld. Het eigen karakter van het historisch centrum wordt opgezocht en versterkt.

Richtpunt:

- Beschermde stads- en dorpsgezichten blijven ervaarbaar vanuit het omringende landschap, voor zover dat nu het geval is.

Stads- en dorpsranden met kwaliteit (beperkt op kaart)

De stads- en dorpsrand is de zone op de grens van bebouwd gebied en landschap. Het is het deel van stad of dorp met potentie voor een hoogwaardig en geliefd woonmilieu, doordat hier de genoegens van stedelijk en buiten wonen bij elkaar komen; de nabijheid van voorzieningen gecombineerd met het vrije zicht en het directe contact met het buitengebied. De relatie tussen bebouwd gebied en landschap is afhankelijk van de karakteristieken van de bebouwingsrand en die van het aangrenzende landschap. Daarbij onderscheiden we drie typen 'overgangskwaliteiten': het front, het contact en de overlap. Op kaart vinden we de hoogwaardige en bijzondere fronten terug. Daar waar recreatiegebieden voorkomen langs stads- of dorpsrand is veelal sprake van overlap. Uitgangspunt bij ontwikkelingen aan dorpsranden is de contactkwaliteit. De overgangskwaliteiten zijn verder uitgewerkt in de gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit.

Richtpunt:

- Ontwikkelingen aan de stads- of dorpsrand dragen bij aan het realiseren van een rand met overgangskwaliteit.

Toelichting:

1. De kwaliteit van het front (contrast)

Een scherpe rand tussen bebouwing en land, waarbij de bebouwing en landschap 'met het gezicht naar elkaar' zijn gekeerd. Er zijn verschillende situaties denkbaar, waarbij landschappelijke grenzen zorgen voor een scherp contrast tussen bebouwing en landschap. De stad aan de rivier (waterfront), appartementsgebouwen langs de duinrand of de bebouwingsrand rond een (verder vrij onbebouwde) droogmakerij. Stad en buitengebied brengen hun eigen eigenschappen maximaal tot expressie. Vormen van hoogbouw kunnen hier aan het karakter bijdragen. Het 'wegfront' vraagt om extra aandacht voor verbindingen tussen stad en ommeland. Hier is het vaak niet het geval dat bebouwing en landschap met het gezicht naar elkaar zijn gekeerd. De grens is scherp, maar men mist de kwaliteiten van het 'zicht op elkaar'.

2. Contactkwaliteit

Bebouwd gebied en landschap zijn verbonden door zichtbare en begaanbare doorlopende structuren, zoals wegen, paden, dijken, lanen, linten of waterlopen. De structuur die stad en land verbindt, kan een herkenbare landschappelijke onderlegger hebben als een strandwal of rivier. In andere situaties is het kavelpatroon doorlopend. Stad en ommeland blijven beide in hun eigen hoedanigheid herkenbaar en onderscheidend, maar worden in staat gesteld in elkaar door te dringen. Deze soort overgang is typisch voor dorpen of buitenwijken, waarbij de stedenbouwkundige opzet bijvoorbeeld geënt is op het oorspronkelijke landschappelijke (kavel)patroon.

3. De kwaliteit in de overlap (contract)

Tussen bebouwd gebied en landschap is een geleidelijke overgang. Stedelijke en landelijke programma's vloeien in elkaar over. Het zijn gebieden met een hybride uitstraling en betekenis: recreatiegebieden, sportvelden, volkstuincomplexen, golfbanen, enzovoorts. Er wordt een geïntegreerde ontwikkeling ontworpen van woon-, werk-, productie- en vrijetijdslandschappen die

zoveel mogelijk aansluiten bij de ruimtelijke kwaliteiten van het omringende landschap en met een goede dooradering van recreatieve routes.

Werkgebieden aan de stads/dorpsrand (niet op kaart; opgenomen onder stads- en dorpsgebied)

Bedrijventerreinen liggen veelal aan de toegangswegen van dorpen en steden en bepalen in belangrijke mate de entree van het gebied, maar zijn afgesloten van karakter en los van woonwijken of het omringende landschap. Daar waar bedrijventerreinen de entree van een stad of dorp vormen, wordt extra aandacht geschonken aan de beeldkwaliteit (rand) van het terrein. Deze terreinen zijn het visitekaartje van dorp of stad. Doorgaande routestructuren worden gerespecteerd of krijgen een gelijkwaardige vervanger. Het terrein of haar omgeving is aantrekkelijk voor verschillende gebruikers. De werkgebieden zijn op kaart onderdeel van dorp of stad en haar rand.

Badplaatsen (incl. zeefront)

De badplaatsen van Zuid-Holland zijn van grote recreatieve waarde. Van belang is dat de kwaliteit en allure van de badplaatsen vergroot wordt met aandacht voor de eigenheid van die plaatsen. Tegelijk speelt hier vaak een waterveiligheidsvraagstuk.

Richtpunt:

- Rond en in bebouwd gebied wordt de vernieuwing van de waterkering samen opgepakt met de stedelijke vernieuwing.

Mainport

De mainport is een zeer karakteristiek Zuid-Hollands fenomeen. De kracht hiervan is terug te zien in de grote schaal, zware en 'belevingswaardige' industrie gekoppeld aan de ligging aan zee en de rivier. De mainport is een multimodaal ontsloten werkgebied voor bedrijven, afhankelijk van zeevaart en binnenvaart met ruimte voor overslag, opslag en zware industrie. Bij verandering in en rond de mainport geeft het ruwe en stoere karakter van de haven identiteit aan de plek. Het is een hoogdynamisch gebied met grote maat, modern havenkarakter (kranen, containers, schoorstenen enz.) en industriële uitstraling.

Watergebonden werkgebieden en provinciale vaarwegen

Watergebonden werkgebieden (natte bedrijventerreinen) zijn werkgebieden gekoppeld aan binnenvaartwater (Rijks- en provinciale vaarwegen). Op deze terreinen is ruimte voor overslag en opslag. De relatie tussen functie en vorm is duidelijk zichtbaar. Bij ontwikkelingen wordt gezorgd voor een versterking van de relatie tussen vaarwegen en watergebonden werkgebieden. Er wordt gewerkt aan een gepaste overgang tussen terrein en omgeving en het benutten van de milieuruimte zonder hinder voor de omgeving.

Richtpunt:

- Er wordt respectvol omgegaan met aanwezig cultuurhistorische erfgoed (zoals het industrieel erfgoed langs de Oude Rijn).

Weggebonden (logistiek) werkgebieden

Weggebonden (logistieke) bedrijvigheid; dit zijn werkgebieden gekoppeld aan een op/afrit van het hoofdinfrastructuurnet. Op deze terreinen is ruimte voor bedrijven die afhankelijk zijn van een betrouwbare en vlotte bereikbaarheid via de weg. Het terrein heeft een ruime, verkeersveilige, functionele opzet met voldoende (gedeelde) parkeervoorzieningen en een gepaste overgang tussen terrein en omgeving gebaseerd op bestaande landschappelijke structuren. Deze terreinen zijn veelal

zichtbaar vanaf het hoofdinfrastructuurnet. Terreinen ontwikkelen daarom een aantrekkelijke of opvallende voorkant naar de weg.

Glascomplexen

Concentratiegebieden voor glastuinbouw kunnen qua belevingswaarde worden beschouwd als bedrijventerrein. Ontwikkelingen in de glastuinbouw dragen bij aan een grootschalig, geconcentreerd, modern uiterlijk en functioneren. Ze zijn gericht op zoveel mogelijk meervoudig ruimtegebruik en collectieve voorzieningen, met aandacht voor aansluiting op bestaande landschappelijke structuren. Een dooradering van het gebied met water en recreatieve routes is gewenst.

Spoor

De (inter)nationale en regionale spoorlijnen liggen als lijnen in het landschap. In stedelijk gebied en dorpen vormen ze vaak barrières in verband met de geringe oversteekbaarheid. Maar ook keren stedelijke ontwikkelingen zich vaak af of trekken zich weinig aan van de gebruiker van het spoor.

De relatie tussen verstedelijking en de ov-infrastructuur vindt men in de stationslocaties met woon-, werk- en voorzieningenprogramma's. Deze stations kennen een hiërarchie van grootschalige openbaarvervoerknooppunten tot enkelvoudige haltes. Bij ontwikkelingen langs het spoor of in stationsgebieden is een visuele relatie tussen spoor en omgeving gewenst; dit betekent dat ontwikkelingen rekening houden met het zicht vanuit de trein op de omgeving.

De stationsomgeving is een integraal onderdeel van de stad. Een aantrekkelijke kwaliteit, passend bij aard en omvang van het station en haar omgeving, is gewenst.

De stationsgebieden accentueren de verschillen tussen hoogstedelijke kwaliteit en de luwe gebieden. Het zwaartepunt van de verstedelijking en verdichting ligt in stad en dorp dan ook bij voorkeur rondom de stations van Stedenbaan.

Snelweg

Dit zijn rijkswegen of autowegen met het karakter van een snelweg. De (afslagen van) snelwegen zijn aanleiding voor nieuwe stedelijke ontwikkeling. Snelwegen zijn grote lijnen met veel impact. Zowel het zicht vanaf als de blik op zijn bepalend voor de uitstraling van het gehele gebied. Vaak liggen woon- en werkgebieden echter als achterkanten naar de snelweg of wordt de weg afgesloten van zijn omgeving door geluidswering. Snelwegen maken, daar waar de weg het stedelijk gebied doorkruist, integraal onderdeel uit van de stad. Nieuwe ontwikkelingen langs de weg dragen bij aan een afwisselende, herkenbare en functionele stedelijke rand langs de snelweg. Ontwikkelingen zorgen voor een voorkant naar de weg toe. Daar waar de snelweg tegelijkertijd de rand van een stad vormt, is extra aandacht voor de kwaliteit van de stadsrand, waaronder doorgaande verbindingen tussen stad en ommeland. Buiten het stedelijk gebied doorsnijdt de snelweg het landschap zonder functionele, logistieke interactie met dit landschap. Een visuele relatie tussen weg en omgeving is gewenst; vanaf de snelweg zijn de omringende landschappen en kruisingen met landschappelijke hoofdstructuren beleefbaar. Ontwikkelingen aan de snelweg zijn altijd integrale gebiedsopgaven. Daarbij wordt specifieke aandacht gevraagd voor:

- o Verknoping met andere manieren van vervoer en het onderliggend wegennet;
- o Verminderen van de barrièrewerking van wegen voor doorgaande recreatieve verbindingen;
- o Doorgaande ecologische verbindingen.

Nieuwe ontwikkelingen concentreren zich rond af- en opritten van de snelweg. Hier wordt rekening gehouden met de entreefunctie van de ontwikkeling naar het achterliggende stedelijk gebied.

Provinciale weg

De interactie tussen weg(ontwerp) en landschap is groter dan bij de snelweg. Veelal zijn deze wegen ontstaan door opwaardering van oude infrastructuurlijnen. Bij het ontwerp van de weg moet

voorkomen worden dat technische oplossingen en verkeersveiligheidseisen dominant zijn ten opzichte van de integraliteit van de opgave. Een integrale benaderingswijze van de infrastructuurprojecten is nodig om tot de best mogelijke oplossingen (binnen het beschikbare budget) te komen voor nu en later. Het gaat hierbij om een logische en functionele ligging van de weg vanuit de weggebruiker, maar ook om de belevings- en gebruikswaarden van de omgeving daaromheen. Een goede inpassing van (nieuwe) infrastructuur is belangrijk. Bij bestaande wegen kunnen inpassingsmaatregelen overwogen worden, bij voorkeur in combinatie met groot onderhoud. Per project en weg zal steeds maatwerk geleverd moeten worden om tot een goede inpassing te komen. Belangrijk daarbij is het vroegtijdig meenemen van ruimtelijke kwaliteit in het ontwerpproces en ruimtelijke kwaliteit als afwegingscriterium meenemen bij de beoordeling van inschrijvingen van projecten door aannemers. Daarbij spelen omgeving, landschap, barrièrewerking en de hoge verstedelijkingsgraad van de Zuidvleugel een grote rol.

Richtpunten:

- Nieuwe infrastructuur wordt aangelegd als een logische verbinding van A naar B die ook na langere tijd nog begrijpbaar is;
- Bij nieuwe infrastructuur beweegt de weg waar mogelijk mee met de hoofdrichting van het landschap;
- Nieuwe of aan te passen infrastructuur wordt altijd beschouwd als een integrale gebiedsopgave inclusief inpassingsvraagstukken. Onder inpassing wordt naast ligging in het landschap ook verstaan: omgaan met doorlopende landschappelijke structuren, logische oplossingen voor doorgaande recreatieve verbindingen en behoud van gebruikswaarde van het omliggend gebied;
- Waar provinciale wegen landschappelijke hoofdstructuren kruisen, bijvoorbeeld vaarten, dient de landschappelijke lijn als afzonderlijke structuur zichtbaar en herkenbaar te blijven (door bijvoorbeeld een brug). Deze 'contactpunten' worden met zorg ontworpen en komen terug in de beeldkwaliteitsparagraaf.

Bufferzone (beschermingscategorie II)

De bufferzone is een niet-verstedelijkt gebied tussen de steden. De bufferende werking hiervan is van grote waarde. De kwaliteit "niet-verstedelijkt gebied" of luwte blijft behouden of wordt waar mogelijk versterkt.

Richtpunt:

- Er vinden geen grootschalige nieuwe ontwikkelingen plaats in de bufferzone, het karakter luw en recreatief aantrekkelijk wordt opgezocht.

Windturbines

Nieuwe vormen van energie zullen steeds meer het landschap beïnvloeden, waaronder ook grote en middelgrote windturbines.

Richtpunt:

- Bij de plaatsing van nieuwe windturbines zal een beeldkwaliteitsparagraaf inzicht moeten geven in de effecten, invloed en aanvaardbaarheid van de windmolens op de (wijde) omgeving.

LAAG VAN DE BELEVING

De vierde laag bestaat uit de beleving van Zuid-Holland. Deze laag gaat over zorgvuldig omgaan met wat van waarde is in combinatie met het vergroten van de recreatieve gebruikswaarde van de

provincie. Het betreft bijzondere plekken van cultuurhistorische waarde, maar gaat ook over het zorgdragen voor een recreatief toegankelijke provincie met een heldere groenstructuur als basis. De bijzondere plekken, zoals kinderdijk of het schurvelingenlandschap, worden gekoesterd. Het zijn unieke stukjes landschap die vertellen over de historie en ontwikkeling van de provincie. Zuid-Holland wordt gekenmerkt door een groot verschil tussen luwe en dynamische gebieden. Kwaliteiten als stilte en beleving van ruimte kenmerken de luwe gebieden en zijn belangrijke waardes. Het beleid is dan ook gericht op het behouden en versterken van het (belevings)contrast tussen het luwe buiten en de dynamiek binnen de stad. Recreatieterreinen liggen veelal op de overgang van de stedelijke dynamiek naar het luwe buiten. De kwaliteit van deze overgangen kan versterkt worden door het vergroten van de robuustheid, continuïteit, beleefbaarheid en aantrekkingskracht van zowel de recreatie- als de natuurgebieden.

De laag kent de volgende legenda-eenheden:

- Kroonjuwelen cultuurhistorie en werelderfgoed
- Groengebieden natuur
- Groengebieden recreatie
- Fiets-, wandel- en vaarroutes
- Historische (provinciale) vaarwegen
- Oude landgoederen
- Historische centra
- Beschermd stads- en dorpsgebied
- Molens
- Rust en stilte
- Atlantikwal
- OV-panorama's

Kroonjuwelen cultuurhistorie en werelderfgoed (beschermingscategorie I)

Bijzondere plekken die de wordingsgeschiedenis van Zuid-Holland vertellen. Hiertoe worden de volgende gebieden gerekend: Landgoed Keukenhof, Molenviergang Aarlanderveen, Oude Hollandse Waterlinie, Middengebied Krimpenerwaard, Kinderdijk, Diefdijk, De schurvelingen op Goeree, Polder de Biesbosch, Kagerplassen, Landgoederenzone, Weipoort, Meije, het Kerngebied Midden-Delfland en de Zuid-Hollandse deltawerken.

Richtpunt:

- Ontwikkelingen dragen bij aan het behoud van de uitzonderlijke kwaliteit van de identiteitsdrager, het leesbaar houden van het verhaal dat deze oriëntatiepunten in tijd en ruimte vertellen;
- In standhouden en versterken van de beleefbaarheid van de identiteitsdragers met aandacht voor bereikbaarheid en toegankelijkheid van de gebieden.

Landgoed Keukenhof en omgeving

Dit kroonjuweel omvat naast het Landgoed Keukenhof ook een deel van het zanderijlandschap aan de noord- en oostkant en de Lageveense Polder (nog grotendeels ingericht met hakhout en weiland). Kernkwaliteiten zijn het landgoed de Keukenhof op de overgang van de hogere oude duinen naar de lager gelegen strandvlakte. Verschillende ontginningsfasen zijn in dit ensemble te herkennen: boslandschap van een landgoed, zanderijenlandschap en strandvlakten met weilanden,

Richtpunt:

- bewaren/versterken van de afleesbaarheid van het landschap en behouden/versterken van het landgoedcomplex met landhuis, bijgebouwen, tuin, parkaanleg, blikveld en zichtlijnen.

Aarlanderveen en molenviergang

Het gebied van de molenviergang Aarlanderveen is een klassiek voorbeeld van een lintdorp op oud bovenlanden omgeven door droogmakerijen. Het hoogteverschil hiertussen is markant: op sommige plekken ligt de polder meer dan vijf meter beneden NAP. Het cultuurhistorisch waardevolle lintdorp Aarlanderveen, een oorspronkelijk in het midden van het veengebied aangelegde ontginningas, bleef gespaard toen het omringende veen werd vergraven. Onderdeel van de ruimtelijke eenheid is de molenviergang die de droogmakerij bemaalt.

Richtpunt:

- Waarborgen van de herkenbaarheid en samenhang van de waliteiten open droogmakerijen, dijken, bebouwingslint Aarlanderveen, molenviergang en omgeving;
- Behouden/versterken van het contrast tussen bovenland en droogmakerijen.

Oude Hollandse Waterlinie / Wierickeschans

Ter hoogte van de Wierickeschans is de Oude Hollands Waterlinie nog goed herkenbaar als ruimtelijke eenheid. Met name aan de waterlopen van de Enkele en Dubbele Wiericke en hun kades, als prominente noord-zuid lopende lijnen in het landschap met daartussen de 17^e eeuwse inundatiezone. De historische gelaagdheid is groot: de verkaveling is middeleeuws, de vaarten zijn gegraven in de veertiende eeuw en de verdedigingswerken van weer later datum.

Richtpunt:

- Behouden/versterken van de herkenbaarheid en samenhang tussen alle onderdelen binnen deze ruimtelijke eenheid (boezemvaarten met kades, bebouwingslint Langeweide, verkavelingspatroon, Fort Wierickeschans, Oukoopse wipmolen);
- Openhouden van de inundatiezone tussen de beide Wierickes.

Middengebied Krimpenerwaard;

Het middengebied van de Krimpenerwaard wordt begrensd door landscheidingskaden, vaarten en vlieten. De oude opstreckende verkaveling en het watersysteem zijn nog grotendeels intact en bepalend voor het regelmatige en de oost-west georiënteerde nederzettingsstructuur. Erfbeplanting, rijen knotwilgen en het opgaand groen van kades en eendenkooien en geriefbosjes zijn accenten in het vlakke en waterrijke veenweidelandschap. De lange bebouwingslinten zijn rijk aan historische boerderijen en hebben door de vele open spaties een sterke relatie met het landschap.

Richtpunt:

- Herkenbaar houden en versterken van de kwaliteiten (ontginningspatroon met verkaveling, waterlopen, kades, monumentale boerderijlinten, profiel van wegen en waterlopen), alsook hun onderlinge samenhang.

Werelderfgoed en panorama Kinderdijk

De molens, boezems en gemalen van Kinderdijk zijn van grote betekenis als historisch-waterstaatkundig ensemble en als Hollands cultuurlandschap bij uitstek. Het ensemble van 19 molens, twee lage boezems en twee hoge boezems vormen een icoon van het vernuft van het Nederlandse waterbeheer door de eeuwen heen. Kernkwaliteiten van dit werelderfgoedcomplex Kinderdijk zijn naast de molens en boezems vooral ook de zichtlijnen van en naar het complex Kinderdijk. Door een verbinding te leggen tussen historisch en hedendaags waterbeheer wordt de kwaliteit van het complex versterkt. Het watersysteem wordt zichtbaar en begrijpelijk gemaakt voor bezoekers van dit bijzondere erfgoed. Het panorama reikt in oostelijke richting langs de waterlopen. De donk van Schoonenburg wordt hier ook toe gerekend.

Richtpunt:

- behouden en versterken van de kwaliteiten van werelderfgoedcomplex Kinderdijk door het in stand houden van de samenhang tussen alle onderdelen van dit ensemble en het bewaren van de openheid van het gebied en omgeving;
- Behouden en versterken van de zichtlijnen van en naar het complex Kinderdijk.

Nieuwe Hollandse Waterlinie / Diefdijk

De Nieuwe Hollandse Waterlinie strekt zich uit over de provincies Noord- en Zuid-Holland en Utrecht. Het is een oude verdedigingslinie, zodanig ontworpen en aangelegd dat water gebruikt kon worden als afweermiddel bij vijandelijke invallen. Deze verdedigingslinie functioneerde van 1815 tot 1963 en bestaat uit de volgende samenhangende onderdelen en kernkwaliteiten: inundatiegebieden, verdedigingswerken (forten, batterijen, lunetten, kazematten en groepsschuilplaatsen) in samenhang met hun omgeving, voormalige schootsvelden en verboden kringen rondom de forten, diverse waterwerken (zoals sluizen, en dijken, in het bijzonder de diefdijk) in samenhang met verdedigingswerken en inundatiegebieden, overige elementen als beschutte wegen, loopgraven en tankgrachten. Binnen Zuid-Holland bestaat deze linie met name uit de Diefdijk. Kenmerkend zijn de dijkwielen en forten met schootsvelden.

Richtpunten:

- Behouden en versterken van de kwaliteiten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie met aandacht voor de samenhang van alle onderdelen van dit ensemble;
- Bewaren van het open zicht van de polders grenzend aan de Diefdijk;
- Herkenbaar houden van het profiel van de Diefdijk als historische dijk.

Schurvelingengebied

Het schurvelingenlandschap ligt ten westen en noorden van Ouddorp. Een schurveling is een aarden afscheidingswal rond een akkertje, aangelegd in de Middeleeuwen. In veel gevallen zijn de schurvelingen in de 19e en 20e eeuw opgehoogd toen de tussengelegen akkers werden uitgegraven voor een beter grondwaterpeil. De nieuwere zandwallen zijn 2 tot 4 meter hoog en begroeid met houtachtige elementen zoals eik, iep en brem. De hoogte van de beplante wallen in verhouding tot de afmetingen van de kleinschalige open akkers maken van de akkers een soort kamers. Het schurvelingenlandschap is sterk verweven met de lintenstructuur rondom Ouddorp. Het huidige gebruik van de kleinschalige kavels is afwisselend (agrarisch, wonen, tuinen, etc.). Uitbouwen / versterken van het schurvelingenpatroon kan als basis dienen voor nieuwe ontwikkelingen.

Richtpunten:

- Behoud en versterking van het afwisselende en kleinschalige karakter van het landschap door behouden en herstellen van de wallen (met begroeiing) en herkenbaar houden van de open en groene kamers;
- Nieuwe ontwikkelingen dienen te passen binnen de kleinschalige structuur van het landschap.

Polder de Biesbosch

Polder de Biesbosch is een fraai voorbeeld van een recente, planmatig aangelegde zeekleipolder (1926) met een hoge interne samenhang en ontwerp kwaliteit. De inrichting van de polder is zeer open. De polder wordt begrensd door hoge dijken. Opvallende elementen zijn de rijen populieren en essen langs wegen en dijken. De boerderijen zijn gegroepeerd op de hoeken van een kruispunt centraal in de polder. Uit de periode vóór de inpoldering is nog een aantal restanten van getijdengeulen zichtbaar. Het zijn markante grillige lijnen in het verder rationeel verkavelde polderland.

Langs de Merwededijk liggen kazematten van de voormalige verdedigingslinie langs het Hollands Diep.

Richtpunten:

- Behouden van de herkenbaarheid en samenhang van de kwaliteiten: open zeeleipolder met sporadische boerderijbebouwing, begrenzing van hoge polderdijk, contrast tussen rationele polderverkaveling en kronkelige getijdengeulen.

Kagerplassen en omgeving

De bijzondere waarde van dit kroonjuweel ligt in de samenhang tussen natuurlijke veenmeren, het unieke patroon van onregelmatig verkavelde veenweidepolders en een groot aantal molens. In tegenstelling tot andere veenweidegebieden in Zuid-Holland zijn de kavels niet lang en smal, maar blokvormig. Dit duidt op een ontginning uit de vroege Middeleeuwen, waarmee dit gebied de oudste veenontginning in het Groene Hart zou zijn. De vele brede poldersloten en bekade boezemwateren herinneren aan de problemen die men hier gehad heeft met de afwatering. Datzelfde blijkt uit het grote aantal - vaak nog functionerende – molens van verschillende typen die men hier bijeen vindt.

Richtpunten:

- Behouden en versterken van de kwaliteiten en de samenhang hiertussen (veenmeren, onregelmatig verkavelde veenweidepolders, waterlopen, kades en molens);
- Instandhouden van de markante hoogteverschillen tussen de veenstromen en het ingeklonken veenweidegebied;
- Koesteren van de gave vroegmiddeleeuwse blokvormige verkaveling.

Landgoederenzone Wassenaar / Den Haag

Dit ensemble is opgebouwd uit enerzijds een groot aantal landgoederen met de groene uitlopers hiervan de stad in (o.a. het Haagsche Bos), waarvan de kernen gelegen zijn op oude en al vroeg bewoonde strandwallen. Anderzijds behoren ook enkele gave open polders in de lagere strandvlakten hiertoe (o.a. de Veenzijdse en Duivenvoordse Polder). Dit veenachtige gebied werd in de Middeleeuwen in cultuur gebracht.

Richtpunten:

- Behouden en versterken van de kernkwaliteiten én samenhang hiertussen: de landgoederen met parkaanleg, de zichtlijnen tussen en langs de landgoederen, de open plekken ertussen (weilanden);
- In stand houden van het contrast tussen het besloten, boomrijke karakter van de strandwallen en de open veenweidepolders op de strandvlakten;
- Behouden en versterken van de oostwest oriëntatie van het strandwallen- en strandvlaktenlandschap, dat versterkt wordt door de loop van de wateringen en het wegenpatroon;
- Herkenbaar houden van de markante ligging van boerderijen (tussen de Veenwatering en de Rijksstraatweg) op de overgang van de droge strandwal en de vochtige strandvlakten.

Weipoort

Weipoort is een monumentaal bebouwingslint met een zeldzame tweevoudige ontginningsas. Naast de dubbele bebouwingsstrook langs de weg ligt een ijl boerderijlint tussen de weg en de Weipoortse Vliet. Het lint loopt dood in het zuiden. Het lint van Weipoort is ontstaan op de net iets hogere gronden van een oude kreekrug. De Weipoortse Vliet is een gekanaliseerde veenstroom van waaruit omliggende polders zijn ontgonnen. Het beeld van het lint wordt bepaald door het grillige verloop van

de kades, boezemwater dat ter hoogte van de weg ligt, en daarvan wordt afgeschermd door lage tuimelkades, hakhoutheilandes, cultuurhistorische bebouwing en bruggetjes over het water.

Richtpunten:

- Behouden en versterken van de kwaliteiten én samenhang hiertussen: het karakteristieke 'drievoudige' lint met zijn bijzondere profiel van wegen en waterlopen, de monumentale bebouwing en bruggen en de doorzichten naar het open achterland.

Meije

Het betreft hier een boerderijlint langs het gelijknamige veenriviertje. Kenmerkend historisch beeld van ijle lintbebouwing met monumentale boerderijen en arbeiderswoningen. Er is een gaaf dwarsprofiel van onverbrede weg, wegsloten en beplanting. Door het ontbreken van achterliggende bebouwing is er sprake van een sterke relatie met het omringend gebied. Bijzonder markant element is de watertoren. Vanuit deze landmark loopt een kerkepad van de Meije naar Nieuwkoop door de Nieuwkoopse Plassen.

Richtpunten:

- Behouden en versterken van de kernkwaliteiten én samenhang hiertussen: smalle profiel en opbouw van het historische lint met wegsloten en beplanting, de monumentale bebouwing, open spaties hiertussen en doorzichten naar het achterland.

Kerngebied Midden-Delfland

Dit kroonjuweel bestaat uit verschillende elementen (polders, boerderijlinten en boezemgebied) die door hun gaafheid/herkenbaarheid en cultuurhistorische samenhang de historische opbouw van Midden-Delfland inzichtelijk maken. De Duifpolder is een gave poldereenheid ten zuidwesten van Schipluiden. Zowel de begrenzing, situering van boerderijen, verkaveling en waterlopen zijn sinds de ontginningsperiode vrijwel onveranderd gebleven. Het gebied rond Negenhuizen en Zouteveen bestaat grotendeels uit veenweide met enkele glooiende kreekruggen met daarop oude boerderijen. De Vlietlanden zijn het historisch afwateringssysteem van Delfland op de Maas. Dit afwateringscomplex bestaat uit drie brede weteringen met daarbinnen boezemland. Het boezemland met rietbegroeiing en nat grasland, is omstreeks de twaalfde eeuw ontgonnen en lang gebruikt als hooiland. Omdat het daarna nooit door inpoldering is ontwaterd, ligt het gebied hoger dan het omringende land.

Richtpunten:

- Behouden en versterken van de kernkwaliteiten én samenhang hiertussen: open polders met historische kavelstructuur, wegen, kaden en waterlopen, boerderijlinten op kreekruggen en het afwateringssysteem van de Vlietlanden.

Groengebieden natuur (beschermingscategorie I)

Natuurgebieden in Zuid-Holland zijn te onderscheiden naar hun ligging in het landschap. De inrichting en het beheer zijn dan ook gerelateerd aan het onderscheid tussen kust-, delta- en veenlandschap. Het betreft een samenhangend netwerk van unieke natuurlandschappen dat toegankelijk en beleefbaar is in evenwicht met de ecologische draagkracht ter plaatse.

Richtpunt:

- Ontwikkelingen behouden of herstellen de wezenlijke natuurkenmerken en waarden van een gebied.

Groengebieden recreatie (beschermingcategorie II)

Recreatieterreinen liggen veelal op de overgang van de stedelijke dynamiek naar het luwe buiten. De kwaliteit van deze overgangen kan versterkt worden door het vergroten van de robuustheid, continuïteit, beleefbaarheid en aantrekkingskracht van zowel de recreatie- als de natuurgebieden. Een wezenlijk kenmerk van de recreatiegebieden is het openbaar parkkarakter. Een divers aanbod aan recreatiegebieden vergroot de aantrekkelijkheid van de provincie. De invulling van de gebieden is gebaseerd op de ligging ten opzichte van het stedelijk weefsel, de recreatievraag, de landschappelijke kenmerken ter plaatse en de ligging ten opzichte van andere stedelijk groen. Het aanbod wordt hierdoor specifiek en sterker verbonden met de Zuid-Hollandse kwaliteiten.

Richtpunten:

- Ontwikkelingen behouden of versterken de openbaarheid van de recreatiegebieden;
- Ontwikkelingen dragen bij aan het verbeteren van de kwaliteit ter plaatse en de samenhang tussen het binnenstedelijk en buitenstedelijk groen;
- Ontwikkelingen vergroten de diversiteit in ruimtelijke inrichting en programma tussen de verschillende recreatie- en groengebieden;
- Verbinden van het recreatief groen met het stedelijk groen door middel van recreatieve doorgaande routes die aansluiten op het recreatief routenetwerk.

Fiets-, wandel- en vaarroutes

Het netwerk van fiets- en wandelpaden (indicatief op de kwaliteitskaart weergegeven) en vaarwegen verbindt een verscheidenheid van stedelijke en landelijke gebieden, natuur- en recreatiegebieden en andere toeristische trekpleisters. Dit netwerk is bedoeld als ontsluiting, maar ook als middel om stad en landschap van Zuid-Holland te ervaren. Recreatieknooppunten in dit netwerk zijn de overstapplaatsen tussen verschillende vervoersmodaliteiten als auto, fiets of kano. Deze kunnen een toeristisch-recreatieve bestemming op zich zijn. Een samenhangend, gevarieerd en aantrekkelijk stelsel van gebieden en routes vraagt om het opheffen van barrièrewerking of het toevoegen van ontbrekende schakels. De basis van een regionaal fijnmazig netwerk wordt gevormd door de langeafstandroutes aangevuld met stadlandverbindingen.

Recreatieve ontwikkelingen (bij voorkeur rond knooppunten) worden gebaseerd op een regionale recreatieve uitwerking naar routes en bestemmingen (transferia, poorten en toeristische overstappunten). Voor de uitbreiding van recreatieve voorzieningen wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van cultuurhistorisch erfgoed, maar kunnen ook nieuwe bijzondere locaties worden toegevoegd. De maaswijdte van de routenetwerken is voor wandelaars 0.5 km en voor fietsers 2 km. De recreatieve gebruikswaarde en belevingskwaliteit van de vaarnetwerken kunnen door het toevoegen van nieuwe verbindingen of het wegnemen van obstakels verbeterd worden. Havens, aanlegplaatsen en dergelijke zijn onderdeel van het netwerk.

Richtpunt:

- Voorkomen van (nieuwe) obstakels in het recreatief netwerk door bijvoorbeeld verbreding en aanleg van wegen of nieuwe woonlocaties.

Historische (provinciale) vaarwegen

De historische vaarwegen hebben de uitstraling van regionale landschappelijke dragers door een doorgezette eenheid van inrichting van de oevers en begeleidende beplanting en door de vormgeving van kruisende infrastructuur. Er is aandacht nodig voor zicht op en vanaf het water.

Als ontwikkelingen plaatsvinden aan kanalen en vaarten buiten het stedelijk gebied, dan dragen deze bij aan versterking van hun rustige en voorname karakter, behoud en versterking van erfgoed als identiteitsdragers en herstel van continuïteit (ook aanliggend landschap) waar nodig.

De oevers van rivieren, vaarten, kanalen en plassen zijn waar mogelijk openbaar toegankelijk.

Richtpunt:

- Om oevers en water openbaar toegankelijk en beleefbaar te houden is er geen ruimte voor verdere verdichting (privatisering) van de oevers, direct grenzend aan het water.

Oude landgoederen (beschermingscategorie I)

Zuid-Holland kent een groot aantal landgoederen en kastelen of kasteelruïnes. Deze vormen een kenmerkende combinatie van cultuurhistorie, natuur en landschap. Kenmerken en waarden van deze bijzondere plekken zijn:

- De (historische) buitenplaats, bestaande uit een hoofdhuis met bijgebouwen en het bij behorende park of tuin, of het kasteel of kasteelterrein in de vorm van ruïne, muurrestanten, één of meer bijgebouwen, omgracht terrein, alsmede de functionele en visuele relaties tussen de verschillende onderdelen;
- De basisstructuur waaraan het landgoed of kasteel(locatie) is gekoppeld: een weg, waterloop en/of zichtlijnen;
- Het blikveld: de vrije ruimte die nodig is om de historische buitenplaats of het kasteel in het landschap te herkennen.

Richtpunt:

- Ontwikkelingen zijn gericht op verbetering en versterking van de kenmerken en waarden van het landgoed/ kasteel en het behouden of versterken van de relatie van het landgoed met zijn omgeving.

Historische centra

Zie de beschrijving onder de laag van de stedelijke occupatie.

Beschermd stads- en dorpsgezicht

Waar mogelijk blijven karakteristieke en beschermde stads- en dorpsgezichten ervaarbaar vanuit het omringende landschap.

Molens

Molens zijn, als markante monumenten en blikvangers in het landschap in zowel stedelijk als landelijk gebied.

Richtpunt:

- Behouden en versterken van monumentale windmolens in hun omgeving als ensemblewaarde, zoals ook aangegeven in het Programma Ruimte.

Rust en stilte

De stiltegebieden zijn de (relatief) luwe gebieden met beperkte verstedelijking, waar het dagelijks geluid de 40 decibel niet overstijgt. Hier vindt men rust en stilte als contrast met het dynamisch stedelijk gebied.

Richtpunt:

- In de stiltegebieden is alleen ruimte voor “gebiedseigen” geluid.

Atlantikwall

Dit relict van de Duitse bezetting is onderdeel van een verdedigingslinie langs de Noorzeekust van Noorwegen tot Spanje. De Atlantikwall bestond uit kustbatterijen, versperringen (o.m. tankvallen, drakentanden, muren) en ondersteuningsbunkers. Deze relictten vormen een tastbaar onderdeel van de recente wereldgeschiedenis. Er is aandacht voor de beleefbaarheid van de linie als geheel en voor de bereikbaarheid en toegankelijkheid.

Richtpunt:

- Ontwikkelingen dragen bij aan het behoud van de elementen van de Atlantikwall.

OV-panorama's

De zogeheten ov-panorama's zijn die plekken waar sprake is van een hoogwaardige Zuid-Hollandse reiservaring. Er is sprake van een beleefbaar en zichtbaar landschap dat typisch is voor Zuid-Holland. Naast het criterium uniciteit vormen de kroonjuwelen hiervoor de basis. Hier wordt specifieke aandacht gevraagd voor de visuele relatie tussen spoor en landschap. Het doel is hier om zorg te dragen voor behoud of verbetering van de openheid (zicht op het omringende landschap) en het respecteren van de bestaande kwaliteiten binnen het panorama.